ALAN İZLEME RAPORLARI

TÜRKİYE'DE İSLAM İKTİSADI

2019

İLKE
ilim kültür eğitim vakfı

ALAN İZLEME RAPORLARI

İLKE
ilim kültür eğitim vakfı
ikam
İSLAM İKTİSADI ARAŞTIRMA MERKEZİ

ALAN İZLEME RAPORLARI

İLKE YAYINLARI: 52
ALAN İZLEME RAPORLARI: 1

TÜRKİYE'DE İSLAM İKTİSADI 2019

Proje Yürütücüsü: Lütfi Sunar

Proje Danışmanı: Nihat Erdoğmuş

Editör: Ahsan Shafiq

Bölüm Yazarları: Mücahit Özdemir, Ahsan Shafiq, Zeyneb Hafsa Orhan

Uzman Görüş Yazarları: Taha Eğri, Ayhan Yatbaz, Hakan Kalkavan, Melih Turan, Hakan Aslan, Mervan Selçuk

Farklı Bakıştan Yazarları: Ayhan Karahan, Muhammed Yusuf Çalışan, Yunus Emre Aydınbaş, Veysel Alada, Muhlis Selman Sağlam, Emrah Yağmurlu

Katkıda Bulunanlar: Osman Paldır, Muhammet Hüseyin Ergören, Merve Bircan, İbrahim Hakan Karataş ve Necip Taha Gür

© İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı, İstanbul 2020
ISBN: 978-605-06975-1-3 | E-ISBN: 978-605-06136-8-1
DOI: http://dx.doi.org/10.26414/air-ie-2019

Tasarım: Seyfullah Bayram

Baskı ve Cilt: Limit Ofset
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi ZA13 Topkapı-Zeytinburnu/İstanbul
Tel: 0212 567 45 35

İLKE
ilim kültür eğitim vakfı

İLKE Vakfı, ilk günden itibaren yaptığı nitelikli çalışmalarla toplumu her açıdan geliştirmeyi kendisine şiar edinmiştir. Bu çalışmalarına temel faaliyet alanlarındaki gelişmeleri izleyerek daha nitelikli bir alanın oluşumuna katkı sağlamak hedefiyle "Alan İzleme" Projesini eklemiştir. Bu kapsamda her yıl İktisat, Eğitim, Hukuk ve Sivil Toplum alanlarında İLKE Vakfı Araştırma Yayın Birimi yıllık izleme ve değerlendirme raporları hazırlamaktadır. Bu raporlarda ilgili alanda bir yıl boyunca yaşanan gelişmeler ve gerçekleşen önemli hadiseler veriler, göstergeler ve değerlendirmeler ışığında ele alınmaktadır. Elinizdeki rapor İLKE Bünyesinde yer alan İslam İktisadı Araştırma Merkezi (İKAM) araştırmacıları tarafından hazırlanmıştır.

Aziz Mahmut Hüdayi Mah. Türbe Kapısı Sk. No: 13 Üsküdar/ İstanbul | +90 216 532 63 70 | bilgi@ilke.org.tr | ilke.org.tr

© Tüm hakları saklıdır. İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı'nın yazılı izni olmadan bu eserin hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla çoğaltılamaz. Raporda belirtilen görüşler yazara aittir ve İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı'nı bağlamaz.

TÜRKİYE'DE İSLAM İKTİSADI

- 2019 -

İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı
İstanbul, 2020

İçindekiler

Bir Bakışta 2019

10

2019 Yılında Türkiye'de İslam İktisadı ve Finansı

14

Katılım Bankacılığı: Son 15 Yıldaki Gelişmeler
Mücahit Özdemir

25

Tekafül ve Tasarrufa Dayalı Finans
Ahsan Shafiq

59

Eğitim ve Araştırma Faaliyetleri:
2010'dan Günümüze Gelişmeler
Zeyneb Hafsa Orhan

77

2019'da İKAM

ikam
İSLAM İKTİSADI ARAŞTIRMA MERKEZİ

93

İslam İktisadı Bibliyografyası

İSLAM İKTİSADI
BİBLİYOGRAFYASI

102

2019 Yılında islamiktisadı.net

İSLAM IKTISADI
.net

104

Uzman Görüşü

Bir Politik-Ekonomi Olarak İslam İktisadının İmkânı
Taha Eğri 23

Muhasebe Alanında Önemli Gelişmeler Oluyor
Ayhan Yatbaz 34

İslam İktisadının İş Ortaklıklarına Yansıması Neler Olabilir? 2019'da Neler Oldu?
Hakan Kalkavan 48

Fintech Uygulamaları İslami Finansı Dönüştürebilir
Melih Turan 55

Tekafül Uygulamaları Genişliyor
Hakan Aslan 65

Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemindeki Gelişmeler ve Riskler
Mervan Selcuk 73

Farklı Bakışlar

İslam İktisadı Bankacılıktan Daha Fazlasıdır
Ayhan Karahan 56

İslam İktisadı Eğitimi Gelişiyor
Muhammed Yusuf Çalışan 57

2019 Bir Muhasebe Yılıydı
Yunus Emre Aydınbaş 74

Katılım Bankalarının Sistemleri Yerleşiyor
Veysel Alada 75

İslam İktisadına İlgi Artıyor
Muhlis Selman Sağlam 90

2019 İslam İktisadı Yayınlarının Altın Yılı Oldu
Emrah Yağmurlu 91

Sunuş

Lütfi Sunar
İLKE Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı
Alan İzleme Raporları Projesi Koordinatörü

İslam iktisadı ve finansı alanı 20. yüzyılın ilk yarısında itibaren gündeme gelen, Türkiye'nin de son yıllarda güçlü bir biçimde dahil olduğu araştırma ve çalışma alanlarından biridir. Ancak mesele daha da geriye götürüldüğünde Türkiye'de İslam iktisadına dair 1960'lı yıllardan itibaren akademik ve ilmi bir takım çalışmaların başladığı görülecektir. Bu dönemde Hindistanlı âlim Muhammed Hamidullah'ın İstanbul Üniversitesi İslami Araştırmalar Enstitüsü'nde vermiş olduğu dersler akademik ve teorik İslam iktisadı çalışmalarının ilki olmuştur. 1960 ile 1970 arası dönemin geneli itibariyle tercüme eserler dönemi olduğunu söyleyebiliriz. Bu dönemde özellikle Dünya'daki tecrübesi Türkiye'den daha eski olan İslam iktisadı literatürü Türkçeye kazandırılmıştır. 1970'lerde artan ilginin devam ettiği bu alanda çalışmaların ağırlıklı olarak fıkıh sistematiği içerisinde yapıldığı görülmektedir. Ancak bu dönemde iktisat kökenli araştırmacıların bu alana doğrudan katkısını göremiyoruz. Bu dönemde İslam iktisadı çalışmaları akademide bir disiplin adı altında yapılmaktan ziyade, araştırma alanı başka olan akademisyenlerin bir hobi olarak gerçekleştirdiği çalışmalardan oluşmuştur. Bu çalışmaların öncüsü olarak sayabileceğimiz ilk isim Sabahattin Zaim Hocadır. 1980'lerden itibaren Sabahattin Zaim Hocanın gösterdiği çabanın da etkisiyle İslam iktisadı alanında artık daha fazla iktisatçının çalışma yaptığı görülmüştür. Bunun neticesi olarak İslam iktisadı alanındaki fıkıh hâkimiyeti de azalmıştır. Buna ek olarak iktisat tarihi çalışmalarının da bu alanı besleyici bir fonksiyonu olduğunu söyleyebiliriz. Ancak finans alanında verilen çalışmalar bu dönem itibariyle yetersiz kalmıştır. Ancak bu durum 1980'li yıllardan itibaren değişmeye başlamıştır.

1980'lerden itibaren İslam iktisadı çalışmaları alanında "faiz" meselesi daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Bu durumun nedeninin İslami bankaların ve kurumların da kurulmaya başlamasıyla alakalı olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla bu dönemde, söz konusu kurumların faiz hassasiyetini besleyecek önemli çalışmaların yapıldığı görülmektedir. 1990'lı yıllardan itibaren faizsiz finans kurumlarının ihtiyaçlarına çözüm bulmaya dair meseleler gündeme geldikçe, bu alanda teorik çalışmaların eskiye göre giderek zayıfladığını söyleyebiliriz. Bunun yerine faiz, bankacılık, kredi gibi acil çözüm bulunması gereken meseleler bir fıkıh sistematiği içerisinde ele alınmıştır. 2000'li yıllardan itibaren ise araştırmalarda temel ilginin neredeyse tamamen bankacılık ve finans meselelerine kaydığını söyleyebiliriz. Bu durum teorik anlamda ciddi bir boşluğun oluşmasına neden olmuştur. Finans sistemi

giderek daha karmaşık bir hale gelmiş, teknoloji bu süreç içerisinde finans sektörüne daha fazla dâhil olmuş, yeni finansman yöntemleri geliştirilmiştir. Bu süreçte İslami finans sektörünün bu açığı kapatması ve günün ihtiyaçlarına cevap üretebilmesi için ciddi çabalar harcanmış, ancak bu çabalar teorik bir çerçevede sağlamlaştırılamadığı ve özgün eserlerle desteklenmediği için istenilen tatmin edici cevaplara ulaşılamamıştır.

Günümüz ise İslam iktisadı ve finansı çalışmaları için bir dönüm noktası olma potansiyelini bünyesinde barındırmaktadır. COVID-19 salgını dünyanın her yerinde hayatı neredeyse durma noktasına getirirken, bu salgından finans sektörü de payına düşeni almaktadır. Ekonomik anlamda bir dönüşümün gerçekleşme ihtimalinin konuşulduğu, salgın sonrası sosyal ve iktisadi hayatta ne gibi değişimlerin yaşanabileceğinin analizlerinin yapıldığı bir bağlam, İslam iktisadı alanının tüm dünyaya bir vizyon ve felsefeyi aktarabilmesi için bir fırsat olarak durmaktadır.

İslam İktisadı Araştırma Merkezi (İKAM) olarak böyle bir vizyon ve felsefesinin bir birikim dâhilinde, 60 yılın tecrübesinden faydalanarak çıkarılabileceğini düşünüyoruz. Son yıllarda teorik, kavramsal ve felsefi anlamda İslam iktisadı çalışmalarının derinliğini besleyecek çalışmaların sayısı artmaktadır. Bu çalışmaların değerlendirilmesi ve analizinin yapılması, ileriye daha sağlam adımlar atmak için önem arz etmektedir. Bu minvalde İKAM olarak her yıl, İslam iktisadı ve finansı alanında yaşanan gelişmeleri bir raporda toplamayı, sayısal verileri değerlendirmeyi ve buna bağlı bir gelecek vizyonu çizmeyi gerekli görmekteyiz.

Bu rapor, 2019 yılı itibariyle bu alanda yaşanan gelişmelerin değerlendirildiği bir araştırma özelliğini taşımaktadır. Raporda 2019 yılı içerisinde bu alanda yaşanan önemli gelişmelere yer verilmiştir. Bu doğrultuda finansal kurumlardan, araştırma merkezlerine, akademik etkinliklerden yayıncılık faaliyetlerine kadar 2019 içerisinde gerçekleştirilen faaliyetler ve alınan kararlar değerlendirilmiştir. Ayrıca katılım bankacılığı, tasarrufa dayalı finans kurumları, faizsiz finansman ürünleri, üniversiteler, araştırma merkezleri, yayıncılık faaliyetleri ve etkinlikler gibi geniş bir kapsam dâhilinde uzman görüşlerine ve değerlendirmelerine yer verilmiştir.

Bu raporun yaşanan tecrübelerin ve atılan adımların değerlendirilmesi, analiz edilmesi ve bu doğrultuda geleceğe yönelik sağlam ve doğru adımların atılması için bir vesile olmasını temenni ederiz.

Gayret bizden, takdir ve tevfik Allah'tandır.

İKAM Hakkında

İslam İktisadı Araştırma Merkezi (İKAM) İslam iktisadı alanında giderek genişleyen talep ve ihtiyacı karşılayabilmek amacıyla İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı çatışı altında kurulmuş bir araştırma merkezidir.

Ülkemizde ve dünyada genel olarak İslam iktisadı çalışmaları sınırlı kalmakta ve çalışmaların çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Kapitalist sisteme dair bütün antitezler gün geçtikçe çürütülmekte ve bu adaletsiz sisteme karşı çare olacak bir alternatif geliştirilememektedir. İslam iktisadı, önerdiği sistem ve uygulamalarla daha adil bir iktisadi hayat ve bölüşüm sağlama potansiyeline sahiptir. Zira İslam iktisadı çabası ve iddiası inançtan kaynaklanmaktadır ve bu öğreti Müslümanlara yaptıkları ve söyledikleri bakımından sorumluluklar yüklemektedir. Bu bağlamda, geçmiş birikimlerin ışığında, yeni çalışmalara yoğunlaşarak yetkin araştırmacıların bu alana yönelmesine ihtiyaç duyulmaktadır. İKAM gerçekleştirdiği faaliyetlerle "İslam iktisadı" düşüncesinin külli bir şekilde inşası için yetkin fikir ve teorilerin üretilmesini teşvik etmeyi ve yeni çalışmalara zemin teşkil etmeyi amaçlamaktadır.

Bu doğrultuda ders/okuma grupları, yoğunlaştırılmış seminerler, araştırma ve ülke raporları, çalışma tebliğleri ve araştırma notları, İslam iktisadı atölyesi serisi, yuvarlak masa toplantıları, konferanslar, İslam iktisadı bibliyografya projesi, İslam iktisadı temel eğitim programı İKAM'ın gerçekleştirdiği faaliyetler arasındadır. Kurmuş olduğu İktisat Yayınları ile yayın alanında da faaliyetlerine devam eden İKAM, verdiği İslam İktisadı ödülleri ile de bu alana emek veren araştırmacı ve kurumları da teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Gerçekleştirilen ders/okuma grupları, ilgili literatürün ve alanın temel meselelerinin araştırmacılar tarafından eleştirel bir bakış açısıyla ele alınmasına ortam hazırlamaktadır. Yoğunlaştırılmış seminer programları ile İslam iktisadının belli bir çalışma alanında uzmanlaşmış akademisyenler, ilgililere çalışmalarını sunma imkânı bulmaktadır. Araştırma ve ülke raporları özellikle belli temel meseleleri ve bölgeleri ele alan özel raporlar olup, ilgili alanda çalışan araştırmacılar için bir literatür oluşturmaktadır. İslam iktisadı atölyeleri, İKAM'ın yedi senedir gerçekleştirdiği bir atölye serisidir. Bu atölyelerde her sene İslam iktisadının temel kavramlarından biri ele alınmakta, yurt içi ve yurt dışından bu konuda çalışan araştırmacı ve akademisyenler, tartışma ve müzakere ortamı içerisinde bu konuları gündeme alma imkânı bulmaktadır. Bu atölyelerde sunulan bildiriler gerekli düzenlemelerin de gerçekleşmesiyle kitaplaştırılarak literatüre kazandırılmaktadır. Konferanslar ile yurt içi ve yurt dışından deneyimli araştırmacı ve akademisyenler

çalışmalarını alanın ilgilileriyle paylaşmaktadır. İKAM, İslam iktisadı çalışmalarının nabzını tutmanın ve ilgili literatüre katkı sağlamasının yanı sıra yürüttüğü İslam İktisadı Bibliyografyası projesiyle araştırmacıların bu literatüre ulaşabilmesi için bir platform da oluşturmuştur.

Bibliyografya 5 dilde toplam 10.435 eseri bünyesinde barındırmaktadır. İKAM'ın alanında öncü olarak gerçekleştirdiği bir diğer projesi olan İslam İktisadı Temel Eğitim programı İKAM'ın İslam iktisadı ve finansı alanına ilgi duyan farklı alandan araştırmacılara, alanın genç araştırmacılarına ve alana ilgi duyan herkese olmak üzere temel seviyede eğitim verdiği bir programdır. 2019 senesinde İKAM, araştırma merkezinde gerçekleştirdiği ilk temel eğitim programı sonrasında 15 Kasım 2019 Adana ve 30 Kasım 2019 Ankara programlarıyla birlikte şehir dışında da temel eğitim programları gerçekleştirmeye başlamıştır. Dördüncü temel eğitim programını Konya'da gerçekleştirecek olan İKAM, bu programı da COVID-19 salgını nedeniyle ileri bir tarihe ertelemiştir.

İKAM gerçekleştirdiği bu faaliyetlerin yanında kurduğu İktisat Yayınları ile alana yayıncılık bağlamında da destek vermektedir. İktisat Yayınları bünyesinde İslam iktisadı ile ilgili geniş çaplı bir külliyat oluşturulması hedeflenmektedir. Alanda, yurtiçinde ve yurtdışında yapılan çalışmaları, gerek derleyerek gerekse çeviri faaliyetleriyle yayına hazırlayarak Türkiye'de artan araştırma ve eğitim faaliyetlerine katkı sağlamaktadır. Bu anlamda, yeni açılan lisans ve lisansüstü programlara kaynak teşkil edecek olan çeviri ve telif eserler, Türkçe literatürdeki birikim için önemli bir katkı sunmaktadır.

ADİL BİR DÜNYA BEREKETLİ BİR İKTİSAT İÇİN

İKAM tüm bu faaliyetlerine ek olarak üç dalda ödül vererek bir başka konuda öncülük etmektedir. 2020 yılı itibariyle ödül verilecek dal sayısı dörde çıkarılmıştır. İslam İktisadı ödülleri, ilgili alanda gerçekleştirilen ilmi çalışmaları ve uygulamaları teşvik etmek için verilmektedir. Ödüller; İslam iktisadı çalışmalarının daha derinlikli ve uzun soluklu bir şekilde sürdürülmesini, mevcut iktisadi sorunların çözülmesine yönelik yeni açılımların ortaya konmasını ve hem teori hem de uygulama alanında yeni ve derinlikli çalışmaları teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Ödüller, İslam İktisadı Araştırma Ödülü, İslam İktisadı Uygulama Ödülü ve İslam İktisadına Katkı Ödülü adıyla üç dalda verilmektedir. 2020 yılı itibariyle bu ödüllere İslam İktisadı Tez Ödülü de eklenecektir.

Bir Bakışta 2019

2019 yılı İslam iktisadı ve finansı alanında çok sayıda yeni gelişmenin yaşandığı bir yıl oldu. İslam iktisadı ve finansı alanında üniversitelere bağlı merkez, enstitü ve programlar kapsamında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Çok sayıda eğitim programı hayata geçmiş ve aynı zamanda yayın ve araştırma faaliyetleri bakımından da 2019 verimli bir yıl olmuştur.

Bankacılık Kanununda Katılım Bankalarını Rahatlatan Değişiklik

25 Ocak 2019 günü Resmi Gazete'de yayımlanan "Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik" maddesi katılım bankalarının fon kullanımı alanında mevzuattan kaynaklı önemli sorunları giderdi.

İktisat Yayınlarından 2019 Yılında 20 Yeni Kitap Çıktı

İslam iktisadı ve finansı alanında gerçekleştirilen yayıncılık faaliyetleri de 2019'da hız kesmeden devam etmiştir. Bu alanda ilgili literatüre ciddi boyutta katkıları olan İktisat Yayınları bu katkıyı arttırmaya devam etmektedir. Bu bağlamda yayınevi 2019 yılında toplam 20 kitapla alanı beslemeye devam etti.

İslam İktisadı Ödülleri Sahiplerini Buldu

İKAM tarafından verilen İslam İktisadı Ödülleri 5 Nisan'da sahiplerini buldu.

İslam İktisadı Araştırma Ödülü, Prof. Dr. Sabri Orman

İslam İktisadına Katkı Ödülü, Prof. Dr. Ahmet Tabakoğlu

İslam İktisadı Uygulama Ödülü, MÜSİAD Karz-ı Hasen Sandığı

Türkiye Emlak Katılım Bankası Kuruldu

2019 yılında İslam finansı alanında yaşanan önemli bir gelişme katılım bankacılığı alanında yaşanmıştır. 25 Şubat itibariyle Türkiye Emlak Katılım Bankası, sektöre yeni bir kamu katılım bankası olarak girmiştir. Bankacılık sektöründe faaliyet gösteren kamu katılım bankası 3'e yükselirken toplamda sayı 6'ya ulaşmıştır.

3 Katılım Bankası **3** Kamu Katılım Bankası TOPLAM **6** Katılım Bankası

Katılım Bankacılığında Gelişmeler

İslam 2019 yılında katılım bankacılığı alanında önemli gelişmeler oldu.

Şube sayısı: **1122** ➡ **1.179** ATM sayısı : **1.922** ➡ **2.166**

Aktif büyüklük: 284 milyar TL

Toplanan Fon büyüklüğü: 215 milyar TL

Kredi Büyüklüğü: 136 milyar TL

Bankacılık Sektöründeki Aktif Büyüklük Payı: %6,3

Krediler içindeki payı: %8,4

7. İslam İktisadı Atölyesi Gerçekleşti

Dünyada İslam iktisadı açısından en önemli organizasyonlardan birisi olan İKAM'ın her sene yapmış olduğu "İslam İktisadı Atölyesi" serisinin yedincisi 5-7 Nisan Marmara Üniversitesi ev sahipliğinde, "İslam İktisadında Para" temasıyla gerçekleşti.

Türkiye'nin İlk Enstitüsü Açıldı

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın açılışını yaptığı Marmara Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Enstitüsü Türkiye'de bu alanda lisansüstü eğitim verecek ilk enstitü oldu.

Yeni Eğitim Programları Hayata Geçti

İKAM Temel Eğitim Programları yıl boyunca İstanbul, Adana ve Ankara'da toplum üç kez gerçekleştirildi. BURA Derneği, Sakarya'da İslam Politik Ekonomisi Bahar Okulu'nu düzenledi.

Araştırma Çalışmaları Artış Eğiliminde

İKAM tarafından 2019'da 4 yeni rapor yayımlandı. Hem Türkçe hem de İngilizce yayımlanan bu raporlardan özellikle ülke raporları ve araştırma raporları çok ilgi çekti. Alanda farklı kurumlar tarafından yıl boyunca ondan fazla çalıştay ve sempozyum ve yine çok sayıda seminer ve konferans gerçekleştirildi.

Katılım Sigortacılığı Sektörü Genişliyor

Güneş Sigorta, 1 Ağustos itibariyle hayat dışı sigorta ürünleri kapsamında katılım sigortacılığı faaliyetine başladı. Sigortacılık sektörü 2019'a genişleme eğilimini devam ettirdi.

4 tam **8** pencere usulü çalışan şirket var.

İslami sigortacılık yapan şirket sayısı: **12**

Sigortacılık Sektöründeki Payı : **% 4.7**

Aktif Sermaye büyüklüğü : **3 milyar 436,8 milyon TL**

2018 göre Artış : **% 54**

2018 göre Reel Büyüme : **% 37,7**

Sigorta Türlerine Göre Sektör : Hayat Dışı Tekafül **%94** | Hayat Tekafül **%6**

Albaraka Yayınları Hayata Geçti

Katılım Bankacılığının köklü kurumu Albaraka aynı zamanda kültür sanat alanına yaptığı katkılarla da öne çıkıyor. Albaraka Yayınları'nın yayın hayatına başlaması alanın gelişimi açısından önemli etkiler oluşturacaktır.

İslam İktisadı Uygulamaları Genişledi

2019 yılı içerisinde İslam İktisadı alanında uygulamaya dönük adımlar atıldı. Yıl boyunca özellikle Karz-ı Hasen alanındaki çalışmalar genişledi. Bunlardan MÜSİAD'ın ve İKSAR'ın çalışmaları dikkat çekiyor.

Bankacılık Standartları Adapte Edildi

AAOIFI tarafından yayımlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarının (FFDS) uyarlanıp yayımlandı. 14 Aralık ta Resmî Gazete'de yayımlanan standartlar ile bankacılık ve denetim işlemlerinde bir gelişme gerçekleşti.

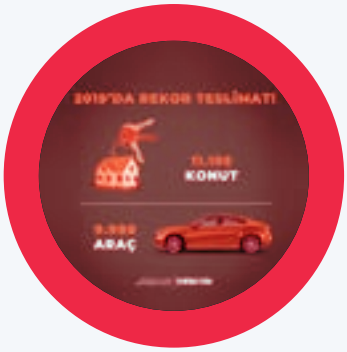

Tasarrrufa Dayalı Finansman Sektörü Genişledi

2019 tasarrufa dayalı faizsiz finans şirketlerinin sayısında bir patlama oldu. Temelde el birliği sistemi ile faiz ödemeden ev sahibi olmayı vaat eden bu kurumların sıkı bir şekilde denetlenmemesi endişe doğuruyor.

2019'da ciro artışı : **%114**

2019 yılında yeni müşteriler sayısı : **100 binin üzerinde**

Sektörün 2019'daki cirosu : **15 Milyar TL**

Kredi Türlerine Göre Sektör İşlem Oranları : **% 70**

Araba Kredisi : **% 30**

Sektörde faaliyet gösteren firma sayısı: **13**

Lisansüstü Eğitim Çalışmalarında Önemli Gelişmeler Oldu

2019'da İslam İktisadı ve Finansı ile ilgili yeni lisansüstü programları açılmaya devam etti. YÖK veri tabanındaki verilere göre 2019 yılı içerisinde 63 yüksek lisans ve doktora tezi tamamlanmıştır. Bunlardan 8'i İslam iktisadı, 16'sı İslami finans, 30'i katılım bankacılığı alanındadır.

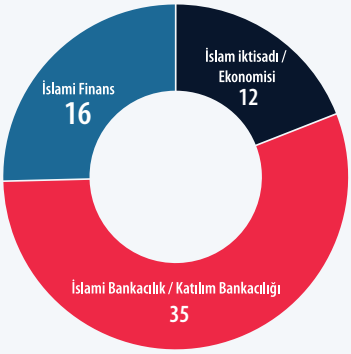

2019 Yılında Türkiye'de İslam İktisadı ve Finansı

Yaşadığımız günler İslam iktisadı çalışmaları için bir dönüm noktası olma potansiyelini bünyesinde barındırıyor. Dünyanın durmadan yaşadığı iktisadi krizler bu anlamda yeni model ve sistemlere olan ihtiyacı açığa çıkarmış durumda. 2019 yılı Türkiye'de İslam İktisadının gelişm ivmesinin hızlanarak devam ettiği bir yıl oldu.

OCAK

Bankacılık Kanununda Katılım Bankalarını Rahatlatan Değişiklik

Yılın hemen ilk ayında mevzuat alanında meydana gelen bir gelişme İslami finans alanını rahatlattı. 25 Ocak 2019 günü Resmi Gazete'de yayımlanan "Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik" maddesi katılım bankalarının fon kullanımı alanında mevzuattan kaynaklı önemli bir eksikliği giderecek nitelikte olmuştur. 2020 yılı itibariyle yürürlüğe giren bu mevzuat ile katılım bankalarının ortaklık temelli modelleri daha sık uygulayabilmesi için bir fırsat oluşmuştur.

İktisat Yayınlarından 5 Yeni Kitap Çıktı

İslam iktisadı ve finansı alanında gerçekleştirilen yayıncılık faaliyetleri de 2019'da hız kesmeden devam etdi. Bu alanda ilgili literatüre ciddi boyutta katkıları olan İktisat Yayınları bu katkıyı arttırmaya devam etmektedir. Bu bağlamda Ocak ayı içerisinde 5 kitap İktisat Yayınları tarafından okuyucusuyla buluşturulmuştur.

İslam İktisadı Üzerine Söyleşiler, Fatih Savaşan, Süleyman Kaya, Şakir Görmüş, Fatih Yardımcıoğlu (ed.)

Zekâtın Kurumsallaşması: Dünya Uygulamaları ve Türkiye İçin Model Önerisi, Mervan Selçuk ve Şakir Görmüş

Adil Bir Para Sistemine Doğru, M. Umer Chapra

İktisadın Geleceği: İslami Bir Bakış, M. Umer Chapra

İslam İktisadı Çalışmaları, Khursid Ahmad

ŞUBAT

Türkiye Emlak Katılım Bankası Kuruldu

2019 yılında İslam finansı alanında yaşanan önemli bir gelişme katılım bankacılığı alanında yaşanmıştır. 25 Şubat itibariyle Türkiye Emlak Katılım Bankası, sektöre yeni bir kamu katılım bankası olarak girdi. Türkiye Emlak Katılım Bankası'nın, özellikle konut sektöründe faaliyet göstermek amacıyla kurulduğunu söyleyebiliriz. Böylece bankacılık sektöründe faaliyet gösteren kamu katılım bankası 3'e yükselirken toplamda sayı 6'ya ulaşmıştır. 2019 yılı içerisinde katılım bankaları şube sayısı 1122'den 1.179'a ulaşırken; ATM sayısı ise 1.922'den 2.166'ya yükseldi.

İktisat Yayınlarından 5 Yeni Kitap Çıktı

İktisat Yayınlarından 5 yeni kitap okuyucusuyla buluştu.

Ahlaklı Olmak ve İnsanın Esenliği Üzerine Görüşler: İslam İktisadına Bir Katkı, Syed Haider Nawab Naqvi

İslam İktisat Düşüncesinin Olgunlaşması -17. Yüzyıl-, Abdul Azim Islahi

İslam'da İktisadi Kuruluşlar ve Yoksullukla Mücadele, Munawar Iqbal

Muhammed Hamidullah: İslam İktisadında Öncü Bir İsim, Abdul Azim Islahi

İslam İktisadının Temelleri: Kurumlar ve Kuramlar, Monzer Kahf

MART

Din İşleri Yüksek Kurulu Menkul Kıymetler Borsası Özel Gündemiyle Toplandı

Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde yer alan Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı tarafından düzenlenen 10. Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı, "Menkul Kıymetler Borsası ve İslami Açıdan Değerlendirilmesi" konu başlığıyla 14-15 Mart tarihlerinde İÜ Rektörlük Binası Doktora Salonu'nda gerçekleştirildi.

İslam İktisadı Yayınları Raporu Yayımlandı

Araştırma raporlarını kapsamında İKAM bünyesinde çıkan bir diğer rapor "İslam İktisadı ve Finansı Sahasında Çalışma Yapan Dergi ve Yayınevleri Üzerine Bir Değerlendirme" başlığıyla Ahsan Shafiq tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışma, İslam iktisadı, bankacılık ve finans üzerine yayımlanan muhtemel tüm dergiler hakkında detaylı bilgi içeren ilk geniş kapsamlı çalışma olmuştur.

Ekin Yayınlarından Yeni Bir Kitap

Mercan Hatipoğlu'nun "Dünyada ve Türkiye'de İslami Finans" kitabı Ekin Kitabevi tarafından okuyucusuyla buluşturulmuştur.

NİSAN

İslam İktisadı Ödülleri Sahiplerini Buldu

İKAM tarafından verilen İslam İktisadı Ödülleri 5 Nisan'da sahiplerini buldu.

İslam İktisadı Araştırma Ödülü, İslam iktisadı alanında hazırladığı telif, tercüme ve edisyon eserleri ile alana önemli katkıları bulunan Prof. Dr. Sabri Orman'a verildi.

İslam İktisadına Katkı Ödülü, gerek danışmanlık faaliyetleri gerek de ilmi çalışmalarıyla alana katkılarından ötürü Prof. Dr. Ahmet Tabakoğlu'na verildi.

İslam İktisadı Uygulama Ödülü ise MÜSİAD Karz-ı Hasen Sandığına verildi. 2016 yılında tıpkı İKSAR gibi dernek formatında kurulan sandık, MÜSİAD'a üye olan kişiler arasında sandığa da üye olanlardan aidat toplayıp ihtiyacı olan üyelere faizsiz borç vermektedir.

7. İslam İktisadı Atölyesi "İslam İktisadında Para" Temasıyla Gerçekleşti

Dünyada İslam iktisadı açısından en önemli organizasyonlardan birisi olan İKAM'ın her sene yapmış olduğu "İslam İktisadı Atölyesi" serisinin yedincisi **5-7 Nisan'da** Marmara Üniversitesi ev sahipliğinde, "İslam İktisadında Para" temasıyla gerçekleşti.

İslam İktisadı Alanında Türkiye'nin İlk Enstitüsü Açıldı

Marmara Üniversitesi bünyesinde faaliyetlerine başlayan İslam Ekonomisi ve Finansı Enstitüsü Türkiye'de İslam iktisadının gelişimi açısından çok önemli bir gelişme oldu. MÜİSEF, Türkiye'de bu alanda kurulan ilk enstitü olma özelliğini taşımaktadır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın katıldığı açılış töreni ile çalışmalarına başladı. 1883 tarihinde Hamidiye Ticaret Mekteb-i Âlisi ismiyle kuruluşundan itibaren iktisat, finans ve bankacılık alanlarında olduğu gibi ilahiyat alanındaki yetkinliği ile de İslam ekonomisi ve finansı çalışmaları için en uygun akademik imkan ve şartlara sahip olan üniversitemiz bu enstitünün kurulmasıyla ülkemizin en köklü akademik kurumlarından biri olma özelliğini güçlendirdi.

Uludağ Üniversitesi'nden Yeni Bir Lisansüstü Program

Uludağ Üniversitesi'nde İslam İktisadı ve Katılım Bankacılığı lisansüstü programı faaliyete geçti.

İslam Politik Ekonomisi Bahar Okulu Gerçekleştirildi

BURA Derneği'nin gerçekleştirmiş olduğu İslam Politik Ekonomisi Bahar Okulu iki günlük yoğun program içeriğiyle 20-21 Nisan tarihlerinde gerçekleştirildi.

Uluslararası İslam Ekonomisi, Finansı ve Etik Kongresi" Düzenlendi

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi (ULİFAM)'ın da destekleyici kurumlar arasında yer aldığı, "Uluslararası İslam Ekonomisi, Finansı ve Etik Kongresi" 27-29 Nisan tarihleri arasında düzenlendi.

İktisat Yayınları'ndan Yeni Bir Kitap

Necmettin Kızılkaya'nın editörlüğünü yaptığı İslam İktisadında Metodoloji: Sorunlar ve Çözüm Önerileri kitabı Nisan ayında okuyucusuyla buluştu.

MAYIS

"Danışma Kurulları ve Fetva Süreci" Başlıklı Konferans

ULİFAM 2 Mayıs'ta "Danışma Kurulları ve Fetva Süreci" başlıklı konferansa ev sahipliği yapmıştır.

İslam İktisadında Emek Raporu Çıktı

Taha Eğri ve Sayım Yorğun'un kaleme aldığı İslam İktisadında Emek Raporu iki ana bölümden oluşmaktadır. Taha Eğri "Asgari Ücret ve İstihdam: OECD Ülkeleri için Panel Zaman Serisi Yaklaşımı" meselesini araştırmış, Sayım Yorğun ise "İslam Ülkelerinde Sendikal Haklar ve Yaşanan Sorunlar" meselesini ele almıştır.

Temel Eğitim Programları Başladı

İKAM, 2019 yılı içerisinde başlatmış olduğu "Temel Eğitim Programları" serisinin ilkini 3-4 Mayıs tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirdi.

İktisat Yayınlarından Yeni Bir Kitap

Mayıs ayı içerisinde İktisat Yayınları tarafından çıkarılan 1 kitap da okuyucusuyla buluşturulmuştur. (İslam İktisadının Ekonomisi, Rauf Azhar)

HAZİRAN

Doğu Afrika Ülke Raporu Açıklandı

İKAM'ın ülke raporlarıın dördüncüsü olan Doğu Afrika'da İslam iktisadı ve finansı raporu Kasule Taha Ahmed tarafından hazırlandı. Rapor Doğu Afrika'da İslam iktisadı ve finansının tarihini ve gelişimini ele alan ilk çalışma olma niteliğinde.

Ensar Neşriyattan Yeni Bir Kitap

Haziran ayı içerisinde Fatih Turay'ın Finansal Açıdan İslam Borçlar Hukuku (İslami Finans Teorisi) kitabı Ensar Neşriyat tarafından okuyucusuyla buluşturulmuştur.

AĞUSTOS

Güneş Sigorta Katılım Sigortacılığına Başladı

2019 yılı içerisinde kurumsal anlamda bir diğer gelişme sigortacılık alanında yaşanmıştır. Bu minvalde sigorta sektörünün köklü şirketi Güneş Sigorta, 1 Ağustos itibariyle hayat dışı sigorta ürünleri kapsamında katılım sigortacılığı faaliyetine başladı. Katılım sigortacılığı çalışmalarında pencere usulü çalıştığını ve tüm sürecin İslami şartlara uygun olarak oluşturulduğunu belirten Güneş Sigorta'nın bu adımı ile sektörde faaliyet gösteren firma sayısı 12'ye yükseldi. Bu şirketlerden 4'ü tüm işlemlerini tamamıyla İslami sigortacılık prensiplerine göre gerçekleştirirken, diğer 8 firma konvansiyonel sigortacılık faaliyetlerine alternatif olarak pencere usulü çalışmalar ile bu sektörde faaliyet göstermektedir.

EYLÜL

İktisat Yayınları'ndan 5 Kitap Okuyucuyla Buluştu

Eylül 2019 yılı içerisinde İktisat Yayınları'ndan 5 kitap okuyucusuyla buluşmuştur.

Katılım Bankacılığında Risk: Kâr-Zarar Ortaklığı Enstrümanlarının Analizi, Zeyneb Hafsa Orhan

Yönetişime İslami Bakışlar, Zafar Iqbal ve Mervyn K. Lewis

İslam İktisadının Kısa Tarihi, Ahmed El-Ashker ve Rodney Wilson

İslam ve Ekonomik Politik Sistemler, Abdullah Karim Bangura

İslam ve İktisadi Hayat: Ana Konular ve Metinler, M. Kabir Hassan ve Mervyn K. Lewis

EKİM

İSİFAM'dan Faizsiz Bankacılık İlke ve Standartları ile İlgili Panel

İSİFAM "Faizsiz Bankacılık İlke ve Standartlarına Uyum Tebliği" bağlamında 1 Ekim tarihinde bir panel gerçekleştirdi.

İGİAD'dan Ağrı'da Panel

Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği 3 Ekim'de ise Ağrı'da "İş Ahlakının Yaygınlaşmasında İş Dünyası, Üniversiteler ve Sivil Toplumun Rolü" konulu bir panel gerçekleştirdi.

ULİFAM'dan Konferans

16 Ekim tarihinde ULİFAM, Dr. Mücahit Özdemir'in anlatımıyla "İslami Mikrofinans Modelleri" başlıklı bir konferansa ev sahipliği yapmıştır.

Tasarruf Zirvesi Gerçekleştirildi

Dünya Tasarruf Günü'nde 31 Ekim'de İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi tarafından "Tasarruf Zirvesi ve Uluslararası Tasarruf Ekonomisi"-sempozyumunun ilki gerçekleştirildi.

Albaraka Yayınları Hayata Geçti

Albaraka Yayınları yayıncılık faaliyetlerine başlamıştır. İslam iktisadına özel önem veren Albaraka Yayınları'nın yayın hayatına başlaması alanın gelişimi açısından önemli etkiler oluşturacaktır.

İki Yeni Kitap Yayımlandı

Ekim ayı içerisinde Bir Yayıncılık'tan çıkan "Peygamberlik, Dindarlık ve Kâr: İslam İktisadı Düşüncesinin Kavramsal ve Karşılaştırmalı Bir Tarihi" kitabı ve Mahmut Samar'ın Hikmetevi Yayınları'ndan çıkan "İslami Finans Ürünlerinde Akitlerin Birleştirilmesi" kitabı okuyucusuyla buluşturmuştur.

KASIM

"İş Ortaklıkları" Çalıştay Gerçekleştirildi

İKAM 2 Kasım tarihinde "İş Ortaklıkları" başlıklı bir çalıştay gerçekleştirdi.

BURA'dan Öğrenci Çalıştayı

BURA Derneği ve Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi (İSEFAM) işbirliğiyle ile 6 Kasım tarihinde "İslam Ekonomisi ve Finansı Öğrenci Çalıştayı" düzenlendi.

Türkiye İş Ahlakı Zirvesi Gerçekleştirildi

Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği'nin iş ahlakının farklı konularına dikkat çekmek üzere her yıl düzenlediği Türkiye İş Ahlakı Zirvesi 9 Kasım'da İş Ahlakı, Hukuk ve Adalet İlişkisi konusunda gerçekleştirildi.

İKSAR Çalışmalarını Genişletti

2019 yılı içerisinde İslam İktisadı alanında uygulamaya dönük adımlar atılmıştır. İslam İktisadı Araştırma ve Uygulama Derneği (İKSAR) Sakarya Üniversitesi'ndeki bir grup akademisyen tarafından 2018 yılında kurulan İKSAR KArz-ı Hasen çalışmalarına başladı.

Para Vakıfları Çalıştayı

Sakarya Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi iş birliği ile 15 Kasım'da "XVIII. Yüzyıl Üsküdar Para Vakıfları" çalıştayı gerçekleştirildi.

Temel Eğitim Programları Devam etti

İKAM'ın başlatmış olduğu "Temel Eğitim Programları" serisinin ikincisi Adana'da Doğu-Batı Bilim Sanat Derneği işbirliği ile gerçekleştirdi. Üçüncü eğitim programı ise Ankara'da İslam Düşünce Enstitüsü (İDE) işbirliğinde gerçekleştirdi. Her iki programda yoğun bir ilgi ve katılım ile gerçekleştirilirken yeni nesil islam iktisatçılarının yetişmesine önemli katkılar sunmuşlardır.

İSİFAM'dan Tekafül Paneli

İSİFAM 26 Kasım tarihinde "Dünya'da ve Türkiye'de Tekafül Sistemi: Sorunlar ve Çözümler" konulu bir panel gerçekleştirdi.

OIC Halal Expo Fuarı Gerçekleştirildi

Yedinci OIC Halal Expo fuarı 26-29 Kasım tarihleri arasında düzenlendi.

ARALIK

Bangladeş Raporu Yayımlandı

İKAM'ın ülke raporlarıın beşincisi olan Bangladeş'te İslami Bankacılık ve Finans Alanına Genel Bir Bakış raporu M. Kabir Hassan, Md. Kabir Ahmed ve Iftekhar Ahmed Robin tarafından hazırlandı ve Türkçe-İngilizce olarak yayımlandı. Rapor, Bangladeş'te İslam iktisadı ve finansının tarihini ve gelişimini ele alan ilk çalışma olma niteliğinde.

"Dünya'da ve Türkiye'de Kitle Fonlaması" Sempozyumu

İSİFAM tarafından "Dünya'da ve Türkiye'de Kitle Fonlaması" sempozyumu 10 Aralık tarihinde gerçekleştirildi.

İstanbul Ticaret Üniversitesi'nde Sempozyum

İstanbul Ticaret Üniversitesi'nde "Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile Katılım Finansı İlkelerinin Uyumu" isimli konferans 10 Aralık tarihinde gerçekleşdi.

Bankacılık Standartları Adapte Edildi

Bu yıl içerisinde yaşanan bir diğer gelişme; AAOIFI tarafından yayımlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarının (FFDS'ler), Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu'nun mevzuatına kazandırılması amacıyla kurum tarafından hazırlanan 1 adet Etik Kurallar ile 6 adet Faizsiz Finans Denetim Standardının 14 Aralık tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanmasıdır.

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nde Çalıştay

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nde üçüncüsü gerçekleştirilen "Türkiye'nin Ekonomik Problemleri ve İslam İktisadının Çözüm Önerileri" çalıştayı 21 Aralık'ta gerçekleştirildi.

Marmara Üniversitesi'nde Konferans

Marmara Üniversitesi, 23 Aralık'ta İslam Ekonomisi ve Finansı Enstitüsü'nün gerçekleştirdiği "İslami Finans ve Sermaye Piyasaları" konferansına ev sahipliği yapmıştır.

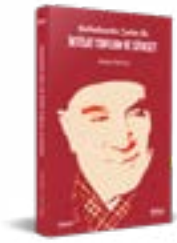

İktisat Yayınlarından 2 Yeni Kitap

İktisat Yayınları Aralık ayı içerisinde 2 yeni kitabı okuyucusuyla buluşturmuştur.

Müslüman Arap Yazarların İktisat Düşüncesi -19. Yüzyıl-, Abdul Azim Islahi

Sabahattin Zaim ile İktisat Toplum ve Siyaset, Faruk Taşçı (ed.)

2019 Yılındaki Diğer Gelişmeler

Tasarrrufa Dayalı Finansman Sektörü Genişledi

Türkiye ekonomisinin son 30 yılı düşünüldüğünde, tasarrufa dayalı faizsiz finans şirketlerinin önemli bir rol oynadığı görülecektir. Özellikle konut finansmanı alanında faaliyet gösteren özel finans kurumlarının sayısı giderek artmaktadır. 2019 yılı içerisinde Tasarruf Evim, Birikim Evim, Vizyon Evim, Mor Evim, Yaşam Evim, Vakıf Evim de sektöre dâhil olan kurumlar arasında sayılabilir. Bu kurumlar temel itibariyle el birliği sistemi adı altında faiz ödemeden ev sahibi olmayı vaat etmektedir. Özellikle faizlerin artması ve yükselen ev fiyatları bu sektörün büyümesine de ortam hazırlamaktadır. Ancak BDDK'nın bu kurumları denetime tabi tutması, ileride ortaya çıkabilecek güvenlik problemlerinin önüne geçmek açısından önemlidir.

İslam İktisadı Uygulama Çalışmaları Genişledi

2019 yılı içerisinde İslam İktisadı alanında uygulamaya dönük adımlar atılmıştır. Bu yıl özellikle Karz-ı Hasen alanında bir ilgi ve genişleme oldu. 2018 yılında Sakarya Üniversitesi'ndeki bir grup akademisyen tarafından kurulan İslam İktisadı Araştırma ve Uygulama Derneği (İKSAR) Karz-ı Hasen çalışmalarına başladı. İKAM uygulama ödülünü de alan Karz-ı Hasen Sandığı MÜSİAD'da gelişmeye devam etti.

Lisansüstü Eğitim Çalışmalarında Önemli Gelişmeler Oldu

Akademik anlamda üniversiteler ve araştırma merkezleri bünyesinde yapılan çalışmalarda da bir artış söz konusudur. İslam ekonomisi, İslam iktisadı, İslami finans, İslami bankacılık ve katılım bankacılığı kelimeleri kullanılarak yapılan tarama sonucunda 2019 yılı içerisinde İslam ekonomisi anahtar kelimesiyle 4, İslam iktisadı anahtar kelimesiyle 8, İslami finans ile 16, İslami bankacılık ile 5, katılım bankacılığı anahtar kelimesiyle ise 30 adet lisansüstü teze ulaşılmıştır.

2019 yılında üniversitelerde tamamlanan lisansüstü tezlerin konuları

Bir Politik-Ekonomi Olarak İslam İktisadının İmkânı

Taha Eğri
Kırklareli Üniversitesi

Modern iktisat düşüncesi 18. yüzyılda ortaya çıkan yazınla başlatılmış olsa da başta eski Yunan devletlerinden beri hem devletlerin hem de ilim adamlarının gündeminde almıştır. Üretim ve bölüşüm süreçlerinin nasıl olması gerektiği iktisadi düşüncenin aslında yatan temel sorudur. Üretimin hangi araçlarla ve kimin kontrolünde olacağı ve elde edilen artı değerinin nasıl paylaştırılacağı tarih boyunca tartışılmıştır. İbn Haldun'un Mukaddime'sinde, Adam Smith ve David Ricardo'nun çalışmalarında toplumsal iş bölümü ve devletin rolünün tartışıldığı görülmektedir. Bugün halen iktisadi sistemler üretim ve bölüşüm süreçlerine dair sahip oldukları paradigmalar çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu bağlamda, İslam İktisadı olarak adlandırdığımız iktisadi düşünce sistemini de bu şekilde konumlandırmak doğru olacaktır.

Klasik iktisatçıların politik iktisat olarak adlandırdıkları bu tartışmalar, 19. yüzyılda neo-klasik iktisatçıların teoriyi bir nevi toplumdan soyutlayarak modellere hapseden yaklaşımlarıyla "iktisat bilimi" (economics) olarak ifade edilmeye başlamıştır. Varsayımlar çerçevesinde soyut matematiksel modellemelere dayanan bu yaklaşım iktisat alanını daha "bilimsel" kılsa da reel ekonomik sorunların anlaşılması ve çözümlenmesi noktasında yetersiz kalmıştır. Teorik ya da uygulamada İslami bir iktisat düşüncesi arayışının bu bağlamda politik iktisadi bir sistem olarak ele alınması gerekmektedir. Birey, toplum, piyasa ve devlet arasında ilişkileri iktisat, siyaset bilimi, sosyoloji ve birçok farklı alandan yararlanarak tartışmak ve ele almak gerekmektedir. Burada kuşkusuz ahlaki normlarının kaynağını İslam dini oluşturacak, üzerine iktisadi bir sistem inşa edilecektir.

Politik iktisat açısından tek bir İslam iktisadından bahsetmek mümkün müdür? Küresel iktisadi sistemin şekillenmesinden, piyasa organizasyonuna kadar geniş bir yelpazede düşündüğümüzde bu soruya net bir cevap verilememektedir. 1970'lerden itibaren giderek artan çalışmalarla birlikte İslam iktisadı alanı zenginleşmeye başlamıştır. Özellikle İslami finans alanında küçük farklılıklar dışında bir sistem birlikteliği olduğu, bankacılık alanında ortaya konan kuralların batılı bankalar tarafından dahi içselleştirilerek küresel bir ağa dönüştüğü görülmektedir. Ancak, devletin ekonomi içerisindeki büyüklüğü ve rolü nedir? Sermaye ve gelir dağılımı probleminin giderek yoğunlaştığı günümüz ekonomilerinde emek kesimi üretimden ne kadar pay alacaktır? Küresel arz zincirinde kriz yaşadığımız bu günlerde uluslararası ticari sistem içerisinde diğer ülkelerle ekonomik ilişkiler kurulurken emek hakları, çevre kirliliği ve devletin ekonomideki rolü gibi konular göz önünde bulundurulacak mıdır? Amerikan dolarının hâkimiyeti altında olduğu finans sistemi için para politikaları ne olacaktır? Bu ve benzeri soruları çoğaltmak mümkündür. İslam iktisadı araştırmalarında bu sorulara cevaplar aranmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmalar yaparken Sıddıqi'nin 1994'te Nature and Methodology of Islamic Political Economy in A Globalized World Environment isimli çalışmasındaki tavsiyelerinin önemli olduğunu düşünüyorum. Sıddıqi, İslam iktisadı araştırmaları için tavsiyelerde bulunurken sadece Batı'ya bir cevap verme, küreselleşmeye karşı çıkma, tüketimi zorla sınırlandırma, modern iktisadı reddetme ya da ideal Müslüman davranışları üzerine modeller kurmanın, istenilen İslami hedeflere götürmeyeceğini belirtmiştir. Sonuç olarak, İslami bir ekonomi sistemin inşası için günümüz bireyinden, küresel ticari ve finansal kurumların davranışlarına kadar iktisadi ve siyasal ilişkileri iyi analiz edilmelidir. Buradan yola çıkarak birey, piyasa, devlet ve küresel sistem arasında uygulanabilir bir sistem inşa etmek gerekmektedir.

1185
1185
SWCH
SWCH
SWCH

KATILIM BANKACILIĞI

Son 15 Yıldaki Gelişmeler

Mücahit Özdemir

Türkiye'de bankacılık sektörü 2000-2001 yıllarında yaşanan çifte krizler sonrasında yeni bir yapılanma dönemine girmiştir. Yaşanan acı tecrübeler ve topluma yüklenen yüksek maliyetler nedeniyle ciddi bir şekilde sektör yeniden düzenlemiştir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) en üst düzenleyici ve denetleyici kurum olarak tesis edilmiş ve bankacılık sektörünün yakından izlenmesi sağlanmıştır. Sektörün yeniden yapılandırılması sonrasında atılan en önemli adımlardan biri de 2005 yılında 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun yayımlanması ve bununla daha düzenli bir mevzuat sisteminin kurulması olmuştur.

Yeni 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile sektörde 20 yıldan fazladır faizsizlik prensibi ile faaliyet gösteren Özel Finans Kurumları (İslami Bankalar) isim değiştirerek Katılım Bankası'na dönüşmüştür. Bu yenilik ile birlikte katılım bankaları da -bazı farklı özel durumları da dikkate alınarak- aynı kanunun altında diğer bankacılık grupları ile (mevduat ve kalkınma & yatırım bankaları) birlikte düzenlenmiştir. 2007 yılında başlayan ve dünyanın birçok bölgesinde ciddi şekilde hissedilen küresel kriz ile Türk bankacılık sektörünün de sağlamlığı test edilmiştir. ABD başta olmak üzere birçok gelişmiş ülkelerde çok büyük bankaların da aralarında olduğu finans kuruluşları kurtarılırken ya da bazıları da batarken Türkiye'de katılım bankalarında ve diğer konvansiyonel bankalarda herhangi bir sorun yaşanmamıştır.

Ancak bankacılık sektörünün finansallaşma sürecinde ve sermayenin belirli ellerde temerküzü noktasındaki durumu dikkate alındığında sadece krizler karşısındaki sağlamlık değil, katılım bankacılığının Türkiye ekonomisinin güçlendirilmesinde reel sektörü destekleyici rolünün de artmasına ihtiyaç vardır. Son 15 yıllık dönemde katılım bankacılığı ciddi bir büyüme göstermiştir. Ancak katılım bankacılığının hâlâ hedeflenen seviyelerde olmadığı görülmektedir. Bu durumun arkasındaki eksikliklerin ortaya konulması için katılım bankalarının diğer konvansiyonel bankalar ile farklı açılardan kıyaslanması aynı zamanda da son 15 yıllık dönemde kendi içindeki büyüme performansının değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Türkiye'deki Bankacılık Sektörünün Genel Yapısı ve Katılım Bankaları

Türkiye'de 3 grup banka faaliyet göstermektedir (Şekil 1). Bunlar mevduat, katılım ve kalkınma & yatırım bankalarıdır. İslami bankacılık açısından bakıldığında ise ikili (dual) bir bankacılık yapısı vardır. Diğer bir ifadeyle faizli bankalar ile İslami Bankalar (Türkiye'deki adı ile Katılım Bankaları) aynı piyasada benzer düzenlemelere bağlı olarak faaliyet göstermektedir.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu üç banka türünü de tanımlamıştır. Buna göre mevduat ve katılım bankalarına müşterilerden mevduat/katılım fonu toplama ve bu mevduat/katılım fonlarını kredi[1] olarak kullandırma yetkisi

1 Mevduat ve kalkınma & yatırım bankaları müşterilerine faizli bir şekilde "kredi" veren kuruluşlardır; bununla birlikte katılım bankaları çoğunlukla murabaha olmak üzere varlığa dayalı/ varlık bazlı olarak müşterine finansman sağlamaktadır. Bu nedenle "kredi" kavramı yerine "kullandırılan fonlar" gibi ifadeler tercih edilebilir. Ancak diğer bankalar ile kıyaslamalar yapıldığı ve hem BDDK hem de katılım bankalarının resmi raporlamalarında bu işlemler için "kredi" kelimesi kullanıldığı için çalışma boyunca aynı kullanım benimsenmiştir.

verilirken, kalkınma & yatırım bankalarına mevduat toplama yetkisi verilmemiştir. Ancak kalkınma & yatırım bankaları da diğer iki bankacılık türü gibi müşterilerine kredi kullandırabilmektedir.

Şekil 1. *Türkiye Bankacılık Sistemi*

2000'li yılların başında bankacılık sektörünün yapılandırılması ile birlikte yeni banka kurulması da zorlaştırılmıştır. Bu nedenle uzun yıllar bankacılık sektöründeki toplam oyuncu sayısı 50 civarında kalmıştır. 2005 yılında Türkiye'de faaliyet gösteren elli bir bankanın 34'ü mevduat, 13'ü kalkınma & yatırım, 4'ü ise katılım bankalarından oluşmaktaydı. 2019 yılına gelindiğinde ise çok sınırlı sayıda verilen yeni bankacılık lisansları ile toplam banka sayısı 51'e yükselmiştir. Katılım bankalarının sayısı uzun yıllar dörtte kalmıştır. Aynı zamanda bu katılım bankalarının tümü özel sektör sahipliğindeydi. 2015 yılında hükümet, katılım bankacılığının sektörden aldığı payı artırmak amacıyla ilk kamu katılım bankası olan Ziraat Katılım'ı kurmuştur. Akabinde aynı yıl içinde Vakıf Katılım kurulmuş, ancak faaliyet izni 2016 yılında verilmiştir. Bu nedenle 2016 yılında Bank Asya'nın lisansının iptal edilmesi ve Vakıf Katılım'ın faaliyetlerine başlaması nedeniyle sektördeki katılım bankası sayısı yine 5 olarak kalmıştır. Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım ile birlikte Halk Katılım Bankası'nın da kurulması hükümet tarafından hedeflenmiş ancak gerçekleşmemiştir. 2019 yılında sektöre yeni bir kamu katılım bankası daha girmiştir. Türkiye Emlak Katılım Bankası, özellikle konut sektöründe faaliyet göstermek amacıyla kurulmuştur. Tüm bu gelişmelerle birlikte 2019 yıl sonu itibariyle Türk bankacılık sektöründe 32 mevduat, 13 kalkınma & yatırım ve 6 katılım bankası faaliyet göstermektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Türkiye'de Grup Bazında Banka Sayıları

	Katılım Bankaları	Mevduat Bankaları	Kalkınma & Yatırım Bankaları	Toplam
2005	4	34	13	51
2006	4	33	13	50
2007	4	33	13	50
2008	4	32	13	49
2009	4	32	13	49
2010	4	32	13	49
2011	4	31	13	48
2012	4	32	13	49
2013	4	32	13	49
2014	4	32	13	49
2015	**5**	32	13	50
2016	**5**	32	13	50
2017	**5**	31	13	49
2018	**5**	32	13	50
2019	**6**	32	13	51

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

Tablo 2. Katılım Bankaları Özet Bilgileri (2019 Yıl Sonu itibariyle)

	Albaraka Türk Katılım Bankası	Kuveyt Türk Katılım Bankası	Türkiye Emlak Katılım Bankası	Türkiye Finans Katılım Bankası	Vakıf Katılım Bankası	Ziraat Katılım Bankası
Kuruluş Yılı	1984/1985*	1989	2019	2005	2015/2016*	2015
Toplam Aktifler (bin TL)	51.392.368	104.439.345	9.282.271	52.427.410	30.348.784	36.392.174
Toplam Krediler (bin TL)	30.880.921	57.925.969	5.730.333	33.272.689	18.770.501	29.565.030
Toplam Toplanan Fonlar (bin TL)	39.769.408	85.494.387	5.952.676	39.974.514	22.953.215	25.457.245
Toplam Öz Kaynaklar (bin TL)	3.821.929	6.821.290	1.169.173	4.827.079	1.960.693	3.166.828
Şube Sayısı (Adet)	230	431	11	310	104	93
Personel Sayısı (Adet)	3.791	5.955	381	3.461	1.322	1.129
Ortaklık Türü (Özel/Kamu)	Özel	Özel	Kamu	Özel	Kamu	Kamu
Aktif Büyüklüğe Göre Katılım Bankacılığı İçinde Payı	%18,1	%36,7	%3,3	%18,4	%10,7	%12,8

*İlk tarih kuruluş, ikinci tarih ise faaliyet izni alma tarihini göstermektedir. **Finansal kiralama alacakları dâhildir.

Kaynak: İlgili katılım bankalarının 31 Aralık 2019 tarihli bağımsız denetim raporlarından derlenmiştir.

Türkiye'de kurulan ilk katılım bankası (o zamanki adıyla Özel Finans Kurumu) Albaraka Türk Katılım Bankası'dır. 1984 yılında kurulan Albaraka Türk, 1985 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Şu an faaliyette olan Kuveyt Türk 1989'da, Türkiye Finans ise 2005 yılında kurulmuştur. Her üç katılım bankasının da ana ortaklarını yabancılar oluşturmaktadır. Altı katılım bankası içerisinde sadece Albaraka Türk'ün hisse senetleri halka açıktır ve Borsa İstanbul'da işlem görmektedir.

Aktif büyüklük ve diğer birçok finansal gösterge açısından sektördeki en büyük katılım bankası Kuveyt Türk'tür. 2019 yılsonu verilerine göre Kuveyt Türk 105 milyar TL'ye yakın aktif büyüklüğü ile katılım bankası sektöründe %36,7'lik bir paya sahiptir. Bu katılım bankasını %18,4'lük pay ile Türkiye Finans, %18,1 ile Albaraka Türk izlemektedir. 2015 yılında kurulan Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım da ilgili dönemde paylarını %10'un üzerine çıkartmayı başarmıştır. Burada özellikle fon kaynağı sağ-

lama açısından kamunun desteği önem taşımaktadır. Yeni kurulan Emlak Katılım da 2019 yılsonunda 9 milyar TL'lik bir aktif büyüklüğe ulaşmıştır. Kuveyt Türk finansal büyüklüğünün yanında yaygın şube ağı ile de dikkat çekmektedir. 431 şubesi ile müşterilerine hizmet sunarken bu anlamda en yakın rakibi olan Türkiye Finans'ın 310 şubesi bulunmaktadır.

Şube, ATM ve Personel Gelişimi

Türkiye'de katılım bankacılığı sektörünün gelişmesinde şubeleşme büyük önem taşımaktadır. Tasarrufların güvenli bir şekilde toplanması ve finansman ihtiyacı olanlarla buluşturulmasında fiziki şube bir platform oluşturmaktadır. Bankacılık işlemlerinin yapılmasında (havale, fatura ödemeleri vb.) da kullanılan şubeler, günümüzde alternatif dağıtım kanallarının ve internet bankacılığının yaygınlaşmasına rağmen hala önemini korumaktadır.

Şube sayısında mevduat bankalarının payı 2005 yılında %95,0 iken, bu durum son yıllarda katılım bankalarının şubeleşme konusundaki etkin politikaları ile %89,1'e gerilemiştir. Katılım bankalarının 2019 yılsonunda şube sayısı 1.179'a (3 yurt dışı şube dahil) ulaşmıştır ve sektörden aldığı payı %10,4'e yükselmiştir. Şube artış hızlarına baktığımızda katılım bankalarının en yüksek büyüme gösteren grup olduğu net bir şekilde görülmektedir (Tablo 3). Yıllık bileşik büyüme oranı (CAGR)[2] katılım bankaları için %10,5 iken mevduat bankalarında %3,5'tir. Kalkınma & yatırım bankaları mevduat kabul etme izinleri olmaması nedeniyle sınırlı bir şube ağı ile hizmet sunmaktadır.

Katılım bankalarının şube sayıları 2005 yılından bu yana -2016 haricinde- hep artış göstermiştir. Bu yıldaki düşüşün sebebi, sektördeki bir katılım bankasının faaliyet izninin iptal edilmesidir. Mevduat bankalarında ise şube sayıları 2015 yılından bu yana azalma trendindedir (Şekil 2). Bu durumda ekonomideki yavaşlama nedeniyle bazı bankaların şubelerini kapatmasının etkili olduğu söylenebilir.

Şehirlere göre şubeleşme verilerine baktığımızda, elde ettiğimiz dönemimize ilişkin en eski veri olan 2007 yılında, mevduat bankaları her ilde hizmet gösterirken katılım bankaları 27 ilde (Ağrı, Amasya, Ardahan, Artvin, Bartın, Bayburt, Bilecik, Bingöl, Bitlis, Burdur, Çanakkale, Çankırı, Giresun, Gümüşhane, Hakkari, Iğdır, Kars, Kırklareli, Kilis, Mardin, Muğla, Muş, Niğde, Sinop, Şırnak, Tunceli, Yozgat) bulunmamaktaydı. 2019 yılsonunda ise mevduat bankalarının Türkiye'deki Bayburt hariç (9 şube) her ilde en az 10 şubesi bulunurken, katılım bankalarının 6 ilde (Ardahan, Artvin, Bayburt, Hakkari, Sinop, Tunceli) hala hiç şubesinin olmadığı görülmektedir. Her ne kadar 2007'den bugüne katılım bankalarının şube ağı genişlemiş olsa da hala en az bir şubenin bile bulunmadığı olan illerin mevcudiyeti sektör açısından önemli bir eksikliktir.

Bununla birlikte katılım bankalarının 8 ilde (Bartın, Bilecik, Bitlis, Gümüşhane, Iğdır, Kırklareli, Kilis, Şırnak) bir şubesi, 9 ilde (Ağrı, Bingöl, Burdur, Çankırı, Kars, Kırıkkale, Kırşehir, Muş, Niğde) 2 şubesi, 6 ilde (Amasya, Edirne, Giresun, Karabük, Tokat, Yozgat) 3 şubesi, 11 ilde (Bolu, Çanakkale, Kastamonu, Mardin, Muğla, Nevşehir, Osmaniye, Siirt, Uşak, Yalova, Zongul-

2 Compound Annual Growth Rate: (Son Dönem/ilk Dönem)$^{(1/\text{dönem sayısı})}$-1

Tablo 3. Şube ve ATM Sayıları

	Katılım Bankaları		Mevduat Bankaları		Kalkınma & Yatırım Bankaları		Toplam	
	Şube	**ATM**	**Şube**	**ATM**	**Şube**	**ATM**	**Şube**	**ATM**
2005	292	307	6.241	14.529	35	0	6.568	14.836
2006	356	380	6.904	16.133	42	0	7.302	16.513
2007	422	500	7.658	18.295	42	0	8.122	18.795
2008	536	679	8.724	21.274	44	0	9.304	21.953
2009	569	801	8.968	23.151	44	0	9.581	23.952
2010	607	924	9.419	26.680	40	0	10.066	27.604
2011	685	1.062	9.791	30.600	41	0	10.517	31.662
2012	829	1.335	10.191	33.374	41	0	11.061	34.709
2013	965	1.886	10.981	38.226	40	0	11.986	40.112
2014	990	2.026	11.180	41.642	40	0	12.210	43.668
2015	1.080	2.137	11.149	44.083	40	0	12.269	46.220
2016	959	1.523	10.749	44.850	39	0	11.747	46.373
2017	1.032	1.688	10.503	45.650	49	0	11.584	47.338
2018	1.122	1.922	10.397	46.639	53	0	11.572	48.561
2019	1.179	2.166	10.135	47.038	60	0	11.374	49.204
CAGR	**%10,5**	**%15,0**	**%3,5**	**%8,8**	**%3,9**	**0**	**%4,0**	**%8,9**

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

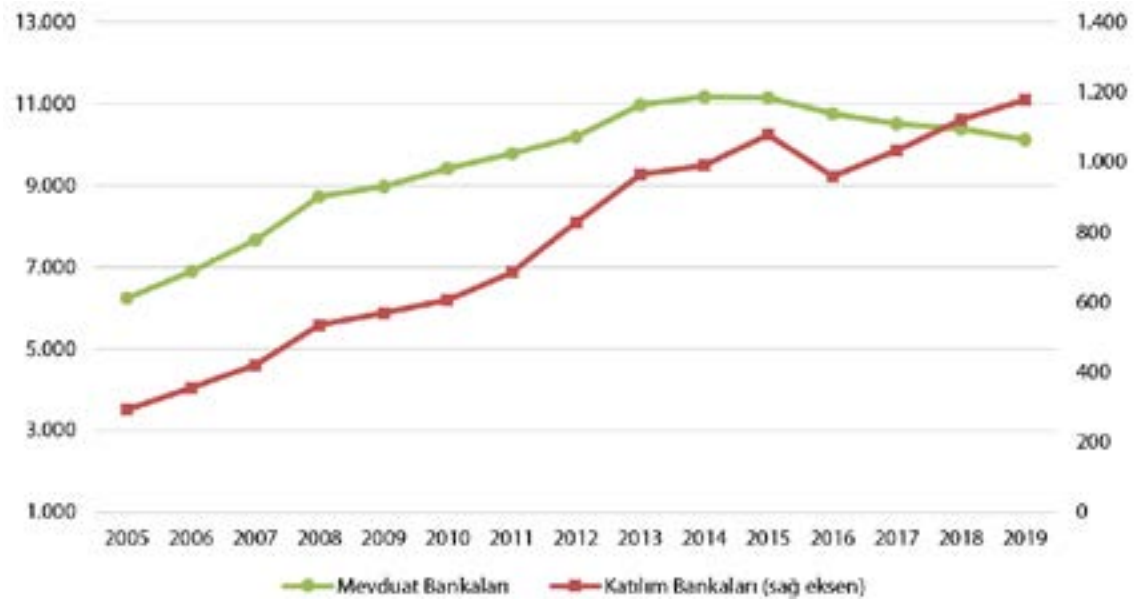

Şekil 2. *Katılım ve Mevduat Bankalarının Karşılaştırmalı Şube Sayıları*

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

dak) 4 şubesi ve 8 ilde (Adıyaman, Aksaray, Çorum, Düzce, Erzincan, Isparta, Karaman, Rize) ise 5 şubesi bulunmaktadır (Şekil 3).

Katılım bankalarının en yüksek şube sayısına sahip olduğu iller mevduat bankaları ile büyük oranda benzerlik göstermektedir. En fazla şube sayısına sahip il İstanbul olurken (464), bu ili Ankara (90), Bursa (54), İzmir (43) ve Konya (38) izlemektedir. İlk beş ilin şube sayısının payı toplam içerisinde %48,6'dır. Bu rakam 2019 yılsonunda mevduat bankalarında %50,4 olarak gerçekleşmiştir.

Şubeleşmenin yanında katılım bankalarının müşterilerine ulaşma noktasında yoğun şekilde kullandıkları imkanlardan biri ATM'lerdir. Birçok bankacılık işleminin yapılabilmesinin yanında bazı katılım bankaları tarafından ATM'ler üzerinden müşterilere gram altın çekme imkanı da sunulmaktadır. 2005 yılında katılım bankalarının toplam ATM sayısı 307 iken bu sayı 2019 yılında 2.166'ya yükselmiştir. Yıllık bileşik büyüme oranı 2005-2019 yılları arasında %15,0 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam aynı dönemde mevduat bankalarının gösterdiği büyüme rakamının (%8,8) iki katına yakındır. Ancak ATM sayıları bakımından katılım bankalarının sektördeki payı oldukça düşüktür (2019: %4,4 – 2005: %2,1). Kalkınma & yatırım bankalarının ise ATM'si bulunmamaktadır.

Katılım bankalarının şubelerinin yaygınlaşması Türkiye'nin istihdamına yaptığı katkıyı da artırmaktadır. Her yeni şubeyle hem o şubenin kendisine hem de operasyonların büyümesi ile birlikte genel merkeze yeni personel alınma ihtiyacı doğmaktadır. 2005 yılında bankacılık sektöründeki toplam çalışan sayısı 138.724 iken 2019 yılsonunda 204.626'ya yükselmiştir. En yüksek büyüme şube sayılarında olduğu gibi katılım bankalarında olmuştur. 2005-2019 yılları arasında katılım bankaları yıllık bileşik %7,6, mevduat bankaları %2,6 ve

Şekil 3. *Katılım Bankalarının En Fazla 5 Şubesinin Olduğu İller (2019 Yılsonu)*

Kaynak: FİNTÜRK Aralık 2019 verilerinden oluşturulmuştur. Not: Türkiye'nin diğer illerinde katılım bankalarının 5'ten fazla şubesi bulunmaktadır.

Tablo 4. Şubeleşmede İlk Beş Şehir

Katılım Bankaları			Mevduat Bankaları		
Şehir	**Şube** Sayısı	Pay (%)	**Şehir**	**Şube** Sayısı	Pay (%)
İstanbul	464	39,4	İstanbul	2666	26,5
Ankara	90	7,6	Ankara	939	9,3
Bursa	54	4,6	İzmir	700	7,0
İzmir	43	3,7	Antalya	407	4,0
Konya	38	3,2	Bursa	362	3,6

Kaynak: FİNTÜRK Aralık 2019 verilerinden derlenmiştir. Not: Kalkınma & yatırım bankalarının şube sayısı az olduğu için ayrıca gösterilmemiştir.

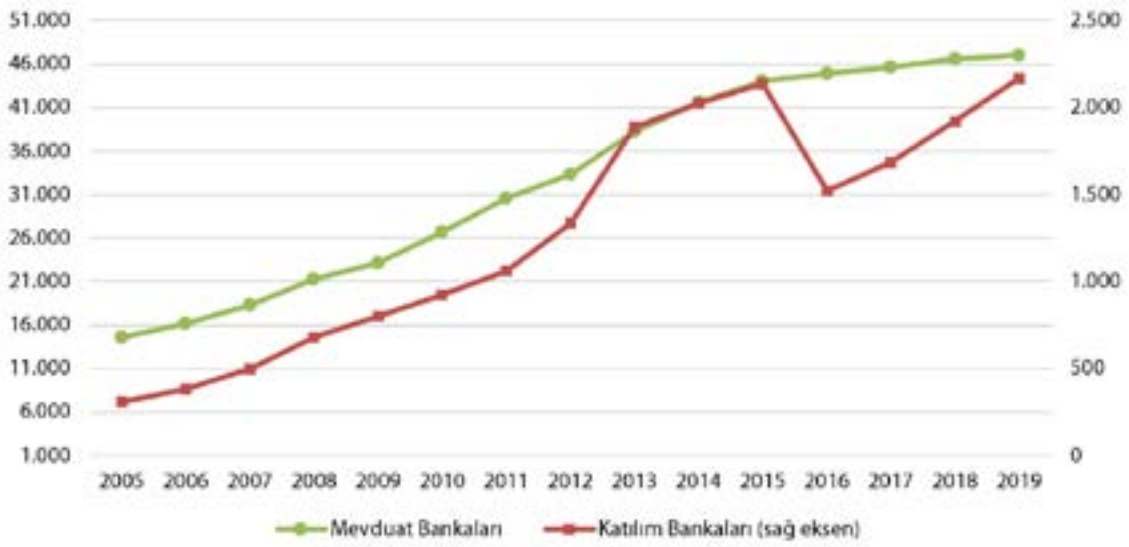

Şekil 4. *Katılım ve Mevduat Bankalarının Karşılaştırmalı ATM Sayıları (Adet)*

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir. Not: 2016 yılında katılım bankalarının şube sayılarındaki düşüş sektördeki bir katılım bankasının faaliyet izninin iptal edilmesinden kaynaklanmaktadır.

kalkınma & yatırım bankaları ise %0,1 büyüme göstermişlerdir (Tablo 5).

Katılım bankalarının bankacılık sektöründen personel sayısı açısından aldığı pay, 2005'teki %4,1 seviyesinden 2019'da %7,8 seviyesine çıkmıştır. Son 15 yıllık dönemde katılım bankalarının personel sayısı bazı dönemlerde çift haneli artış gösterirken, 2016 yılında dikkat çekici bir azalma görülmüştür. Bunun sebebi sektördeki bir katılım bankasının faaliyet izninin iptal edilmesidir. 2017 yılından itibaren personel sayısı önceki dönemler kadar dikkat çekici olmasa da artmaya başlamıştır. Son yıllarda yurt içinde yaşanan ekonomik sıkıntılar bazı katılım bankalarının personel sayılarını azaltmalarına neden olmaktadır. Ancak aynı sorunlarla karşılaşan mevduat ve kalkınma & yatırım bankaları ile kıyas edildiğinde, personel sayısında katılım bankalarının daha olumlu bir durumda olduğu görülebilir (Tablo 5). Yeni kurulan kamu katılım bankalarının bu pozitif gelişmede etkisi vardır.

Tablo 5. Personel Sayıları

	Katılım Bankaları		Mevduat Bankaları		Kalkınma & Yatırım Bankaları		Toplam	
	Personel	Yıllık Artış	Personel	Yıllık Artış	Personel	Yıllık Artış	Personel	Yıllık Artış
2005	5.747		127.851		5.126		138.724	
2006	7.112	23,8%	138.599	8,4%	5.255	2,5%	150.966	8,8%
2007	9.187	29,2%	153.212	10,5%	5.361	2,0%	167.760	11,1%
2008	11.032	20,1%	166.326	8,6%	5.307	-1,0%	182.665	8,9%
2009	11.802	7,0%	167.063	0,4%	5.340	0,6%	184.205	0,8%
2010	12.677	7,4%	173.133	3,6%	5.370	0,6%	191.180	3,8%
2011	13.851	9,3%	176.579	2,0%	4.841	-9,9%	195.271	2,1%
2012	15.356	10,9%	181.197	2,6%	4.900	1,2%	201.453	3,2%
2013	16.763	9,2%	192.219	6,1%	5.244	7,0%	214.226	6,3%
2014	16.280	-2,9%	195.109	1,5%	5.523	5,3%	216.912	1,3%
2015	16.554	1,7%	195.584	0,2%	5.366	-2,8%	217.504	0,3%
2016	14.465	-12,6%	191.084	-2,3%	5.337	-0,5%	210.886	-3,0%
2017	15.029	3,9%	188.012	-1,6%	5.239	-1,8%	208.280	-1,2%
2018	15.654	4,2%	186.669	-0,7%	5.392	2,9%	207.715	-0,3%
2019	16.040	2,5%	183.410	-1,7%	5.176	-4,0%	204.626	-1,5%
CAGR	**7,6%**		2,6%		0,1%		2,8%	

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

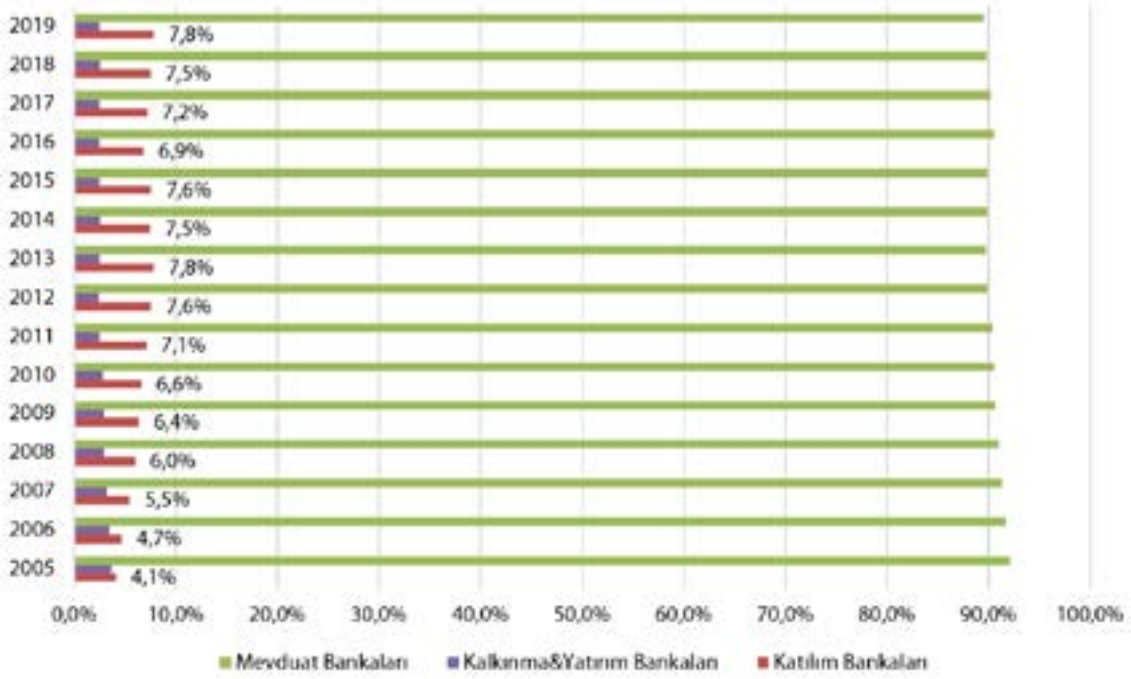

Şekil 5. *Personel Sayılarına Göre Piyasa Payları*

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

Muhasebe Alanında Önemli Gelişmeler Oluyor

Ayhan Yatbaz
Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi-UMSK (International Accounting Standards Committee-IASC) tüm dünyada geçerli olmak üzere tüm sektörlere yönelik olarak muhasebe standartları düzenlemek amacıyla Haziran 1973'te Londra'da kurulmuştur. Kurum daha sonra adını Nisan 2001'de Uluslararası Muhasebe Standartları Kurumu-UMSK (International Accounting Standards Board-IASB) olarak değiştirmiştir.

Kurum'un 1.4.2020 tarihi itibarıyla biri kavramsal çerçeve olmak üzere Uluslararası Muhasebe Standartları-UMS (International Accounting Standards-IAS) ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartları-UFRS (International Financial Reporting Standards-IFRS) adıyla halihazırda 45 adet yayınlanmış standardı bulunmaktadır. Bu standartlar Türkiye'de Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından, Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) adıyla Türkçeye çevrilmekte ve yayınlanmaktadır. Söz konusu standartlar Türkiye'de SPK'ya tabi tüm şirketlerin yanı sıra BDDK'ya tabi şirketler (katılım bankaları dahil) ve sigorta şirketleri (tekafül şirketleri dahil) tarafından yasal olarak uygulanmak zorundadır. Diğer taraftan IASB'nin tersine sadece İslami finansal kuruluşlara yönelik muhasebe standartları düzenleyen İslami Finansal Kurumlar Muhasebe ve Denetim Örgütü-İFKMDÖ (Accounting and Auditing Organization for Islami Financial Institutions-AAOIFI) tarafından yayınlanan Finansal Muhasebe Standartları-FMS (Financial Accounting Standards-FAS) da KGK tarafından Faizsiz Finans Muhasebe Standartları (FFMS) adıyla Türkçeye kazandırılmış ve 1 Ocak 2020 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere Türkiye'deki ilgili kurumların isteğe bağlı olarak uygulamalarına izin verilmiştir.

AAOIFI ilk olarak 26.02.1990 tarihinde Bahreyn'in Manama kentinde İslami Bankalar ve Finansal Kuruluşlar Finansal Muhasebe Organizasyonu-İBFKFMO (Financial Accounting Organization for Islamic Banking and Financial Institution-FAOIBFI) adıyla kurulmuştur. AAOIFI'nin kurulması tamamen İslami finansal kuruluşların kendilerine özgü spesifik ihtiyaçlarından kaynaklanmıştır. İslami finansal kuruluşlar yaptıkları tüm işlemleri ticari ilkeler çerçevesinde yapmak zorundadır. Ancak söz konusu işlemler şekilsel olarak geleneksel finansal kurumların işlemleriyle benzer özellikte olduğu için muhasebe ve finansal raporlama anlamında yanlış değerlendirmelere meydan verebilmektedir. Bu sebeple AAOIFI kurularak bir anlamda IASB'yi tamamlamıştır. KGK da bu gerçeklikten yola çıkarak 2019 yılında söz konusu AAOIFI standartlarını Türkçeye çevirmeye başlamış ve nihayet 1.1.2020 tarihinden itibaren isteğe bağlı da olsa uygulamaya koymuştur.

2020 mali dönemi henüz devam ettiği için katılım bankalarının FFMS'ye göre düzenlenmiş finansal raporları söz konusu değildir. Ancak 2021 Nisan'ına gelindiğinde katılım bankalarının FFMS'ye göre düzenlenmiş finansal raporlarını da sitelerinde yayınlayacakları öngörülmektedir.

Aktif Yapısı

Katılım bankaları kuruldukları günden bu yana hızlı bir büyüme göstermektedir. Özellikle 2000'li yılların başlarından itibaren toplam aktiflerde çift haneli büyüme rakamları (2014 yılı hariç) gerçekleşmektedir. 2005 yılında katılım bankalarının aktif büyüklüğü 10 milyar TL civarındayken, 2019 yılsonunda bu rakam 284 milyar TL'ye yükselmiştir. Türkiye'de bankacılık sektörünün toplam aktifleri de 2019 yılında 4,5 trilyon TL civarındadır. Yıllık bileşik ortalamaya göre bankacılık sektörü geneli 2005-2019 yılları arasında %18,7, mevduat bankaları %14,7, katılım bankaları %27,1 ve kalkınma & yatırım bankaları ise %25,3 büyüme göstermişlerdir (Tablo 6).

Katılım bankalarının büyüme trendi dikkat çekici bir şekilde diğer grup bankalarının üzerinde olup, 2005 yılında toplam içerisindeki payı %2,4 iken 2019 yılsonunda %6,3'e yükselmiştir. 2019 yılında katılım bankaları yine diğer banka gruplarının oldukça üzerinde %37,5'lik bir büyüme gerçekleştirmiştir. Bu hızlı büyüme sonrasında katılım bankaları son 15 yıllık dönemdeki en yüksek sektör payını (%6,3) görmüştür. Ancak Türkiye'deki potansiyel ve 2025 yılındaki %15 hedefi düşünüldüğünde bu pay oldukça düşüktür.

Tablo 6. Aktif Büyülük (milyon TL)

	Katılım Bankaları		Mevduat Bankaları		Kalkınma & Yatırım Bankaları		Toplam	
	Aktif Büyüklük	Yıllık Artış	Aktif Büyüklük	Yıllık Artış	Aktif Büyüklük	Yıllık Artış	Aktif Büyüklük	Yıllık Artış
2005	9.945		384.097		12.867		406.909	
2006	13.752	38,3%	470.635	22,5%	15.345	19,3%	499.731	22,8%
2007	19.445	41,4%	543.272	15,4%	18.888	23,1%	581.606	16,4%
2008	25.770	32,5%	683.823	25,9%	22.943	21,5%	732.536	26,0%
2009	33.628	30,5%	773.357	13,1%	27.029	17,8%	834.014	13,9%
2010	43.339	28,9%	932.371	20,6%	30.958	14,5%	1.006.667	20,7%
2011	56.148	29,6%	1.119.911	20,1%	41.636	34,5%	1.217.695	21,0%
2012	70.279	25,2%	1.247.653	11,4%	52.758	26,7%	1.370.690	12,6%
2013	96.075	36,7%	1.566.190	25,5%	70.136	32,9%	1.732.401	26,4%
2014	104.319	8,6%	1.805.438	15,3%	84.571	20,6%	1.994.329	15,1%
2015	120.183	15,2%	2.130.601	18,0%	106.649	26,1%	2.357.432	18,2%
2016	132.874	10,6%	2.455.366	15,2%	142.797	33,9%	2.731.037	15,8%
2017	160.136	20,5%	2.922.704	19,0%	175.002	22,6%	3.257.842	19,3%
2018	206.931	29,2%	3.403.305	16,4%	257.190	47,0%	3.867.426	18,7%
2019	284.450	37,5%	3.904.923	14,7%	302.335	17,6%	4.491.708	16,1%
CAGR	**27,1%**		18,0%		25,3%		18,7%	

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

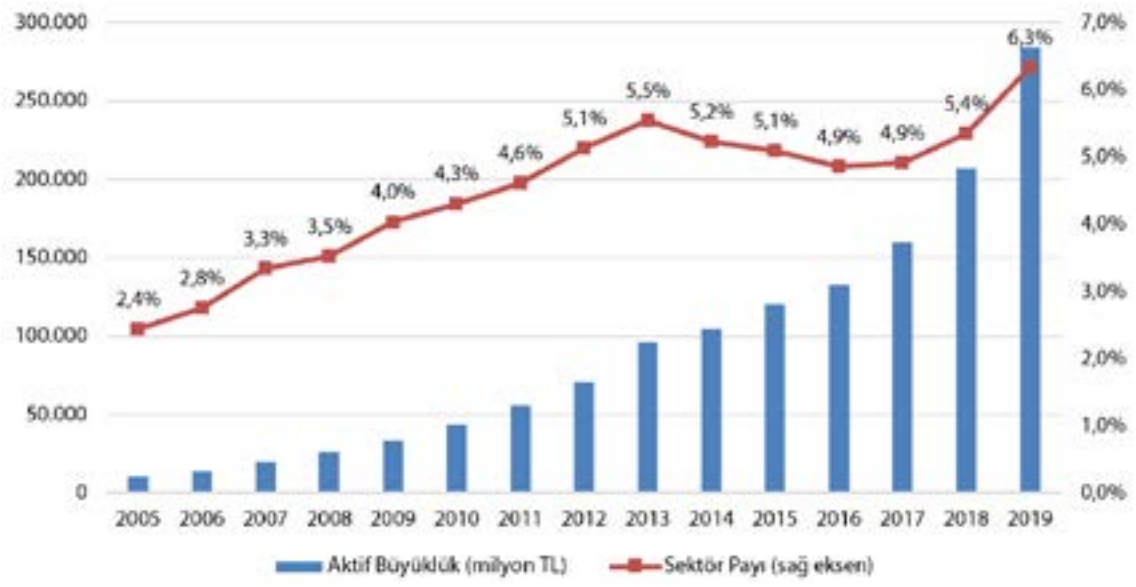

Şekil 6. *Katılım Bankaları Aktif Büyüklüğü ve Sektör Payı*

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

Krediler

Bankaların temel fonksiyonlarından biri elde ettikleri fonları kredi olarak müşterilere yönlendirmektir. Katılım bankaları başta murabaha olmak üzere çeşitli sözleşme türlerine göre fon kullandırmaktadır. Asli görevleri reel ekonominin faizsiz bir şekilde finansmanıdır. 2005 yılsonunda katılım bankalarının kullandırdıkları kredi tutarı 6 milyar TL civarındayken bu rakam 2019 yılsonunda 136 milyar TL'ye yükselmiştir. Toplam bankacılık sektöründe de kredi miktarı 2019'da 2,7 trilyon TL olmuştur. 2005-2019 yılları arasında katılım bankalarının yıllık bileşik büyümesi %24,3 olarak kaydedilirken aynı dönem içinde mevduat bankalarında %21,9, kalkınma & yatırım bankalarında ise %29,0 olmuştur. Bu anlamda katılım bankalarının kredilerdeki büyüme rakamı diğer banka grupları ile farklılık göstermemektedir. Bununla birlikte 2019 yılında katılım bankaları sektörün (%11,0) oldukça üzerinde %21,1'lik bir kredi büyümesi kaydetmiştir (Tablo 7).

2005 yılında krediler bazında mevduat bankaları %92,0, katılım bankaları %4,1 ve kalkınma & yatırım bankaları ise %3,8'lik bir paya sahipti. 15 yıllık süreç içerisinde mevduat bankalarının bu anlamdaki payı gerilerken, katılım bankaları ise kalkınma & yatırım bankalarının gerisinde kalmıştır. 2019 yılı sonunda mevduat bankalarının payı %86,9 olurken kalkınma & yatırım bankalarının payı %7,9'a yükselmiştir. Katılım bankalarının payı ise %5,1 olmuştur. Katılım bankaları 15 yıllık dönem içerisinde kredilerde en yüksek %6'lık bir pazar payına sahip olmuştur. Küresel kriz döneminde katılım bankalarının reel ekonomiyi finanse eden rolleri devam etmiş ve 2008-2009 yılları arasında piyasadaki payı hızlı bir şekilde yükselmiştir. Ancak 2013 yılından itibaren yurt içinde yaşanan siyasi ve ekonomik sorunlarla birlikte bir katılım bankasının küçülmesi ve sonunda faaliyet izninin

2016 yılında iptali katılım bankalarının payının %4,4'e kadar gerilemesine neden olmuştur. Son yıllarda tekrardan bir artış süreci başlamış ancak bu hala kalkınma & yatırım bankalarının oldukça gerisindedir (Şekil 7).

Reel ekonominin finansmanında katılım bankalarına büyük görev düşmektedir. Başta üretim olmak üzere birçok ihtiyaca yönelik krediler farklı sektöre kullandırılmaktadır. 2019 yılsonunda 136 milyar TL'ye ulaşan toplam kredilerin 86 milyar TL'sini işletme kredileri oluşturmuştur (Tablo 8). 2005-2019 yılları arasında işletme kredilerinde yıllık bileşik büyüme %28,6 olarak gerçekleşmiştir. Diğer yandan aynı dönemde ihracat kredileri 5,8 milyar TL, ithalat kredileri ise 4,5 milyar TL olmuştur. Tüketicilere yönelik kullandırılan krediler de 2019 yılında 16,6 milyar TL'ye yükselmiş ve 2005-2019 yılları arasında yıllık bileşik %22,4 büyüme göstermiştir. Katılım bankalarının kredilerinin yüzde 90'dan fazlasını vadeli satışa dayalı murabaha oluşturmaktadır. Bununla birlikte ortaklığa dayalı finansman türlerinde de hızlı bir artış görülmekle birlikte toplam tutar oldukça düşüktür. Son 15 yıl içerisinde ortaklık finansmanı %27,2'lik yıllık bileşik büyüme gösterirken 2019 yılında toplam krediler içindeki tutarı 2,3 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu tutar %1,7'lik bir paya tekabül etmektedir (Şekil 8).

2005 yılında katılım bankalarının toplam kredilerinin içerisinde payların dağılımı şu şekildeydi: İşletme kredileri (%39,5), diğer krediler

Tablo 7. Krediler (milyon TL)

	Katılım Bankaları		Mevduat Bankaları		Kalkınma & Yatırım Bankaları		Toplam	
	Krediler	Yıllık Artış	Krediler	Yıllık Artış	Krediler	Yıllık Artış	Krediler	Yıllık Artış
2005	6.474		143.975		5.962		156.410	
2006	9.323	44,0%	202.467	40,6%	7.197	20,7%	218.987	40,0%
2007	14.072	50,9%	262.572	29,7%	8.972	24,7%	285.616	30,4%
2008	17.641	25,4%	338.091	28,8%	11.712	30,5%	367.445	28,6%
2009	23.641	34,0%	355.285	5,1%	13.695	16,9%	392.621	6,9%
2010	30.823	30,4%	479.018	34,8%	16.010	16,9%	525.851	33,9%
2011	38.538	25,0%	621.379	29,7%	22.976	43,5%	682.893	29,9%
2012	47.961	24,5%	716.307	15,3%	30.488	32,7%	794.756	16,4%
2013	62.029	29,3%	939.772	31,2%	45.608	49,6%	1.047.410	31,8%
2014	64.065	3,3%	1.118.887	19,1%	57.756	26,6%	1.240.708	18,5%
2015	72.038	12,4%	1.339.149	19,7%	73.773	27,7%	1.484.960	19,7%
2016	75.896	5,4%	1.558.034	16,3%	100.413	36,1%	1.734.342	16,8%
2017	97.615	28,6%	1.869.476	20,0%	131.155	30,6%	2.098.246	21,0%
2018	112.475	15,2%	2.088.599	11,7%	193.352	47,4%	2.394.425	14,1%
2019	136.202	21,1%	2.309.441	10,6%	211.142	9,2%	2.656.810	11,0%
CAGR	**24,3%**		21,9%		29,0%		22,4%	

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

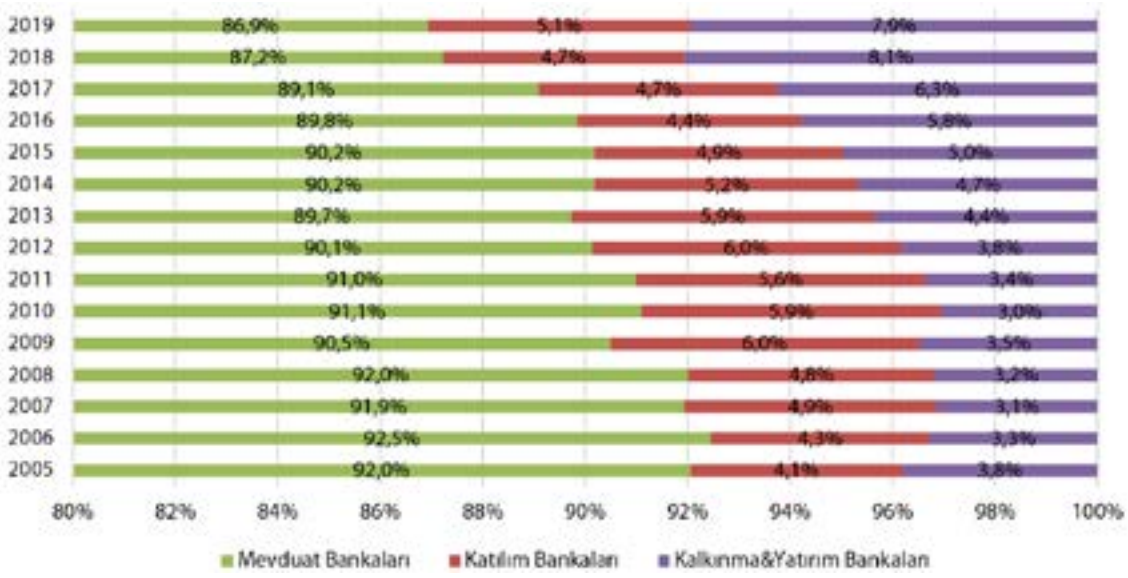

Şekil 7. *Bankacılık Türlerine Göre Sektördeki Pazar Payları*

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

Tablo 8. Türlerine Göre Katılım Bankalarının Kredi Tutarları (milyon TL)

	İhracat Kredileri	İthalat Kredileri	Diğer Yatırım Kredileri	İşletme Kredileri	Tüketici Kredileri	Kredi Kartları	Ortaklık Finansmanı	Diğer Krediler	Toplam
2005	164	373	109	2.557	980	205	79	2.007	6.474
2006	138	519	179	3.338	1.588	301	23	3.237	9.323
2007	1.985	728	274	5.490	1.785	453	43	3.298	14.072
2008	2.805	830	331	6.958	1.804	801	30	4.082	17.641
2009	1.568	1.022	375	13.826	2.504	798	66	3.482	23.641
2010	1.086	1.366	608	19.689	3.713	928	130	3.303	30.823
2011	1.173	2.022	994	23.066	5.479	1.253	99	4.452	38.538
2012	1.060	2.251	1.261	28.845	7.171	1.939	106	5.328	47.961
2013	1.378	2.548	1.606	35.277	9.972	2.539	103	8.606	62.029
2014	1.650	2.755	2.110	34.312	12.034	1.726	231	9.247	64.065
2015	2.675	2.546	2.688	38.781	14.004	1.637	230	9.476	72.038
2016	3.933	2.917	2.808	42.214	13.512	930	314	9.267	75.896
2017	5.572	3.990	3.399	55.789	14.935	1.197	817	11.916	97.615
2018	5.302	4.376	3.836	69.727	14.376	1.527	1.933	11.395	112.475
2019	5.801	4.488	6.311	86.294	16.651	1.942	2.279	12.434	136.202
CAGR	**29,0%**	**19,5%**	**33,6%**	**28,6%**	**22,4%**	**17,4%**	**27,2%**	**13,9%**	**24,3%**

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

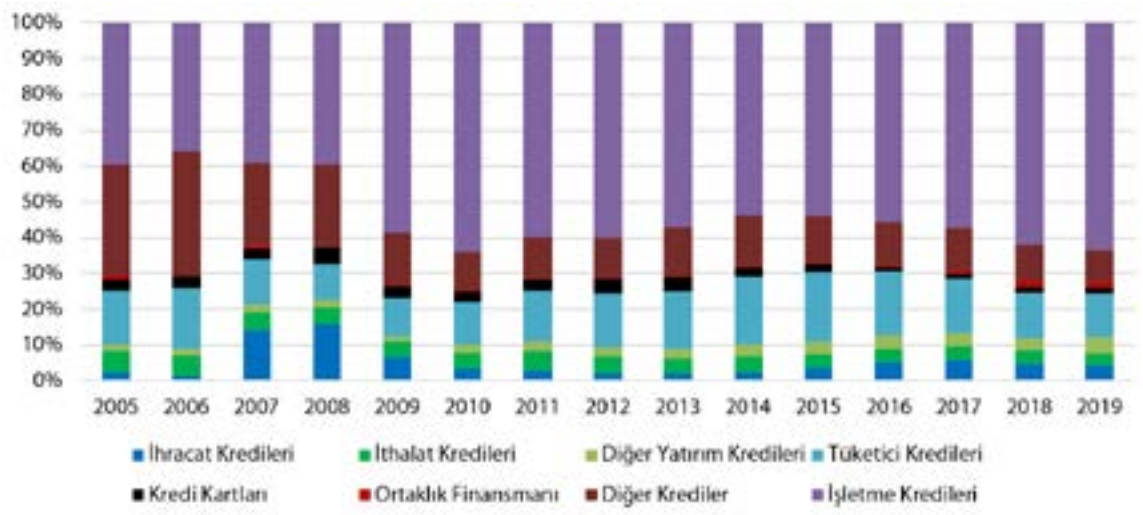

Şekil 8. *Katılım Bankalarının Kredi Türlerinin Toplam Krediler İçerisindeki Payı*

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

(%31,0), tüketici kredileri (%15,1), ithalat kredileri (%5,8), kredi kartları (%3,2), ihracat kredileri (%2,5), diğer yatırım kredileri (%1,7) ve ortaklık finansmanı (%1,2). 2019 yılına geldiğimizde ise katılım bankalarının reel ekonomi ile yakından ilişkisini ortaya koyan işletme kredilerinin payının neredeyse bir buçuk kat arttığı ve %63,4'e yükseldiği görülmektedir. Diğer taraftan kredi kartlarının payında ise 2013 yılında itibaren ciddi bir gerileme meydana gelmiş ve toplam payı %1,4'e gerilemiştir. Katılım bankaları diğer faizli bankalar gibi kredi kartlarını yüksek gelir getirecek bir alan olarak görmemekte ve oranlar da bu durumun bir yansıması olmaktadır. Çünkü faizli bankalar hem ölçek ekonomilerinin etkisi hem de gecikme ya da minimum ödeme gibi sundukları ürünlerle kredi kartlarından komisyon ve faiz alabilmektedir. Katılım bankaları açısından ise bu tarz bir gelir söz konusu değildir ve kredi kartları müşterilerin aidiyetlerini artırmayı amaçlayan, neredeyse maliyetsiz bir hizmet sunumu şeklindedir. Bununla birlikte bazı katılım bankaları tarafından kredi kartlarında taksitli satışlarda murabahaya dayalı bir yapı da kullanılmaktadır. Katılım bankalarının tüketici kredilerinin de payı özellikle son birkaç yılda azalmış ve 2019 yılında %12,2 olarak gerçekleşmiştir (Şekil 8).

Kredi Kalitesi

Katılım bankaları likidite, kur, piyasa, Şer'i risk gibi birçok risk ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu riskler içerisinde en önemlilerinden biri de kredi riskidir. Verilen kredilerin geri ödenmemesi sonucunda katılım bankası yüksek bir risk ile karşı karşıya kalabilmektedir. Bu riskin en aza indirilmesi ve yönetilmesi için önlemler almaktadır. Katılım bankalarında -bazen isimleri değişmekle birlikte- risk takip müdürlükleri kredilerini geri ödemede problem yaşayan müşterilerin takibinden sorumludur.

2005 yılsonu itibariyle katılım bankalarının takipteki alacakları 311 milyon TL iken 2019 yılsonunda 7,8 milyar TL'ye yükselmiştir. 2005-2019 yılları arasında takipteki alacaklarda yıllık bileşik %25,8'lik bir artış olmuştur. Küresel kriz nedeniyle katılım bankalarının takipteki alacakları 2008'de %61,4, 2009'da ise %41,2 artmıştır. Ekonominin toparlanması ile birlikte

takipteki kredilerin artış hızı yavaşlamış fakat ekonomik büyümenin düşmesi ile son yıllarda yeniden yükselişe geçmiştir. Takipteki alacaklardaki bu artış trendi sadece katılım bankaları için geçerli değildir. 2005-2019 yılları arasında mevduat bankalarının takipteki alacakları %23,5, kalkınma & yatırım bankalarının %21,4 ve tüm sektörün %23,5 yıllık bileşik ortalama artış göstermiştir. 2019 yılında mevduat bankalarının takipteki alacakları katılım bankalarının da üzerinde %56,3 artış göstermiştir (Tablo 9). Bunun arkasında yatan en önemli neden ekonomideki yavaşlamadır[3].

Takipteki alacaklar bankacılık sektörünün aktif kalitesini göstermekle birlikte karşılaştırma yapılması için kullanılan en önemli göstergelerden biri takibe dönüşüm oranıdır (TDO)[4]. 2007 yılına kadar olan dönemde katılım bankalarının ve diğer bankacılık gruplarının TDO'su %4'lerin altına gelmiş fakat yaşanan küresel kriz ile birlikte tekrardan artış trendine girilmiştir. Ekonominin kriz sonrası dönemde

3 2018 yılında Türkiye ekonomisi %2,6 büyürken TCMB Aralık ayı beklenti anketine göre 2019 yılının GSYH büyümesinin %0,4 civarında olacağı tahmin edilmektedir.

4 Takipteki Alacaklar / Toplam Krediler. Uluslararası literatürde NPL rasyosu ifadesi kullanılmaktadır.

Tablo 9. Takipteki Alacaklar (Milyon TL)

	Katılım Bankaları	Yıllık Artış	Mevduat Bankaları	Yıllık Artış	Kalkınma &Yatırım Bankaları	Yıllık Artış	Toplam	Yıllık Artış
2005	311		7.340		157		7.808	
2006	369	18,3%	7.997	9,0%	184	17,4%	8.550	9,5%
2007	519	40,7%	9.665	20,9%	162	-12,1%	10.345	21,0%
2008	837	61,4%	13.012	34,6%	203	25,6%	14.053	35,8%
2009	1.182	41,2%	20.342	56,3%	329	61,8%	21.853	55,5%
2010	1.116	-5,6%	18.537	-8,9%	339	3,2%	19.993	-8,5%
2011	1.243	11,3%	17.379	-6,2%	351	3,4%	18.973	-5,1%
2012	1.515	21,9%	21.594	24,3%	299	-14,9%	23.408	23,4%
2013	2.261	49,2%	26.936	24,7%	425	42,4%	29.622	26,5%
2014	3.190	41,1%	32.754	21,6%	481	13,2%	36.426	23,0%
2015	4.335	35,9%	42.726	30,4%	479	-0,4%	47.541	30,5%
2016	3.262	-24,7%	54.300	27,1%	601	25,2%	58.163	22,3%
2017	3.392	4,0%	59.866	10,2%	732	22,0%	63.990	10,0%
2018	5.076	49,6%	89.962	50,3%	1.618	121,0%	96.656	51,0%
2019	7.763	52,9%	140.631	56,3%	2.368	46,3%	150.763	56,0%
CAGR	**25,8%**		**23,5%**		**21,4%**		**23,5%**	

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

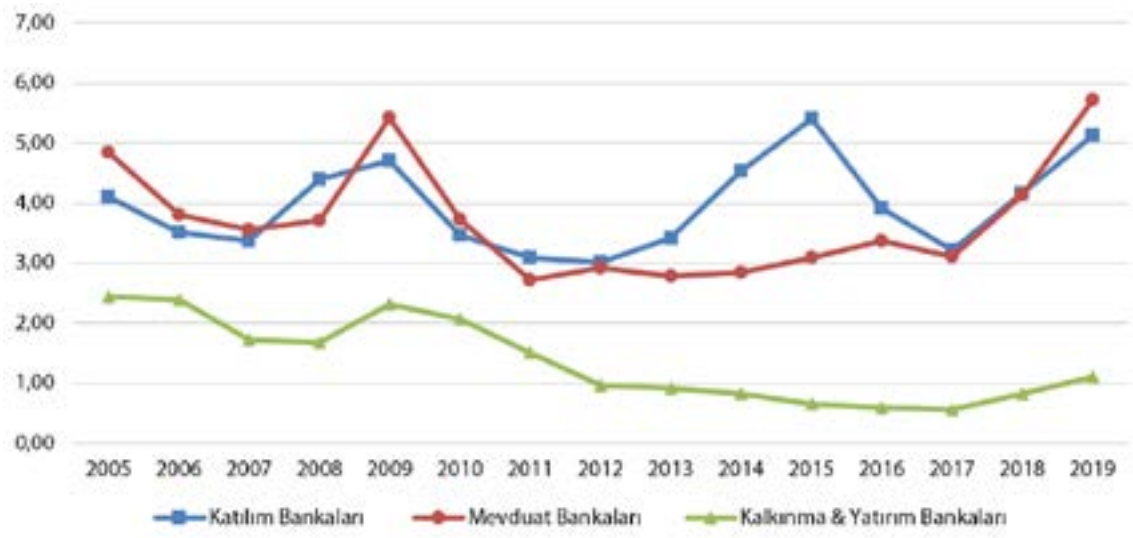

Şekil 9. *Takibe Dönüşüm Oranları (%)*

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

toparlanmasıyla katılım bankalarının TDO'su %3'ler civarında seyretmiştir (Şekil 9). Mevduat ve kalkınma & yatırım bankalarının aynı dönemlerde TDO'ları katılım bankalarına göre daha düşüktür. Burada sektörün takipteki kredilerinin bir kısmını varlık yönetim şirketlerine iskontolu olarak sattıklarını ve bunun oran üzerinde olumlu etki ettiğini de belirtmemiz gerekmektedir. Katılım bankaları da son dönemlerde varlık yönetim şirketlerine alacaklarını satmaya başlamıştır. Borcun satılması İslam'da caiz olmadığından komodite murabaha/teverrük gibi yöntemlerle bu işlem gerçekleştirilmektedir. Ekonominin yavaşlaması ile birlikte kredi alan gerçek/tüzel kişiler borçlarını ödeyememekte, bu durumda bankacılık sektörünün takibe dönüşüm oranları artmaktadır. 2018-2019 yıllarında bu etki hem katılım bankalarında hem de mevduat bankalarında net bir şekilde görülmüştür. Katılım bankalarının 2019 yılsonunda TDO'su %5,13'a mevduat bankalarınınki ise %5,71'e yükselmiştir. Türkiye ekonomisinin yanında dünyadaki küresel ekonomik aktivite de katılım bankalarının kredi kalitelerinin ilerleyen yıllarda tekrardan düzelebilmesinde etkili olacaktır.

Fon Kaynakları

Katılım bankalarının temel fon kaynaklarını katılma hesapları ve özel cari hesaplardan oluşan katılım fonları oluşturmaktadır. Mevduat bankaları da isimlerinde de olduğu üzere mevduat kabul etmektedir. Kalkınma & yatırım bankalarının ise mevduat ya da katılım fonu kabul etme yetkileri bulunmamaktadır. Katılım bankalarının topladıkları katılım fonları son 15 yıllık dönem içerisinde birkaç yıl hariç hep çift haneli büyüme rakamları göstermiştir. 2005-2019 yılları arasında yıllık bileşik büyüme oranı mevduat bankaları için %17,6 iken bu oran katılım bankaları için %26,1'dir. 2019 yılında ise katılım bankaları katılım fonlarını iki katından fazla artırarak son 15 yıl içerisindeki en yüksek yıllık büyüme rakamına ulaşmış ve 215 milyar TL'ye çıkmıştır. Mevduat bankalarının 2019 yılındaki mevduat büyümesi katılım bankalarındaki büyümenin yarısından bile daha azdır

(%23,8). Tüm bunlarla birlikte katılım fonlarının en önemli bileşeni olan ve kâr zarar paylaşımına (mudârebe) dayalı olan katılma hesaplarının bazı müşterileri getiri hassasiyeti taşımayabilmekte ve getiriye göre mevduat bankalarını da tercih edebilmektedir. Burada onlar için aslolan getiridir. Bu nedenle faiz oranlarının kar paylarını aştığı dönemlerde katılım bankasından mevduat bankasına fon girişleri olabilmektedir. Özellikle piyasadaki faiz oranlarının hızlı arttığı dönemlerde katılım bankalarının dağıttıkları kar payları mevduat bankalarının faizlerine göre düşük kalabilmekte ve birbirine yakınsaması zaman alabilmektedir. Böyle bir durumda katılım bankalarından faizli bankalar fon akışı olabilmektedir. Bu nedenle 2018 yılında katılım bankalarının tüzel kişi müşterilerine yönelik vekalete dayalı katılma hesabı açabilmeleri için BDDK tarafından yasal bir düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme katılım bankalarının fon tarafında tüzel kişi müşterilerine mudarebeye dayalı hesaplarına göre daha cazip teklifler sunabilmelerini sağlamış olmakla birlikte Şer'i uyum konusunda da bazı eleştirileri beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte genel olarak katılım bankalarının fon müşterilerinin çoğunun faiz hassasiyetine sahip olduğu söylenebilir. Katılım bankalarının şube sayılarının artması fon kaynaklarının da mevduat bankalarına göre daha fazla artış göstermesine neden olmaktadır.

Katılım bankalarının toplanan fonlar açısından sektördeki payı 2005 yılında %3,3 seviyesinden 2019 yılında %8,4'e yükselmiştir. Son üç yılda hızlı bir artış görülmektedir. 2017 yılında ilk defa 100 milyar TL'nin üzerine çıkan katılım bankaları fon toplamı, üç yıl için-

Tablo 10. Katılım Bankaları ve Mevduat Bankalarının Katılım Fonu/Mevduat Tutarları (Milyon TL)

	Katılım Bankaları	Yıllık Artış	Mevduat Bankaları	Yıllık Artış
2005	8.369		243.121	
2006	11.152	33,2%	296.495	22,0%
2007	14.834	33,0%	342.031	15,4%
2008	19.045	28,4%	435.554	27,3%
2009	26.711	40,3%	487.909	12,0%
2010	33.089	23,9%	583.947	19,7%
2011	39.220	18,5%	656.276	12,4%
2012	47.921	22,2%	724.296	10,4%
2013	61.313	27,9%	884.457	22,1%
2014	65.230	6,4%	987.463	11,6%
2015	74.176	13,7%	1.171.251	18,6%
2016	81.273	9,6%	1.372.359	17,2%
2017	104.993	29,2%	1.605.926	17,0%
2018	136.613	30,1%	1.899.352	18,3%
2019	215.456	57,7%	2.351.441	23,8%
CAGR	**26,1%**		**17,6%**	

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

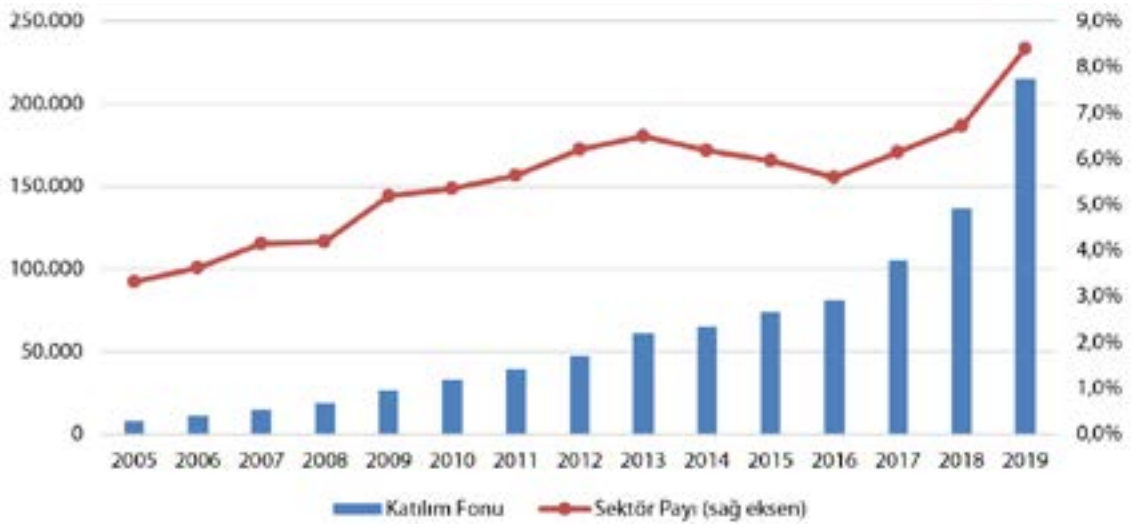

Şekil 10. *Katılım Bankaları Toplanan Fonlar (Milyon TL)*

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

Tablo 11. Öz Kaynak Tutarı (milyon TL)

	Katılım Bankaları	Yıllık Artış	Mevduat Bankaları	Yıllık Artış	Kalkınma & Yatırım Bankaları	Yıllık Artış	Toplam	Yıllık Artış
2005	951		47.482		6.254		54.687	
2006	1.560	64,0%	50.409	6,2%	7.568	21,0%	59.537	8,9%
2007	2.364	51,6%	64.533	28,0%	8.952	18,3%	75.850	27,4%
2008	3.729	57,8%	72.060	11,7%	10.635	18,8%	86.424	13,9%
2009	4.420	18,5%	93.833	30,2%	12.635	18,8%	110.887	28,3%
2010	5.457	23,5%	114.979	22,5%	14.106	11,6%	134.542	21,3%
2011	6.194	13,5%	123.007	7,0%	15.445	9,5%	144.646	7,5%
2012	7.377	19,1%	157.553	28,1%	17.010	10,1%	181.940	25,8%
2013	8.833	19,7%	165.954	5,3%	18.936	11,3%	193.724	6,5%
2014	9.673	9,5%	201.116	21,2%	21.217	12,0%	232.007	19,8%
2015	10.645	10,0%	228.144	13,4%	23.470	10,6%	262.259	13,0%
2016	11.496	8,0%	262.503	15,1%	26.286	12,0%	300.285	14,5%
2017	13.645	18,7%	314.519	19,8%	30.512	16,1%	358.676	19,4%
2018	16.769	22,9%	367.745	16,9%	37.513	22,9%	422.027	17,7%
2019	21.762	29,8%	426.022	15,8%	44.600	18,9%	492.384	16,7%
CAGR	**25,1%**		**17,0%**		**15,1%**		**17,0%**	

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

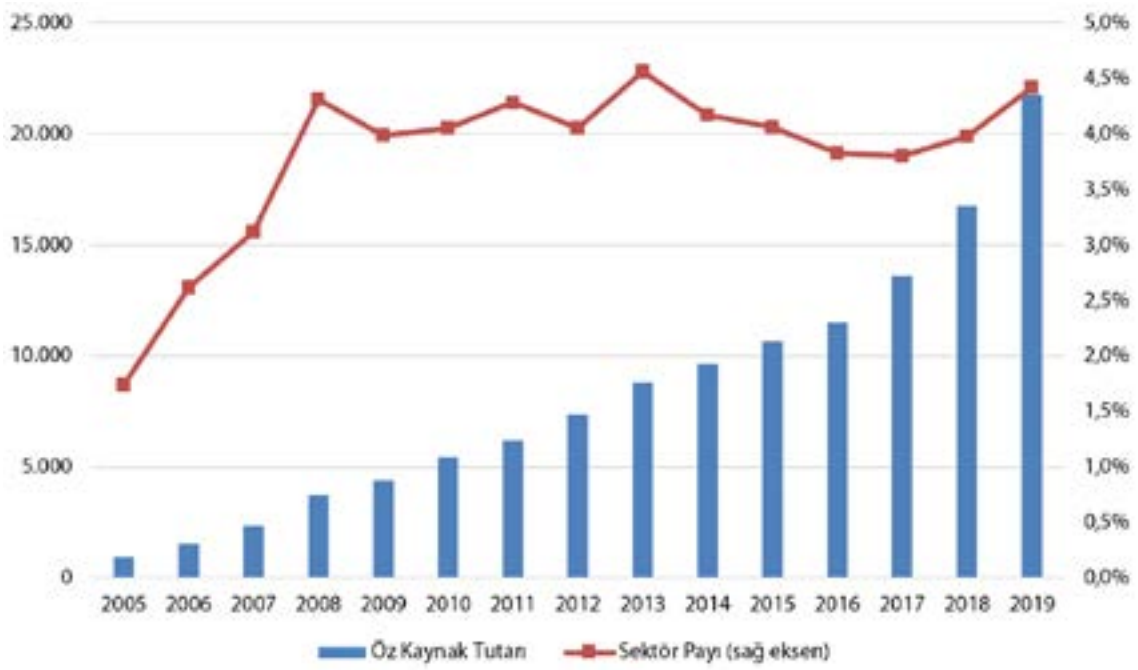

Şekil 11. *Katılım Bankaları Öz Kaynak Tutarı (Milyon TL)*

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

de %100'ün üzerinde artarak 215 milyar TL olmuştur. Kamu katılım bankalarının bu hızlı büyümede önemli katkıları bulunmaktadır.

Bankaların diğer bir fon kaynağını öz kaynakları oluşturmaktadır. Ortakların koydukları sermaye, dönem karı ve geçmiş yıl karları öz kaynakların en önemli bileşenleridir. Özel sektör sahipliğindeki üç katılım bankasının ana ortakları yabancılardır. Diğer üç katılım bankasının sahibi ise kamudur. Başta sermaye artırımları ve karlılık ile öz kaynaklar artmaktadır. Katılım bankalarının öz kaynaklarının 2005-2019 yılları arasındaki yıllık bileşik artışı %25,1 olmuş ve bu rakam sektörün oldukça üzerindedir. 2019 yılında ise yıllık artış %29,8 olarak gerçekleşmiş ve katılım bankalarının toplam öz kaynak tutarı 20 milyar TL'nin üzerinde çıkmıştır.

Katılım bankalarının öz kaynakları 15 yıllık dönemde sektöre göre daha fazla bir yıllık bileşik büyüme göstermiş olmakla birlikte sektör içerisindeki payı %4'ler civarındadır. 2005-2008 yılları arasında payda ciddi bir artış görüşmüş ancak bu tarihten itibaren 2013 yılında en yüksek %4,6'lık pay gerçekleşmiştir. Önceki göstergelerdeki katılım bankalarının payıyla kıyas ettiğimizde en düşük sektör payının öz kaynaklar için geçerli olduğu söylenebilir. Aktif büyüklük, kredi tutarı ve fon kaynağında %5'lerin üzerinde bir sektör payı başarılmıştır.

Öz kaynaklar ile ilgili durum sermaye yeterliliği rasyosunun (SYR) kıyaslanmasında da görülmektedir. Katılım bankalarının SYR'si 2005 yılında bu yana -2016 ve 2017 haricinde- hep sektörün altında kalmıştır. Katılım bankalarının aktiflerinin ve kredilerinin yüksek büyümesi SYR'lerinin BDDK tarafından konulan %12'lik sınıra yaklaşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle katılım bankaları yüksek büyüme performanslarını sürdürebilmek için yeni sermayeye ihtiyaç duymaktadır. 2013 yılından bu yana ka-

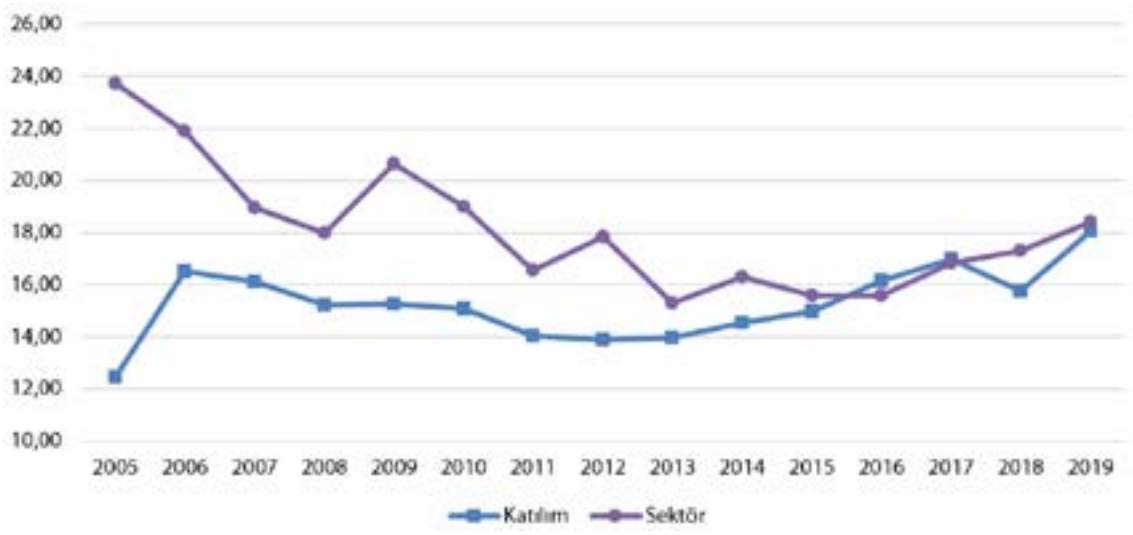

Şekil 12. *Sermaye Yeterlilik Rasyosu (%)*

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

tılım bankaları sermayelerini desteklemek için yüksek maliyetlerle uluslararası piyasalardan sukuka dayalı sermaye benzeri krediler almıştır. Ancak bu kredilerin tekrardan yenilenmesi ihtiyacı ve yüksek maliyetleri sürdürülebilirlik için bir risk oluşturmaktadır. Bu nedenle ana ortakların, katılım bankalarına yeni sermaye yatırmaları ihtiyacı söz konusudur.

Kârlılık

Bankacılık sektörü genel olarak en kârlı sektörler arasında bulunmakta ve bu durum toplumda eleştiri sebeplerinden biri olmaktadır. Türkiye'deki bankacılık sektörü için de aynı durum söz konusudur. 2005-2019 yılları arasında mevduat bankalarının net karı yıllık bileşik ortalama %16,3, katılım bankalarının %17,6 ve kalkınma ve yatırım bankalarının ise %16,3 artış göstermiştir. Son 15 yıllık dönem içerisinde katılım bankalarının net karı bazen baz etkisi nedeniyle çok hızlı artmıştır. Örneğin 2016 yılında net kar bir önceki yıla göre %171 artmıştır. 2019 yılında mevduat bankalarında yıllık net kar %12,6 azalırken katılım bankaları %16'lık yüksek bir net kar artışı başarmıştır. Kalkınma & yatırım bankaları ise sektör içerisinde en istikrarlı net kar artışına sahip gruptur (Tablo 11).

Farklı büyüklüklerdeki bankalara ya da banka gruplarına yönelik yapılan karşılaştırmalarda bazı anahtar performans göstergeleri kullanılmaktadır. Karlılığa ilişkin en sık bakılan oranlar ortalama aktif karlılığı (ROAA) ve öz kaynak karlılığıdır (ROAE). ROAA bir birim aktif varlığı başına elde edilen karı, ROAE ise bir birim öz kaynak başına elde edilen karı gösterir.

Katılım bankalarının ortalama aktif karlılığı 2005 yılından bu yana azalma eğilimindedir. 2005 yılında %3,53 olan ortalama aktif karlılığı 2019 yılında %0,99'a gerilemiştir. 2009 yılına kadar katılım bankaları mevduat bankalarının üzerinde bir performans gösterirken bu tarihten itibaren durum tersine dönmüştür. Bu durumda mevduat bankalarının aktif kompozisyonlarında kullandıkları sabit getirili sermaye piyasası enstrümanlarının etkisi de söz konusudur. Mevduat bankları devlet ve özel sektör tahvilleri ile kısa vadeli nakitlerini değerlendirebilecekleri para ve sermaye piyasa-

Tablo 12. Net Kâr Tutarı (Milyon TL)

	Katılım Bankaları	Yıllık Artış	Mevduat Bankaları	Yıllık Artış	Kalkınma &Yatırım Bankaları	Yıllık Artış	Toplam	Yıllık Artış
2005	250		5.032		683		5.965	
2006	391	56,3%	10.243	103,5%	730	7,0%	11.364	90,5%
2007	527	34,9%	13.468	31,5%	864	18,2%	14.859	30,8%
2008	647	22,8%	11.851	-12,0%	922	6,8%	13.421	-9,7%
2009	705	8,9%	18.490	56,0%	988	7,1%	20.182	50,4%
2010	759	7,7%	20.518	11,0%	839	-15,1%	22.116	9,6%
2011	803	5,8%	18.177	-11,4%	865	3,1%	19.844	-10,3%
2012	916	14,1%	21.539	18,5%	1.067	23,4%	23.523	18,5%
2013	1.052	14,8%	22.473	4,3%	1.139	6,8%	24.664	4,9%
2014	144	-86,3%	22.927	2,0%	1.539	35,1%	24.610	-0,2%
2015	409	184,1%	23.889	4,2%	1.755	14,1%	26.052	5,9%
2016	1.106	170,6%	34.224	43,3%	2.200	25,4%	37.530	44,1%
2017	1.583	43,2%	44.158	29,0%	2.906	32,1%	48.648	29,6%
2018	2.097	32,4%	47.711	8,0%	4.315	48,5%	54.123	11,3%
2019	2.433	16,0%	41.700	-12,6%	5.620	30,2%	49.753	-8,1%
CAGR	**17,6%**		**16,3%**		**16,3%**		**16,4%**	

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

larına ulaşabilmektedir. Katılım bankaları ise ellerindeki fazla likiditeyi değerlendirebilecek sınırlı bir yatırım imkanlarına sahiptir. Sukuk ve benzeri İslami sermaye piyasası ürünleri Türkiye'de son 7-8 yıllık dönemde ortaya çıkmış ve hala oldukça sınırlı bir hacme sahiptir. Kalkınma & yatırım bankaları ise yüksek bir ortalama aktif karlılığına sahiptir. Bu durumda mevduat toplamamaları ve bu nedenle ellerindeki fonları etkin bir şekilde gelir getirici faaliyetlerde kullanmaları yatmaktadır.

Karlılığı ortaya koyan diğer bir gösterge ortalama öz kaynak karlılığıdır. Katılım bankalarının ortalama öz kaynak karlılığı 2005 yılında %40 civarında gerçekleşmiş ve bu rakam hem mevduat hem de kalkınma & yatırım bankalarının çok üzerindedir. Ancak bu tarihten itibaren ortalama katılım bankalarının ortalama öz kaynak karlılığı gerilemeye başlamış ve 2014 yılında %1,6'ya kadar düşmüştür. 2014 yılındaki sert düşüşün sebebi sektördeki bir katılım bankasının zarar açıklaması ve bunun sonucunda 2016 yılında faaliyet izninin iptal edilmesidir. 2017 yılından sonra sektördeki tüm bankacılık gruplarının ortama öz kaynak karlılıkları birbirlerine yakınsamıştır. 2019 yılsonunda katılım bankalarının ortalama öz kaynak karlılığı %13,36, mevduat bankalarının %11,11 ve kalkınma & yatırım bankalarının ise %14,76 olmuştur.

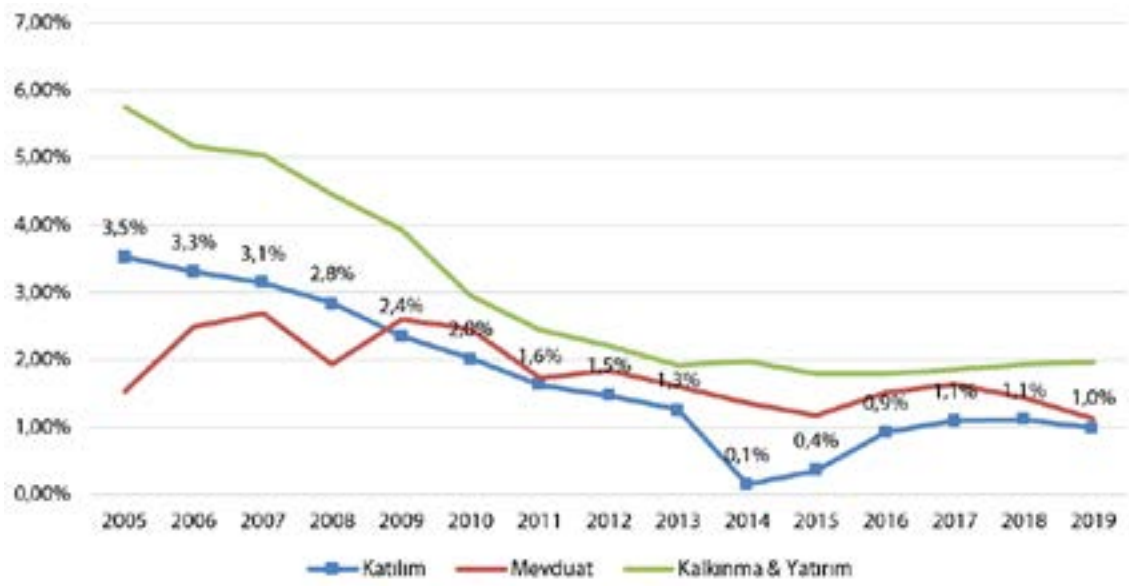

Şekil 13. *Ortalama Aktif Karlılığı (ROAA)*

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

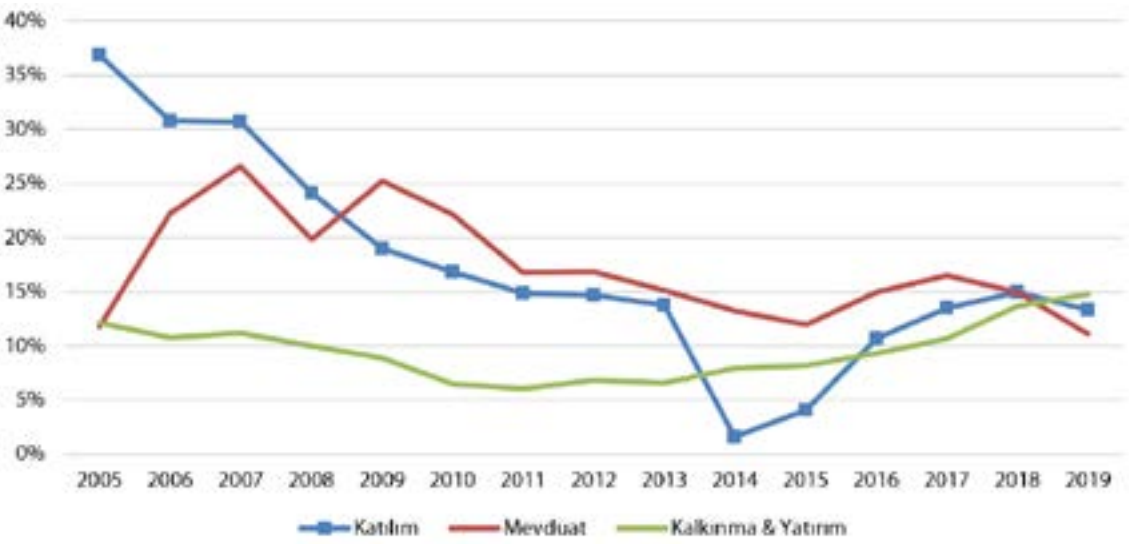

Şekil 14. *Ortalama Öz Kaynak Karlılığı (ROAE)*

İslam İktisadının İş Ortaklıklarına Yansıması Neler Olabilir?

Hakan Kalkavan
İstanbul Medipol Üniversitesi

İslami finans sisteminin ana çatısı tamamen faizsiz temellere dayanmaktadır. Bu temeller sadece finansman modeli için değil aynı zamanda toplumun tüm ekonomik, sosyal, politik ve kültürel yaşamı içindir. Kurallar ve yöntemler İslam alimlerinin İslam›ın temel ilkelerine dayanan görüşleri ile geliştirilmiş ve yayılmıştır. Dahası İslam iktisadı perspektifinden bakılacak olursa, faiz meselesi sadece finansal yöntemlere bağlı ticari işlemler açısından değerlendirilmemekte, ekonomik ilişkilerin karşılıklı adalet temelinde düzenlenmesini de kapsamaktadır. İş ortaklıkları ile ilgili geçmişten bugüne hem İslam dünyasında hem de Avrupa'da çeşitli uygulamaları var olagelmiştir. Bunların günümüzde İslami finans ve bankacılık sektöründe bilinen uygulamaları mudarebe ve müşareke'dir. İslami bankalar fon toplarken mudaraba uygulamasını kullanırken, iş ortaklığı bağlamında müşareke ve mudarebe uygulamalarıyla fon dağıtır ve yatırım projelerine girişirler.

Tablo 1. Dünya Genelinde İslami Bankaların Finansman Türlerinin Payları (2019)

Tür	Pay (%)	Tür	Pay (%)
Murabaha	44,4	Müşareke	3,3
Teverrük	24,2	Mudarebe	0,5
İcare	13,9	Diğerleri	7,7
Selem	6		

Kaynak: IFSB, 2019

İslami bankalar ticaret finansmanı ve ortaklık uygulamaları olmak üzere temelde iki tür finansman türü kullanmaktadır. Tablo 1'de görüldüğü üzere iş ortaklığı esaslı müşareke ve mudarebe uygulamaları toplamı %3,8'dir. Dünya genelinde İslami bankalarda murabaha, teverrük, icare ve selem gibi ticari arbitrajı esas alan enstrümanlar yoğun bir şekilde kullanılmakta, Türkiye'de de benzer bir hâl arz etmektedir. Mevcut durumda Katılım bankalarının ortaklık esaslı yöntemleri yeterince kullanmamalarının geri planında toplanan fonlarının büyük oranının kısa dönemli olması ve önceki olumsuz deneyimler vardır. Bununla birlikte, Kamu bankalarının sektöre katılımıyla 2018'den sonra yeniden ılımlı düzeyde büyüme trendine girmiş olsa da Türkiye bankacılık sektöründe Katılım Bankalarının payı son 15 yıldır %5 civarında seyretmektedir. Aslında bu durum, İslami bankacılık faaliyetlerinin ve hizmetlerinin yeterli ve etkin bir şekilde yerine getirilmediğinin de bir göstergesidir.

Katılım bankaları, reel sektörü desteklemek için ortaklık esaslı iş birimlerinin nasıl geliştirileceği üzerinde çalışmalıdırlar. Ortaklık temelli iş yapılacak sektörlere yönelik yetiştirilecek uzmanlar sayesinde reel sektörde aktif rol alabilme ve riskli iş projelerinden kaçınarak verimli projelere katkı sağlayabilirler. Ayrıca, İslami bankacılık toplumun yararına olan sosyal sorumluluk projelerine daha fazla odaklanmalı, sosyal adalet ve insan merkezli ekonomik büyüme ve kalkınma konularında daha fazla kaygı duymalıdır. Böylelikle, toplumsal sorumlulukla hareket ederek Türk bankacılık sektöründeki paylarını artırabilir ve sürdürülebilir büyüme sağlayabilirler.

Değerlendirme

Türkiye'de katılım bankaları 35 yıldır faizsiz bir şekilde faaliyetlerini sürdürmekte ve yüzbinlerce insana hizmet sunmaktadır. 2000'li yıllara kadar bankacılık sektörü içerisindeki payları düşük kalmış ve yasal olarak da bazen sıkıntılı dönemlerden geçmişlerdir. Ancak son 15 yıllık dönem içerisinde hükümetin de pozitif yaklaşımı ile katılım bankacılığı sektörü hızlı bir büyüme göstermiştir. Ancak tüm bu olumlu gelişmelere rağmen katılım bankalarının bankacılık sektörü içerisindeki payı istenilen seviyelerde değildir. 2025 yılında ulaşılması hedeflenen %15'lik sektör payından da hala çok uzaklardadır. Hem daha çok kişiye İslami bankacılığın ulaştırılması hem de piyasa payı hedeflerine ulaşılması için aşılması gereken bazı sorunlar vardır.

İhtisaslaşmanın Artırılması

Kamu katılım bankaları, sektörün payının artırılmasında katkı sunmaları ve toplumun geniş bir kesiminin katılım bankacılığı hizmetlerine ulaşmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur. Pastanın bölünmesi yerine pastanın büyümesi hedeflenmiştir. Ancak şu ana kadar bu hedeflerden uzak olunduğu görülmektedir. Kamu katılım bankaları hem kendi içlerinde hem de özel katılım bankalarıyla benzer kesimlere yönelik hizmetler sunmaktadır ve bundan kaynaklı olarak bir türlü bankacılık sektöründen alınan payın istenilen seviyelerde artması gerçekleşememektedir. Bu nedenle kamu katılım bankalarının mevcut faaliyetlerinin yanında farklı alanlarda da ihtisaslaşması gerekmektedir. Örneğin Ziraat Katılım kırsal kesime, Vakıf Katılım daha düşük gelirli kesime, Emlak Katılım ise konut sektörüne yönelmelidir. İleride kurulma ihtimali olan Halk Katılım ise daha çok KOBİ'lere yönelebilir. Bu şekilde sektörün daha fazla insana ulaşması sağlanabilir. Burada siyasi iradenin stratejik bir yaklaşımına ihtiyaç vardır.

Ortaklığa Dayalı Yapıların Geliştirilmesi

Katılım bankaları finansman tarafında büyük oranda murabaha kullanmaktadır. Ortaklığa dayalı yapıların payı %1,7 civarındadır. Son dönemlerde girişimci yetiştirmeye yönelik faaliyetler yaygınlaşmakla birlikte yeterli değildir. Girişim sermayesi ve kitle fonlaması katılım bankacılığının özüne uygun yenilikçi yaklaşımlardır. Bu alanda katılım bankalarının daha proaktif bir tutum sergilemesi hem dinamik genç nüfusa ulaşmalarını hem de finansman tarafındaki çeşitliliklerini artırmalarını sağlayacaktır.

Ürün Çeşitliliğinin Artırılması

Ortaklığa dayalı yapılardaki ihtiyacın yanında İslami finansta kullanılan diğer sözleşme türlerine de daha ağırlık verilmelidir. Örneğin selem bu noktada kullanılabilecek sözleşme türlerinden biridir. Seleme dayalı yapılar her şubede olmasa da tarımsal üretimin yaygın olduğu bölgelerdeki şubelerde müşterilere sunulabilir. Bu anlamda tedarik zinciri ile ilgili yenilikçi adımlar atılabilir ve paydaşlarla iş birlikleri yapılabilir.

Şubelerin Ülke Genelinde Yaygınlaşması

Türkiye'nin hala 6 ilinde katılım bankalarının şubesi bulunmamaktadır. Bununla birlikte birçok ilde de sadece şehir merkezlerinde şubeler mevcuttur. Bu nedenle birçok insan katılım bankacılığından hizmet alamamakta, ya faizli bankalarla çalışmakta ya da tamamen bankacılık sisteminden uzak kalmaktadır. Özel katılım bankalarının karlılık odaklı yaklaşımları sebebiyle bu bölgelerde şubeleşmemesi bir

nebze anlaşılabilir ancak bu noktada kamu katılım bankalarının öncü olması gerekmektedir.

Alternatif Dağıtım Kanallarının Artması

Şubeleşmenin yanında ATM sayısının da artırılması yolunda adımlar atılmalıdır. Halihazırda bankacılık sektöründe katılım bankalarının ATM sayıları açısından payı %4 civarındadır. Bu rakamın artırılması çok daha fazla insana ulaşılmasını sağlayacaktır. Şubeleşmedeki yüksek sabit maliyetler (personel, kira, vb.) ATM'ler için söz konusu değildir. Bununla birlikte birçok bankacılık işlemi ATM'ler üzerinden gerçekleştirilebilmektedir.

Düşük Gelir Grubundakilerin Finansal Hizmetlere Erişmesinde Aktif Tutum Sergilenmesi

Katılım bankaları finansal katılım noktasında daha aktif bir tutum sergilemelidir. Düşük gelir grubundakilere yönelik özel ürünler geliştirebilirler. Burada yaklaşımları, bir sosyal sorumluluk olarak görme şeklinde olabileceği gibi ticari bir yaklaşım da benimseyebilirler. Küçük tutarlarda ve teminat noktasında esnekliğe sahip ürünlerle gelir getirici faaliyetlerde bulunmak isteyen mikrogirişimciler desteklenmelidir. Buna yönelik katılım bankaları farklı kaynaklar üretebilir. Aynı zamanda karz-ı hasene dayalı olarak bu sözleşmeler yapılandırılabilir. Katılım bankaları, yoksullukla mücadele ve insani yardım faaliyetlerinde bulunan sivil toplum kuruluşları ile iş birlikleri yaparak bu programları hayata geçirebilirler.

Kamu Kuruluşlarıyla İş Birliklerinin Artırılması

Kamunun farklı kuruluşlarının finansman ile ilgili girişimleri olabilmektedir. Daha çok toplumsal faydayı amaçlayan bu kampanyalarda konvansiyonel bankalarla birlikte katılım bankalarının da bulunması katılım bankacılığının artırılmasında faydalı olacaktır. Örneğin KOSGEB ya da TOKİ'nin duyurduğu, girişimcileri ya da düşük gelir grubundakileri hedefleyen kampanyalarına kamu katılım bankaları ya da özel katılım bankaları da dahil olmalıdır. Ölçek sorunu olması durumunda katılım bankaları bir konsorsiyum halinde bu kampanyalarda rol almalıdır.

Güçlü İletişim Stratejisi İhtiyacı

Bankaların karşılaşabilecekleri en önemli risklerden biri itibar riskidir. Katılım bankaları açısından itibar riskinin yanında Şer'i uyum riski de söz konusu olabilmektedir. 2012 yılında Gelire Endeksli Senetler'e yönelik fetvanın geri çekilmesi katılım bankalarının toplumsal imajı için bir risk oluşturmuştur. 2018 yılında vekalete dayalı katılma hesaplarının açılabilmesine yönelik yapılan düzenleme sonrasında da bazı tartışmalar söz konusu olmuştur. Özellikle katılım bankalarıyla ilgili yapısal düzenlemelerin yapıldığı ya da olağanüstü bir durum meydana geldiğinde toplumun geneline yönelik iyi bir bilgilendirmeye ihtiyaç vardır.

Toplumun İslami Finans Hakkındaki Bilgisinin Artırılması

Katılım bankacılığı ya da İslami finans hala toplumun birçok kesimi tarafından bilinmemektedir. Bu bilgi eksikliğinin giderilmesi için başta Türkiye Katılım Bankaları Birliği olmak üzere tüm katılım bankalarına büyük görev düşmektedir. Bu anlamda üniversitelerle, Diyanet İşleri Başkanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı gibi kamu kuruluşları ile iş birliklerine gidilmeli ve toplumun İslami finans hakkında bilgi düzeylerinin artırılması için eğitim programları düzenlenmelidir.

Katılım Endeksi

İslam iktisadının temelinde riskin paylaşılması esası yatmaktadır. Bu anlamda ortaklıklar kurmak teşvik edilmiştir. İslami hassasiyete sahip yatırımcıların, borsalar vasıtasıyla Şer'i uyumlu hisse senetlerini alıp ortak olmasına imkan sağlamak amacıyla 1990'lı yılların sonlarında İslami hisse senedi endeksleri kurulmaya başlamıştır. Dow Jones Islamic Market Index bu endekslerin ilkidir. Daha sonra Şer'i açıdan uyumlu hisse senetlerinden oluşan başka İslami endeksler de teşekkül etmiştir.

Borsaya kote olmuş şirketlerin faaliyet alanları ve finansal verileri üzerinden yapılan incelemeler sonunda İslami açıdan belirli kriterlerden geçen şirketlerin hisse senetleri bu İslami endekslere dahil edilmektedir. Türkiye'de de ilk İslami endeks Borsa İstanbul'da işlem gören şirketlerin hisse senetlerinden oluşmaktadır ve Katılım Endeksi adıyla 2011 yılında kurulmuştur. İlk olarak 30 şirketin hisse senetlerinden oluşan Katılım 30 endeksi oluşturulmuş, sonrasında ise Katılım 50 endeksi 2014 yılında yayımlanmıştır.

Endekse dahil edilecek şirketler belirlenirken her iki endeks için aynı kurallar söz konusudur. Borsa İstanbul'a kote olan şirketler ilk olarak faaliyet alanlarına göre incelenmekte ve ana liste oluşturulmaktadır. Ana faaliyet alanı aşağıdaki sektörlerden olan şirketler haricindekiler Katılım endeksi ana listesine eklenir[1];

- Bankacılık, sigorta, finansal kiralama, faktöring ve diğer faize dayalı faaliyet alanlarını kapsayan faize dayalı finans, ticaret, hizmet, aracılık,
- Alkollü içecek,
- Kumar, şans oyunu,
- Domuz eti ve benzer gıda,
- Basın, yayın, reklam,
- Turizm, eğlence,
- Tütün mamulleri,
- Vadeli altın, gümüş ve döviz ticareti.

Şirketin ana faaliyet alanının yukarıda bahsedilen alanlarda olmaması Katılım endekslerine alınmak için yeterli değildir. Bu şirketler finansal oranlarına göre de ikinci bir filtrelemeden geçerler. Buna göre 3 rasyonun aşağıda belirtilen kriterlerin altında olması gerekmektedir.

i. Toplam faizli krediler / Piyasa değeri < %30,
ii. Faiz getirili nakit ve menkul kıymetler / Piyasa değeri < %30,
iii. Yukarıda ana faaliyet alanı sakıncalı olarak belirtilen faaliyetlerden gelir / Toplam gelir < %5

Yukarıda görüldüğü üzere bir şirketin faizli kredi alması ya da İslam'da uygun görülmeyen faaliyet alanlarından herhangi birinden gelirinin olması tek başına bunların Katılım endeksinin dışında tutulması için yeterli değildir. Bu gelirlerin ya da faizli kredilerin şirketin toplam geliri ya da piyasa değerinin ne kadarını oluşturduğu

1 Katılım Endeksi kuralları ve diğer detaylı bilgiler için bakınız: http://www.katilimendeksi.org/

Tablo 13. Katılım 50 Şirketleri (1 Ocak 2020 itibariyle)				
Atakule GMYO	Bosch Fren Sistemleri	Ford Otosan*	Konya Çimento*	Polisan Holding*
Aksu Enerji*	Bim Mağazalar*	Gentaş*	Kron Telekominikasyon	RTA Laboratuvarları
Albaraka Türk*	Bursa Çimento*	Halk GMYO*	Kristal Kola*	Sanko Pazarlama
Alarko Carrier	Çemtaş*	İhlas Ev Aletleri*	Kütahya Porselen	Selçuk Ecza Deposu*
Alcatel Lucent Teletaş*	Denizli Cam	İskenderun Demir Çelik*	Logo Yazılım*	Smartiks Yazılım*
Alkim Kağıt	Ege Endüstri*	Jantsa Jant Sanayi	Mavi Giyim*	Tat Gıda*
Alkim Kimya*	Ege Seramik	Kartonsan*	Orge Enerji Elektrik	Ulusoy Elektrik
Aslan Çimento	F-M İzmit Piston	Kerevitaş Gıda*	Panora GMYO*	Vestel Beyaz Eşya*
Akın Tekstil	Fonet Bilgi Teknolojileri	Kafein Yazılım*	Pera GMYO	Yataş*
Banvit*	Formet Çelik Kapı*	Konfrut Gıda	Pınar Et ve Un*	Yükselen Çelik

Kaynak: http://www.katilimendeksi.org/'.den derlenmiştir.

* Bu şirketler Katılım 30 Endeksi'nde de bulunmaktadır.

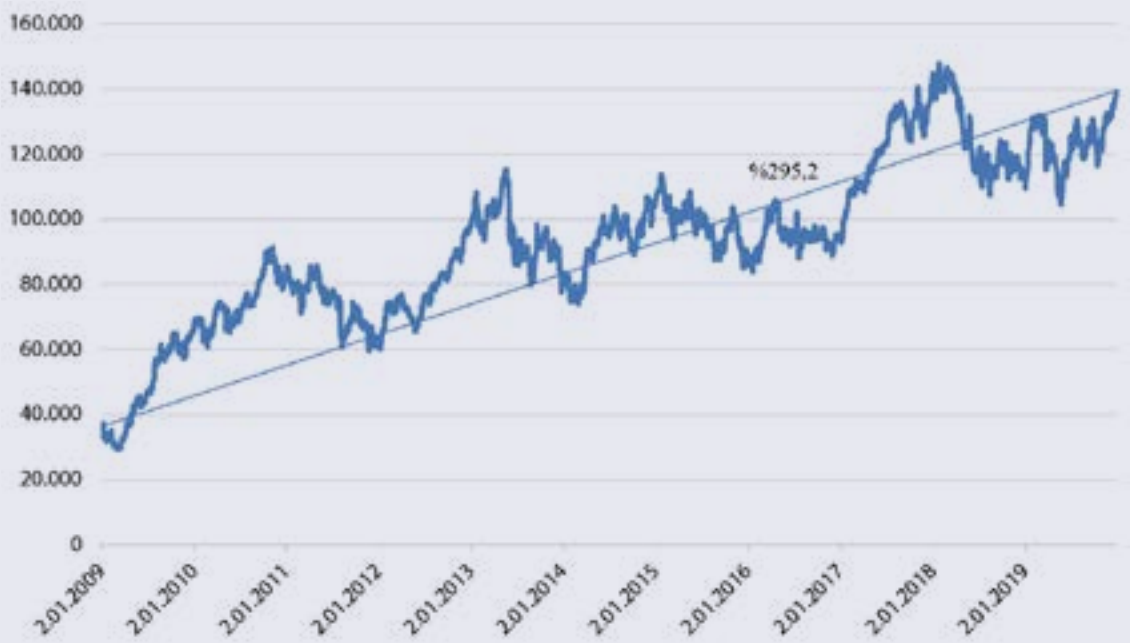

Şekil 15. *Katılım 30 Endeksinin Tarihsel Performansı*

Kaynak: Foreks'ten alınan verilerden oluşturulmuştur. Son veri: 31.12.2019

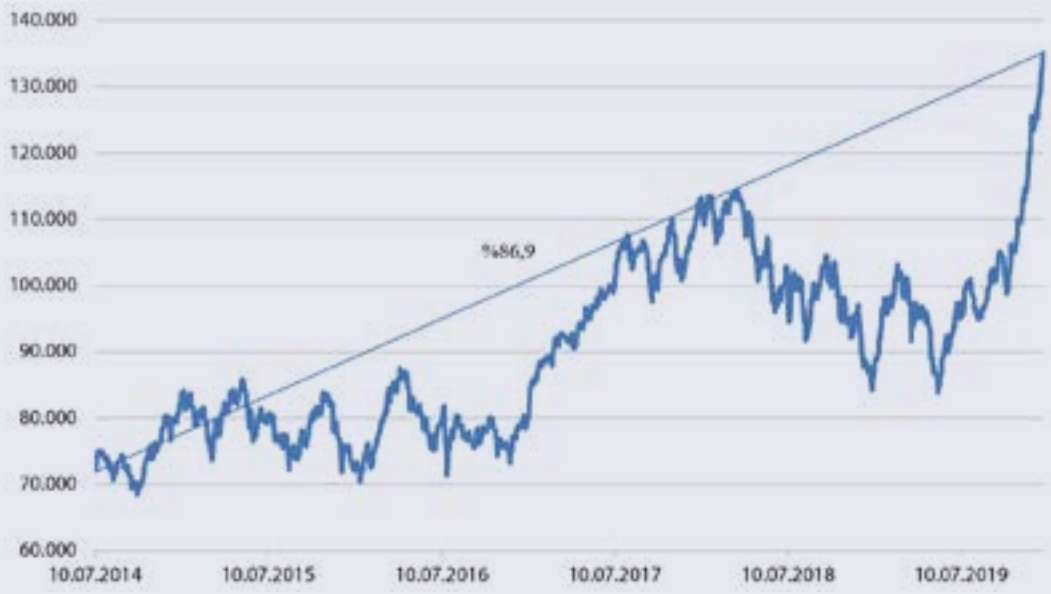

Şekil 16. *Katılım 50 Endeksinin Tarihsel Performansı*

Kaynak: Foreks'ten alınan verilerden oluşturulmuştur. Son veri: 31.12.2019

önem taşımaktadır. Faizli krediler ile faiz getirili nakit ve menkul kıymetler için şirketin piyasa değerinin %30'undan, sakıncalı gelirlerinin de toplam gelirlerinin %5'inden az olması şartı konulmuştur. Bu finansal oranları sağlayan hisse senetleri katılım endeksine dahil edilmektedir. Bu oranlar dünyadaki İslami hisse senedi endeksleri ile benzerlik göstermektedir.

Faaliyet alanı ve finansal oranları konulan kriterleri sağlayan hisse senetleri üzerinden Katılım 50 ve Katılım 30 endeksleri hesaplanmaktadır. Listedeki şirketler katılım endeksi tarafından sitelerinde yayımlanmaktadır. Endeks şirketleri her 3 ayda bir gözden geçirilmekte ve yukarıdaki kriterleri sağlamaması durumunda bu şirketler listeden çıkarılmakta başka şirketler dahil edilmektedir. 1 Ocak 2020 itibariyle Katılım 50 ve Katılım 30 endekslerine dahil olan şirketler Tablo 1'de sunulmuştur. Bu şirketler oldukça farklı alanlarda faaliyet göstermektedir.

Katılım Endekslerinin Performansı

Katılım 30 endeksi ilk olarak 06.01.2011 tarihinde yayımlanmıştır ancak endeks hesaplanmasının başlangıç tarihi 31.12.2008'dir. 19.781,26 değerinde başlayan endeks 2019 yılsonunda 138.830 endeks değerini görmüş ve bu dönem içerisinde %295,2'lik bir artış sağlamıştır (Şekil 15). Katılım 30 Endeksi en yüksek değeri olan 147.936'yı 29.01.2018 tarihinde, en düşük değeri olan 29.286'yı ise 09.03.2009 tarihinde görmüştür. 2019'da endeksteki yıllık artış %21,2 olarak gerçekleşmiştir.

Katılım 50 endeksi ise ilk olarak 09.07.2014 tarihinde yayımlanmaya başlamış ve ilk endeks değeri 72.773 olarak belirlenmiştir. 2019 yılsonunda Katılım 50 endeksini oluşturan 50 hisse senedinin endeks değeri %85,7 artarak 135.003'e yükselmiştir. Yılsonundaki bu rakam Katılım 50'nin tarihi en yüksek endeks değeridir. Endeks; en yüksek değeri olan 135.003'ü 29.01.2018 tarihinde, en düşük değeri olan 68546'yı ise 08.10.2014 tarihinde görmüştür. Katılım 50 endeksi, 2019'da yıllık %54'lük çok hızlı bir yükseliş göstermiştir.

Katılım 30 ve Katılım 50 endekslerinin performansları; Borsa İstanbul'da işlem gören

Şekil 17. *Katılım 50, Katılım 30 ve BİST 100*

Kaynak: Foreks'ten alınan verilerden oluşturulmuştur. Katılım 50'nin ilk hesaplandığı gün olan 09.07.2014 tarihinde endekslerin verileri 100 olarak başlatılmıştır.

ilk 100 şirketin hisselerinden oluşan BİST 100 endeksi ile kıyaslandığında, Katılım 50 endeksinin özellikle 2019 yılında ayrıştığı görülmektedir. Bununla birlikte Katılım 30 endeksi BİST 100 ile benzer bir seyir izlemektedir (Şekil 17).

Değerlendirme

Katılım endeksleri, hem fon yöneticilerine hem de İslami finansla ilgili diğer kurumlara yatırım yapılabilecek hisse senetlerini ve bu senetlerin performanslarını göstermesi açısından özellikle Türkiye'deki İslami sermaye piyasaları için önemli bir yeniliktir. Bu endeksler aynı zamanda bireysel borsa yatırımcıları için de bir gösterge olmaktadır. Katılım bankaları da müşterilerine aracı kurumlardan hesap açma ve kendi internet şubeleri üzerinden hisse senedi alma imkanları sağlamaktadır. Katılım endekslerinde bulunan hisse senetleri bu şekilde katılım bankası müşterilerinin de ilgisine sunulmaktadır.

Tüm bunlarla birlikte Türkiye'de borsanın halk nezdinde olumsuz bir imajının olduğu söylenebilir. Diğer taraftan halihazırda birçok kimse oldukça kısa vadeli yatırımlar yapmakta ve hızlı bir şekilde gelir elde etmeyi amaçlamaktadır. Bu durum birçok yatırımcının zararlar etmesine neden olmakta ve diğer insanların da borsaya yönelik algılarını bozmaktadır. Diğer yandan dini hassasiyetlerinden dolayı da birçok insan borsadan uzak durmaktadır. Bu anlamda toplumdaki finansal okuryazarlık seviyesinin artırılması ve Katılım endekslerinin çalışma prensiplerinin daha çok anlatılması gerekmektedir. Ayrıca manipülatif uygulamaların da önüne geçilmesi için düzenleyici kurumların daha da etkin olmasına ihtiyaç vardır. Katılım endekslerindeki çeyreksel gözden geçirmeler, bu tarz sorunların önüne geçilmesine ve daha istikrarlı bir yatırım ortamının oluşturulmasına katkı sunmaktadır. Bu endekslerin toplumdaki bilinirliğinin artması Türkiye'deki hisse senedi piyasalarının yatırımcı tabanının daha da gelişmesini sağlayacaktır.

Fintech Uygulamaları İslami Finansı Dönüştürebilir

Melih Turan
Marmara Üniversitesi

Mevcut finans kurumları, bankalar ve finansal hizmetler ile yeni iş modellerini, uygulamaları, süreçleri ve ürünleri finansal inovasyon bağlamında teknolojik bir tabanda birleştiren bu yeni sektöre, finansal teknoloji (fintech) deniyor. Büyük bir bankanın ya da finansal kuruluşun tek başına sunduğu yüzlerce hizmeti ve ürünü parçalara ayırdığımızda aslında hepsinin ayrı bir fintech girişimi olarak daha çevik ve müşteri odaklı sunulabileceğini görüyoruz.

Artık bankalar bazı fonksiyonlarını fintechlere bırakmaya başladığından beri finans dünyası çalkalanıyor. Müşteriler bu değişime olumlu tepki veriyor. Düzenleyici kurumlar da Payment Service Directive (PSD2) gibi yönetmeliklerle artık bankaların verilerini dışarıya açmasını talep ederek açık bankacılık dönüşümüyle fintechlerin de önünü açmaya devam ediyor. Bankaların verilerini diğer finansal kuruluşlara açmaya mecbur kaldığı, elektronik para ve ödeme kuruluşlarının büyük finansal kuruluşlara kıyasla nispeten küçük sermayelerle kurulabildiği ve yeni finansal yatırım imkanlarının çoğaldığı yeni girişim/finans ekosistemi İslami finansın da yolunu değiştirecek.

Bugün bankasız ve faizsiz bir şekilde para ve finans yönetimi artık fintechler ile mümkün olduğundan bankaya ihtiyaç duymayan ve ödeme sistemlerini destekleyen ön ödemeli kartlar ile rahatlıkla her yerden alışveriş yapılabiliyor. Bu durum bankacılık kurumu karşısında yeni oyuncuların çıkmasına vesile olduğu gibi İslami finans gibi yeni bir finansal düzeni inşa ederken için bambaşka bir yol açıyor.

Bu bağlamda İslami fintech olarak adlandırılan kuruluşlar konvansiyonel düzene meydan okumaya başladı bile. Dünya çapında yaklaşık olarak 550 İslami banka varken, 120 civarında İslami fintech bulunuyor ve bu oluşumlar İslami bankalarla kıyaslandığında daha çok Müslümanların asli finansal sorunlarına odaklanıyorlar. Kişiden kişiye (P2P) borç verme, kitlesel fonlama, blokzinciri, yapay zeka gibi teknoloji ve yöntemlerle İslam'daki mali düzenin gerekliliklerini serbest piyasada faaliyete geçirmeye çalışıyorlar. İngiltere'de Yielders isimli bir İslami Fintech gayrimenkullere kitlesel fonlama biçiminde finansman sağlayarak en küçük yatırımcıya kâr getirisi imkânı sunarken inşaat sahiplerine de kredisiz fon sağlıyor. LaunchGood isimli kitlesel fonlama platformu dünya çapındaki Müslümanların projelerini platformdan duyurarak imece usulü milyonlarca dolar fon topluyor. GlobalSadaqah Endonezya'da yardım kuruluşları ortaklığında bağış toplayarak nitelikli projelere destek veriyor. Türkiyeli girişimciler tarafından kurulan Colendi katılım finans ilkelerine uygun bir şekilde kredi skorlaması yapıyor, kişiden kişiye borç verme ve mikrofinans hizmetleri sunuyor. Digital Zakat, Müslümanların zekât konusundaki yönetimini üstleniyor.

İslami finansın ana ilkeleri olan toplumsal adalet, ortaklık, iş birliği, faizsiz kazanç, zekât ve infak gibi meseleleri dikey bir çözümle çevik bir şekilde sunabilen İslami fintechlere önümüzdeki yıllarda daha fazla yatırım yaparsak İslami Finansı hem bankacılık hem de ödeme sistemleri anlamında tüm eleştirilerden azade bir şekilde dönüştürebilir ve böylece makasıd-ı Şeria'yı usulüne uygun bir şekilde gerçekleştirebiliriz.

İslam İktisadı Bankacılıktan Daha Fazlasıdır

Ayhan Karahan

Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği (İGİAD) Başkanı

Katılım Bankaları faizsizlik prensibine göre çalışmakta, kâr ve zarara katılma esasına göre fon toplamakta; müşterinin ihtiyaç duyduğu malı satıcıdan peşin alıp müşteriye vadeli satmakta (murabaha), ayrıca kiralama ve ortaklık gibi yöntemlerle fon kullandırmaktadır. Bu yöntemler özellikle ticaretle uğraşan sektör çalışanlarının katılım bankaları ile gerçekleştirdiği işlem kalemlerini de ifade etmektedir.

Katılım bankalarının Türkiye'deki bankacılık sektörü içindeki payı 2019 yılında %5 civarındadır. Bu pay geçmiş yıllara oranla yaklaşık %1 gerilemiştir. Bu kurumlar 2025 yılı hedeflerini ise %15 olarak belirlemiştir. Katılım Bankalarının kuruluşlarının üzerinden 35 yıl geçmiş olmasına rağmen istenilen pazar hacmine ulaşamamalarının temel nedenleri sermaye yetersizlikleri ve etkin modeller ile kaynak oluşturamamaları olmakla birlikte, özellikle sunulan sınırlı ürün yelpazesi, sektörlerin ihtiyaçlarına yeterli derecede cevap verilememesi bu kurumların pazar hacmini arttırmasına engel olmaktadır. Katılım Bankaları sadece ticari yöntemlerle fon kullandırdığı için sektörler ihtiyaç duyduğu sair finansman ihtiyaçlarını katılım bankalarından karşılayamamaktadır. Günümüzde bir işletmenin üretimde kullandığı ham maddenin maliyeti toplam maliyetin içinde %50'lerin altına düşmüş, işçilik, hizmet ve genel gider maliyetleri yükselmiştir. Katılım bankaları işletmelerin hammadde dışında diğer maliyet kalemlerini de karşılayacak yeni finansal ürünler geliştirmelidirler. Ayrıca katılım bankaları ticari yöntemle fon kullandırırken alıcı ve satıcı arasında aracılık etmekte, aracıdan peşin aldığı ürünü mudisini borçlandırarak taksitle satmaktadır. Enflasyon ve faizlerin düşük olduğu dönemlerde satıcılar ürün satışında alıcısına vade farklı uygulamadığında katılım bankalarının aracılık etmesine de ihtiyaç kalmamaktadır.

Katılım Bankalarının faizsizlik ilkesi ile kâr- zarar ortaklığı temelinde topladığı fonlarda kâr payları mevduat bankalarına oranla düşük olmamakla birlikte; fon toplamada yetersiz olmaları kendilerini iyi anlatamamak, yeterince tanıtamamak, yeterli derecede güven telkin edememekten kaynaklanmaktadır. Faizin haram olduğuna inanan kahir ekseriyetin yaşadığı ülkemizde; iş adamları ve piyasa aktörlerinin tasarrufunu değerlendirirken; mevduatını faizle işleten ve mevduatına faiz veren konvansiyonel bankaları tercih etmeleri faizden sakınma konusunda yeterli bir hassasiyete sahip olmadıklarını göstermektedir. Katılım Bankaları hedef kitlesine yönelik faizin haram olduğu, helal kazancın esas olduğuna dair bilinç düzeyinin artırılması yönünde çalışmalara ağırlık vermelidir.

Katılım bankaları konvansiyonel bankalar gibi paraya aracılık etmediklerini, aksine üretime aracılık ettiklerini, kendilerinin de bir işletme gibi kâr-zarar esasına göre çalıştıklarını, mudilerinin kâr-zarar ortaklığı ile bir nevi bankaya ortak olduklarını, yöneticilerinin ortaklarını ve sermayelerini koruyabilmek için azami gayret gösterdiklerini iş adamlarına ve sektöre iyi anlatabilmeliler.

İslam İktisadı Eğitimi Gelişiyor

Muhammed Yusuf Çalışan

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisans Öğrencisi

Ben Muhammed Yusuf Çalışan, Sabahattin Zaim Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı 4. Sınıf öğrencisiyim. Bu bölümün Türkiye genelinde lisans düzeyindeki ilk öğrencilerindenim. 4 yıldır bu bölümün biz öğrenciler açısından gelişimini gözlemleme fırsatımız oldu. Bu gelişimler özellikle üniversitemiz öncülüğünde gerçekleşmektedir ve okulumuz İslam ekonomisi alanında önemli çalışmalar yürüten akademisyenlere çatısı altında uygun imkânları oluşturmaya çalışmaktadır.

2019 yılını okulumuz İslam ekonomisi alanı adına verimli geçirmeye gayret etti. Sempozyumlar, seminerler ve çalıştaylar oluşturarak alanı geliştirecek çalışmalar ortaya koydu. 2019 yılı içerisinde periyodik aralıklarla düzenlenen "İnsan ve İktisat Seminerleri" ve alanında uzman akademisyenlerin gerçekleştirdiği insan ile iktisat ilişkileri üzerinde mülahazalar bunlara örnek olarak verilebilir. Yine okulumuz halk arasında büyük bir kesimin problemi olan bir konuya ışık tutabilmek ve yeni çıkış yolları üretmek adına "Faizsiz Gayrimenkul Finansmanı Sempozyumu" düzenledi. "Karz-ı Hasen Çalıştayı" adı altında bir çalıştay organize etti. Bu çalışmalar 2019 yılı içerisinde biz öğrencilerin yakinen takip edebildiği öncü kurum olan İZÜ'nün bizlere sunduğu kurumsal faaliyetlerdi.

Bu çalışmalar haricinde okulumuzun bünyesinde biz öğrenciler de kulüp faaliyetleri gerçekleştirerek alanda kendimizi geliştirecek çalışmalarda bulunduk. Bu minvalde danışman hocamız Zeyneb Hafsa Orhan ile kitap tahlilleri yaptık, İslam ekonomisi alanında çalışan hocalarımızı okulumuza davet ederek onlarla seminerler gerçekleştirdik, sektörü oluşturan kurumları ziyarete gittik ve mezuniyetimiz sonrasında çalışma imkânımız olabilecek ortamları yakından görme fırsatı bulduk. Okulumuzun kariyer merkezi olan İZÜ Kariyer'in öncülüğünde okulumuzda mülakat simülasyonlarıyla mezuniyet öncesi mülakatlar hakkında tecrübeler edindik. Bazı liselere giderek İslam Ekonomisi bölümünü tanıttık ve üniversite adayı arkadaşlarımızı bölümümüz hakkında bilgilendirdik. Bölümümüzün akademik programı içerisinde mevcut olan staj programı sayesinde ilk staj yapan öğrencileri olduk.

Bölümün lisans düzeyinde en üst sınıfı olduğumuz için bölümle ilgili hemen her durumla ilk karşılaşan grup olduk ve bu bizim, bizden sonra gelen arkadaşlarımız için gözlem yapmamıza olanak sağladı. Bölümünün 4. sınıf öğrencilerinden biri olarak beni en memnun eden gelişme ise 2019-2020 eğitim öğretim yılının başlamasıyla beraber 4 jenerasyon olarak bölümümüzde öğrenci bulundurmamız oldu. Umuyorum ki daha nice yıllar boyunca bu bölümün hem eğitim alanında hem de halk nazarında gelişmesine bizzat katkı sağlayabilenlerden olabiliriz.

TEKAFÜL VE TASARRUFA DAYALI FİNANS

Ahsan Shafiq

Ekonomik tahminlerde kullanılan ve keskin öngörü gücüne sahip Dinamik Stokastik Genel Denge (DSGD) modelleri gibi ileri teknolojilerin geliştirilmesi, ekonomist ve politikacıları öyle bir rehavete sokmuştur ki 21. yüzyılın eşiğindeki finansal çöküşü öngörememişlerdir. Bu yüzyılın ilk on yılında şahit olunan, yaygın adıyla "kredi krizi" ilginç gerçekleri ortaya çıkarmıştır. Bu kriz, finans devlerini eritip, borsaları çökertirken, milyonları işsiz bırakıp işyerlerini ve bankaları iflasla karşı karşıya bırakırken, söz konusu durgunluk konvansiyonel sektörle aynı hızda büyüyen devasa İslami finans sektörüne sadece hafif dokunmuştur. Dolayısıyla da bu sektörün, faize dayalı finans sektöründe görünen şoklara karşı dayanıklılığını göstermiştir.

O günden bu yana dünyada ve bir dereceye kadar Türkiye'de İslami finans sektörü hızla büyümektedir. İslami finans sektörünün varlıkları 2017'de 2.4 trilyon dolar iken 2018'de 2.5 trilyona çıkmıştır. Bu da %3'lük bir büyüme anlamına gelmektedir (ICD-REFINITIV, 2019). Ancak bu büyüme, önceki yıllarda görünenden daha yavaştır. İslami bankacılığın büyümesi daha da yavaş olup bu sektörün İslami finans endüstrisine katkısı küçülmüştür. Bu zayıf büyüme temel olarak, özellikle büyük İslami bankacılık varlığına sahip bazı yeni gelişen ekonomilerde ABD dolarına karşı yerel para birimlerinin değersizleşmesinden kaynaklanmaktadır (IFSB, 2019).

Küresel İslami finans içinde tekafülün payı tarihsel olarak son derece küçük kalmıştır. Tekafül sektörünün toplam katkısı 2017 yılında %6 gibi önemli bir artış gösterse de büyüme hızı zamanla azalmıştır. İlerleyen yıllarda sektör,

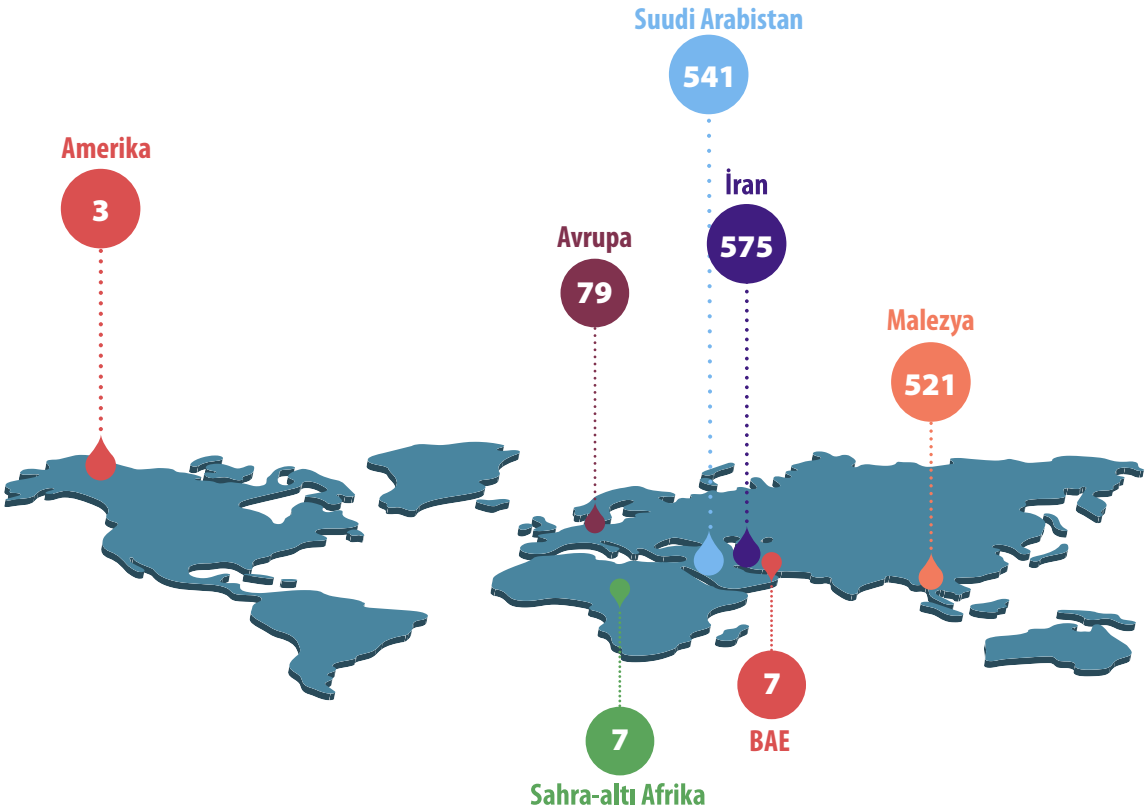

Şekil 1. *Dünyanın Farklı Bölgelerindeki ve Ülkelerindeki İslami Finans Varlıkları (milyar).*

Kaynak: ICD-REFINITIV (2019)

sadece %1 büyümüş ve toplam katkısı 2018 yılı sonuna doğru 46 milyar dolara ulaşmıştır. Büyüme yavaş olsa da bir çok pazarın geçtiği dönüşümler yakın gelecekte sektörün hızlı büyümesi için olumlu bir işarettir.

Türkiye, küresel İslami finans sektöründe tarihsel olarak önemsiz bir paya sahiptir. Belli İslami finans göstergeleri bazında ülke sıralamasını gösteren birçok tabloda Türkiye aşağılarda yer almaktadır (Şekil 1). Ancak İslami finans sektörünün küresel büyümesi ağır iken bu hızın sektöre görece yeni girmiş ülkelerde artması umut vericidir. Türkiye sıralamada sekize yükselmiş olup İslami ekonomide önemli bir rol oynayabilir. Ülke, gelişmiş bir ekonomiye sahiptir ve geçtiğimiz yıl dünyada İslami ekonomi alanındaki konumunu güçlendirmek için önemli adımlar atmıştır. Türkiye, tesettür giyim ve helal gıda sektörlerine desteğini artırarak helal sektörünün gelişmesini kolaylaştırmıştır (DinarStandard, 2019). Tekafül ve bankacılık dışı İslami finans kurumları (BDFK) da benzer bir büyüme göstermiştir. Son birkaç yılda tekafül sektörüne yeni oyuncular girmiş ve sektör son beş yılda hacim olarak neredeyse on kat büyümüştür. Ülkede İslami finans sektörü için farklı bir düzenleyici standart olmasa da hükümetten gelen sürekli destek sektörün geleceğinin parlak olduğuna işaret etmektedir.

Türkiye'de Tekafül Sektörü

Tekafül ve retekafülün toplam varlıkları küresel olarak 46 milyar dollar gibi muazzam bir sayıya ulaşmıştır. Sektör tarihindeki en büyük tutar bile toplam finans sektörüne sadece %2 katkı sağlamaktadır (ICD-REFINITIV, 2019). Toplam 324 tekafül operatürü, İslami finans sektörünün yükselişte olduğu 47 ülkeye yayılmıştır. Öte yandan primler açısından sektör %19 hızla büyümektedir. Küresel tekafül piyasası 2018'de 21 milyar dollar değerine ulaşmıştır. Pazarın 2019-2024 döneminde %12.8 Yıllık Bileşik Büyüme Oranı ile 2024 itibariyle 44 milyar dolara ulaşması beklenmektedir.

Tekafül, şeriata uygun bir sigorta sistemi olup bu sistem yoluyla üyeler karşılıklı olarak belli bir tutarda katkıda bulunmak suretiyle kayıp, zarar ya da hırsızlık durumunda birbirlerini desteklerler. Temel hedef, topluluk üyeleri arasında işbirliğini geliştirmek ve onları öngörülemeyen kazalardan korumaktır. Fonlar, poliçe sahiplerinden düzenli parasal katkılar şeklinde gelmekte ve bir tekafül yönetim firması tarafından denetlenip yönetilmektedir. Artakalan tutar ise yatırıma dönüştürülerek elde edilen kar poliçe sahipleri arasında dağıtılmaktadır.

Tekafül sektörü varlıkları, son zamanlarda hızı azalsa da yıldan yıla sürekli olarak artmaktadır. Sektördeki varlıkların hacminin 2012 yılında 31 milyar dollar olduğu tahmin edilmekteydi. Daha sonra 2016'da ilk kez $ 44 milyara yükseldi ve sonraki iki yılda da iki milyar dolar daha artış gösterdi. Fakat geçen yıl sektör varlıklarında sadece %1'lik artış yaşanarak önceki seviyeden çok az artış gerçekleşmiş oldu. Yıllık bileşik ortalama büyüme oranı son 6 yılda %6 civarındadır. Sektörün büyümesi çok ufak olsa da nüfusun büyük kısmına ulaşmadığı düşünüldüğünde büyük bir potansiyel taşımaktadır.

Türkiye, dünyada 19. en büyük ekonomi, Avrupa'da ise 7. önde gelen ülke olup bu anlamda önemli bir aktördür. Ülkede İslami finansın geliştirilmesine yönelik ilk adım, 1983'te hükümetin özel finans kurumlarının açılmasına yönelik bir kararname çıkarması ile atılmıştır. Ancak sektör, 2005 yılında, özel finans kurum-

Şekil 2. İslami Finans Varlıklarının Büyümesi ve Dağılımı (milyar dolar)

Şekil 3. Tüm Dünyada Tekafül Varlıklarda Büyüme (milyar dolar)

Kaynak: IFSB (2019)

larını katılım bankalarına dönüştüren yeni bankacılık kanununun yürürlüğe girmesi ile şaha kalkmıştır. Ülkede İslami finans hizmetleri diğerlerine göre pazara geç girmiş olsa da hükümetten aldığı güçlü destek sayesinde küresel İslami finans endüstrisinin büyümesindeki rolü çok önemli olmuştur. Tekafüle özel vurgu yapan ve İstanbul›u geleceğin uluslararası finans merkezi olarak gören Türk ekonomik stratejisinin ayrılmaz bir parçası da İslami finansın geliştirilmesidir (COMCEC, 2019).

2005'te yeni bankacılık yasasının yürürlüğe girmesi, Türkiye'de bir İslami finans ekosisteminin gelişmesini sağlayarak 2009 yılında Kuveyt Türk Katılım Bankası tarafından, ülkenin ilk Genel Tekafül şirketi olan Neova Sigorta'nın kurulmasına zemin hazırlamıştır. Dört yıl sonra Albaraka Türk ve Kuveyt Türk Katılım bankaları biraraya gelerek Katılım Emeklilik ve Hayat adı altında, ülkenin ilk aile tekafül şirketinin açılışını yaptılar. Bundan sonra tekafül şirketleri ve pencerelerinin sayısı her geçen yıl artmaya devam etti. Bugün tekafül hizmeti sunan 12 şirket bulunmaktadır. Bu şirketlerden 4'ü tam teşekküllü tekafül şirketi olup geri kalan 8 şirket tekafül pencereleri olarak faaliyet göstermektedir.

Düzenleyici Ortam

Türkiye'de finans piyasalarını düzenlemekten sorumlu dört kurum vardır. Bunlar, Merkez Bankası, Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu (BDDK), Sermaye Piyasaları Kurulu (SPK) ve Hazine ve Maliye Bakanlığı'dır. Pratik açıdan başlangıçta İslami finans sektörü için ayrı düzenleme olmasa da zamanla ve belli kanunlar çıktıkça sektörü daha detaylı bir şekilde ele alan düzenleme ve alt düzenlemeler yapılmıştır. Yukarıda bahsedilen dört kurum arasında Hazine ve Finans bakanlığı genel sigorta sektörünü lisanslama, düzenleme ve denetleme konusunda tek düzenleyicidir. Bakanlık, endüstrinin denetim ve düzenlemesini iki ayrı departman yoluyla yapmaktadır. Bunlar, Sigortacılık Genel Müdürlüğü (SGM) ve Sigorta Denetleme Kurulu (SDK)dur.

İslami finans sektörü ile ilgili düzenleme, ülkede bundan önce yetersizdi. Sigortacılık sektörü de temel olarak genel Sigortacılık kanunu No. 5684 altında düzenlenmektedir. Buna ilaveten 6102 sayılı Ticaret Kanunu, sigorta sözleşmeleri için anahatları sağlar. Bu kanun, 6 ana kitaptan oluşmakta olup her bir kitap hükümlerle ilgili genel kurallar içermekte ve her bir hükmün ardından da daha detaylı kurallar için maddeler gelmektedir. Son olarak Özel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Yasası No. 4632 emeklilik şirketlerinin kurulumu, işleyişi, yönetimi ve denetimi ile ilgili ilke ve prosedürlerin düzenlenmesini içermektedir.

Türkiye'de tekafülle ilgili düzenleme Hazine ve Finans Bakanlığı tarafından ancak 2017 yılında çıkarıldı. Katılım Sigortası işleyiş ilkeleri ve prosedürleri ile ilgili düzenleme (No. 30186) esas olarak Şeriat Danışma Kurulunun işleyiş modellerini ve idaresini düzenlemektedir. Düzenleme, teknik konuların yanısıra mevzuat ve yönetimle iligli meselelere de değinir.

Düzenleme, risk fonu ve hissedar fonu ayrımına gider. Ayrıca yatırım, operasyonlar ve ürünlerin şeriata uygun olmasını gerektirir ve bu sorumluluğu Şeriat Danışma Kuruluna devreder. Kurumsal düzeyde Şeriat Danışma Kurulu, Türkiye örneğinde bu düzenleme altındadır (özellikle madde 3 ve 8 yoluyla). Öte yandan tekafül operatörleri hem katılım hem konvansiyonel sigorta düzenlemesini takip etmek, aynı zamanda IFRS standartlarına uymak zorundadır.

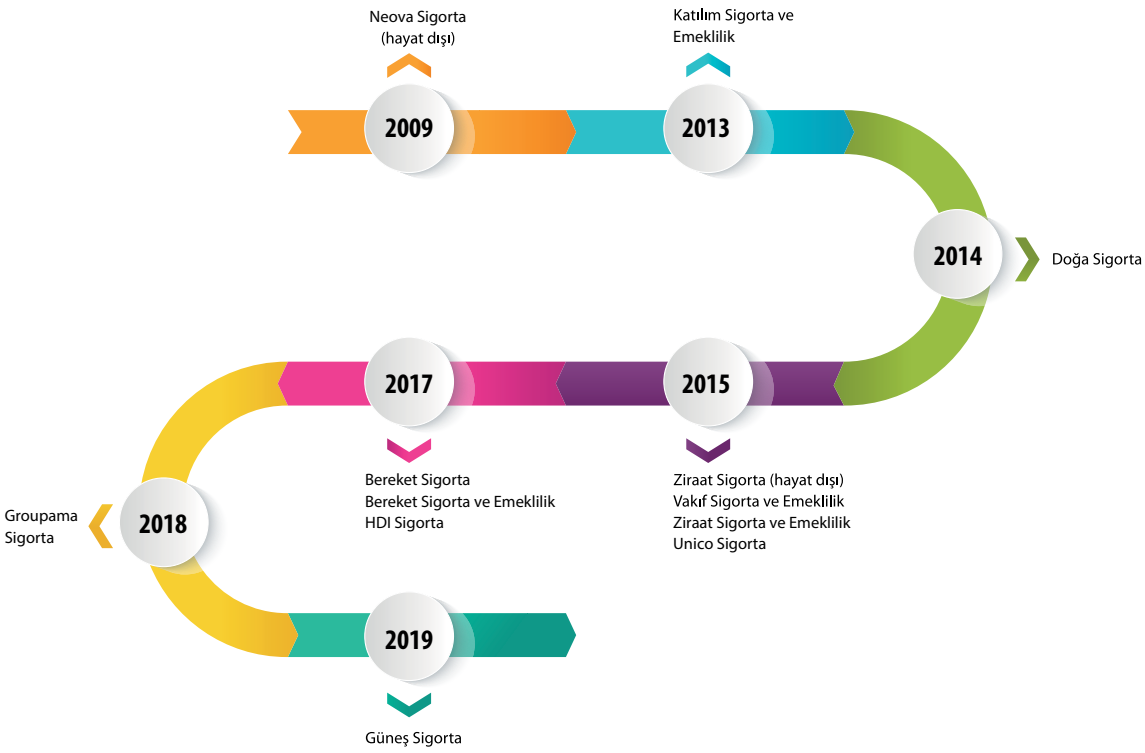

Şekil 4. Türkiye'de Tam Teşekküllü Tekafül Operatörleri ve Tekafül Pencereleri

Düzenlemede belirtilen artık tutarın yeniden dağıtım metodolojisine göre Türk tekafül piyasası, tekafül operasyonlarını uygulamada zorluk yaşamaktadır. Madde, tekafül operatörlerinin artık tutarı hesaplamasını zorunlu kılsa da belli bir muhasebe standardı olmaması nedeniyle bunun metodolojisini çizmez. Öte yandan tekafül pencere şirketleri operasyonlarına sadece Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nu bilgilendirerek başlayabilir. Aynen tam teşekküllü tekafül operatörleri gibi pencereler de yukarıdaki düzenlemeye tabidir.

Tekafül sektörü, hala başlangıç aşamasındadır ve mevcut düzenleme tekafül operatörlerinin operasyonlarını bütünüyle kapsamamaktadır. Ancak İslami bankacılığın 2023 itibariyle pazar payı hedefini %7 olarak belirleyen 11. Kalkınma Planı, doğal olarak tekafül endüstrisi üzerinde de olumlu etki yaratacaktır.

Tekafül Sektörünün Yükselişi

Türkiye Sigortacılar Birliği, Ocak 2020'de üye şirketlerden toplanan verilere göre prim üretiminin 8198,927,449 TL gibi rekor bir tutara ulaştığını Mart 2020'de ilan etmiştir. Önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında bu %31 gibi oldukça büyük bir artıştır. Sektör 2018'de 17.36 oranında büyürken 2019'da bu oran %33'tür. 2018'den önceki senelerde de hızlanan bir büyüme göstermektedir. Son istatistiklere göre Türkiye'de 62 sigorta ve emeklilik ve 4 reasürans şirketi vardır. Bu sayı yıllar boyunca nispeten sabit kalmıştır.

Tekafül ya da katılım sigortası, Türk finans endüstrisi için görece yeni bir olaydır. Ülkede tekafül hizmetleri 2019'da başlamış olmasına rağmen gözle görülür bir ilerleme kaydetmiştir. Tekafül alanında toplam 12 şirket faaliyet gösterirken bunlardan sa-

Tekafül Uygulamaları Genişliyor

Hakan Aslan
Sakarya Üniversitesi

Tekafül ya da diğer bir adıyla İslami sigortacılık, geleneksel sigortacılık faaliyetlerinde İslam hukukuna göre caiz olmayan faiz, meysir ve garar gibi unsurların elemine edilerek Müslümanlara sigorta hizmeti sağlamak amacıyla ortaya çıkan bir sigortacılık sistemidir.

Tekafül, karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma gibi anlamlara gelmekte ve sistemin temelini bu anlama uygun olarak teavün esası oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, katılımcılardan toplanan fonlar ile sermayedar fonlarının ayrışması, sigortalılar fonunda artan bir bakiye oluşması durumunda sigortalılar ile paylaştırılması ve yatırım süreçlerinde faizsiz yatırım fonlarının tercih edilmesi gibi temel faaliyet farklılıklarından bahsedebiliriz.

Dünyada her ne kadar İslami bankacılık uygulaması kadar yaygın olmasa da sistemin geçmişi 1979 yılına kadar dayanmaktadır. Türkiye'de ise tekafül ilkelerine göre hareket eden ilk şirket 2010 yılında faaliyete geçmiştir. Türkiye'de tekafül şirketleri 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'na göre faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Her iki kanunda da tekafül sistemi ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak 2017 yılında çıkan "Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" ile tekafül şirketlerine kapsamlı düzenlemeler getirilmiştir. Türkiye'de İslami bankalarda olduğu gibi tekafül şirketlerinde de "katılım" ismi benimsenmiş ve yönetmelikte "katılım sigortacılığı" ismi kullanılmıştır. Bu yönetmelik 2017 yılına kadar Türkiye'de çıkan en kapsamlı İslami finans yönetmeliği olması açısından da önemlidir.

Katılım bankaları 35 yıldır piyasada olmalarına rağmen %6'lık sektör payını geçemez iken tekafül şirketleri çok daha kısa bir sürede yüzde 5 sektör payına ulaşmıştır. Bu açıdan tekafül sektörü oldukça umut vaat edici bir sektör olarak görünmektedir. Tekafül sektörü 2019 sonu itibariyle yaklaşık 3,5 milyar TL prim üretimi büyüklüğüne ulaşmıştır. Bu hızlı büyümenin arkasında pencere uygulamasına izin verilmesiyle birlikte kısa sürede 12 şirketin piyasada yer almasının önemli bir rolü olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte ilgili yönetmelikte getirilen düzenlemelerin tekafül şirketlerinin faaliyetlerini gerçekleştirmesini oldukça kolaylaştırmıştır. İlgili yönetmeliğin dünyadaki uygulamaları esas alarak AAOIFI prensipleri ile uyumlu bir şekilde düzenlendiği söylenebilir. Ancak yönetmelik esaslarının denetimiyle ilgili henüz bir mekanizma bulunmamaktadır. Her ne kadar tekafül şirketlerinin faaliyetleri ilgili kanun maddeleri açısından denetime tabi olsa da şer'i yönetişim ilkeleri açısından önemli bir eksiklik bulunmaktadır. Örneğin, ilgili yönetmelik tekafül şirketlerine danışma kurulunu zorunlu kılarken bu kurulda yer alacak kişilerin özelliklerine dair herhangi bir kriter belirlememiştir. Halbuki bu kurulun oluşmasındaki temel espri tekafül şirketlerinin faaliyetlerini İslami prensiplere uygun bir şekilde gerçekleştirmesini sağlamaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye'de tekafül sektörü İslami bankacılık sektörü ile kıyaslandığında oldukça yeni kalmakla birlikte, sektör payı açısından aynı büyüklüğe ulaşmıştır. Faaliyetleri ile ilgili yasal düzenlemelerin sağladığı kolaylıkların yanı sıra mevzuat açısından çeşitli eksiklikler bulunmaktadır. Yeni kurulan Sigortacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ile tekafül şirketleri açısından da gerekli değişikliklerin yapılacağı beklenmektedir.

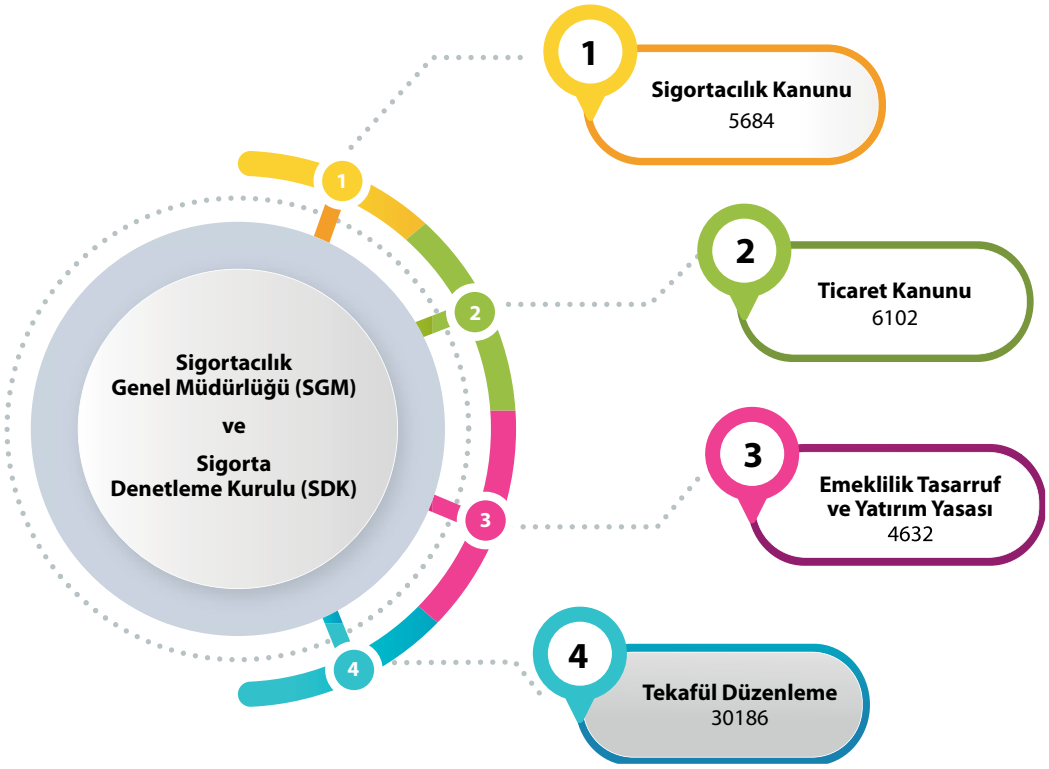

Şekil 5. Türkiye'de Sigortacılık ve Tekafül Düzenlemeleri

dece dört tanesi tam tekafül modeli olarak tanımlanabilir. Kalan sekizi tekafül hizmetleri vermekle birlikte pencere olarak faaliyet göstermektedir.

Sektör yeni olmasına rağmen yıllar içinde göze çarpan bir performans sergilemiştir. Aşağıdaki tablo, 2014 yılından bu yana her yıl tekafül operatörlerinin prim üretimini ve hayat sigortası ve diğer sigortaların toplam primler içindeki payını göstermektedir. 2014 yılında tekafül sektörünün prim üretimi nerdeyse 383 milyon TL idi. Bu tutar 2019 sonu itibariyle 3.436 milyon TL'ye yükseldi. Bu da sadece altı yıllık bir dönemde yaklaşık on kat artış anlamına gelmektedir. Primlerin bileşiği hem genel sigorta hem tekafül için az çok aynıdır. Aşağıdaki sütunlu grafikte görüleceği gibi prim üretimine katkıların çoğu hayat tekafülü dışından gelmektedir. Prim üretimindeki yıllık büyüme de yıldan yıla artmaya devam etmiştir. Fakat enflasyon faktörü dikkate alındığında çok farklı bir tablo ortaya çıkabilir. Ayrıca buradaki prim Türk lirası cinsinden iken prim üretim performansı ABD doları olarak gösterildiğinden yıllık artış önemli ölçüde düşebilir.

Tekafül sektöründeki büyüme de ilginç eğilimler göstermektedir (Şekil 8). Türkiye'de sigortacılık sektörünün bir parçası olarak tekafülün payı önemli artış göstermiştir. Aşağıdaki tabloda renkli gösterilen çizgiler, Türkiye'de sigortacılık ve tekafül sektörü primlerinin yıldan yıla büyümesini göstermektedir. Mor çizgi yeşil çizginin üzerinde olduğuna göre tekafül sektöründe prim üretimindeki büyüme söz konusu yıllarda genel sigortacılık sektörünü geçmiştir. Türk lirasının ABD dolarına karşı keskin düşüşünü göz önünde

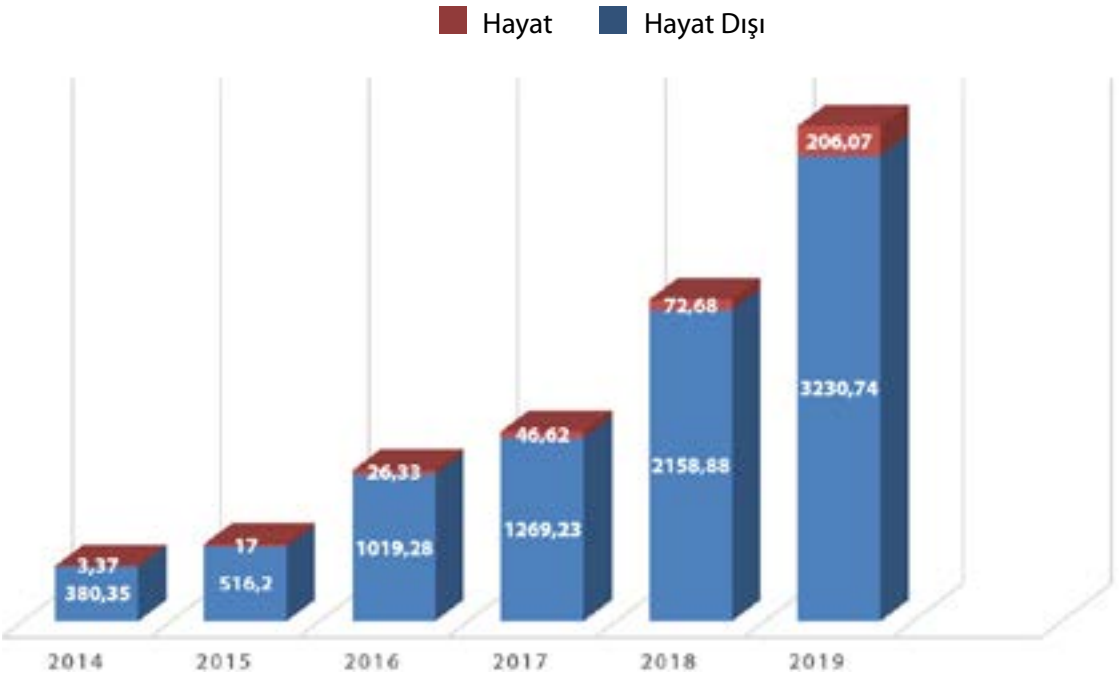

Şekil 6. 2014-2019 Yılları Arasında Tekafül Sektörde Prim Üretim (TL milyon)

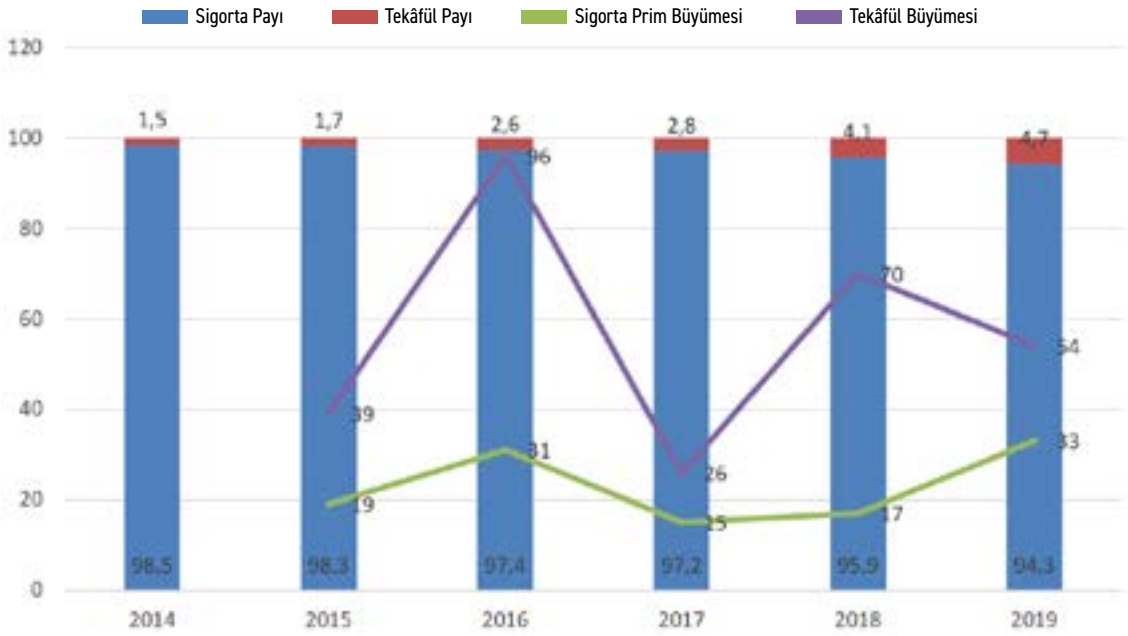

Şekil 7. Sigorta ve Tekafül Primlerinin Nispi Payları ve Büyümesi (Yüzde)

Tablo 1. Tekafül Şirketleri

Şirket Adı	Tekafül Modeli	Başlangıç Yılı
Neova Sigorta *(hayat dışı)*	Tam teşekküllü	2009
Katılım Sigorta ve Emeklilik	Tam teşekküllü	2013
Bereket Sigorta	Tam teşekküllü	2017
Bereket Sigorta ve Emeklilik	Tam teşekküllü	2017
Doğa Sigorta	Pencere	2014
Ziraat Sigorta *(hayat dışı)*	Pencere	2015
Vakıf Sigorta ve Emeklilik	Pencere	2015
Ziraat Sigorta ve Emeklilik	Pencere	2015
Unico Sigorta	Pencere	2015
HDI Sigorta	Pencere	2017
Groupama Sigorta	Pencere	2018
Güneş Sigorta	Pencere	2019

bulundurunca, herhangi bir sonuca ulaşmadan önce döviz kuru hareketleri ve enflasyon faktörünü de dikkate almak gerekir.

Toplam primler içerisinde tekafül priminin payı, tekafül endüstrisinin hızlı büyümesi nedeniyle doğal olarak artmıştır. Sigortacılık sektöründe tekafülün payı 2014 yılında toplamın sadece %1.5'ini temsil ediyordu. Bu oran, 2015, 2016, 2017 ve 2018'de sırasıyla %1.7, %2.6, %2.8 ve %4.1'e yükselmiştir. 2019 için elde edilen en son verilere göre tekafül işi yapan şirketlerin prim üretimi tüm endüstrideki prim üretiminin yaklaşık %4.7'sini teşkil etmektedir. Endüstride tekafülün payı nispeten düşük gibi görünse de ilk tekafül operatörünün ülkede 10 yıl önce faaliyete başladığı düşünüldüğünde elde edilen sonuçlar çarpıcıdır. Ayrıca katılım bankacılığı 1985'ten beri Türk bankacılık sektöründe yaklaşık %5 paya ulaşmışken tekafül sadece 10 yıl içinde sigortacılık sektöründe bu hedefi çoktan geçmiştir.

Tablo 2. Tekafül Şirketlerinin Premium Üretimi (TL)

	Hayat dışı Tekafül	Hayat Tekafül	Tekafül Toplam	Sigorta Toplam (tekafül dahil)	Sigorta Sektörü Büyümesi	Tekafül Büyümesi
2019	3.230.742.355	206.077.486	3.436.819.840	72.678.409.293	33%	54%
2018	2.158.876.238	72.684.473	2.231.560.711	54663216355	17%	70%
2017	1.269.232.324	46.622.998	1.315.855.322	46579015990	15%	26%
2016	1.019.281.828	26.329.452	1.045.611.280	40488784159	31%	96%
2015	516.200.460	17.052.565	533.253.025	30829179355	19%	39%
2014	380.348.970	3.373.073	383.722.042	25991818479		

Tasarrufa Dayalı Finans

İlk tasarruf kurumları ABD'de Endüstri Devrimi sonrasındaki ekonomik değişimler ve toplumsal kargaşa ortamında ortaya çıktı ve kısa bir süre sonra bu kurumlar, farklı ülkelerde finansal tablonun popüler bir parçası haline geldi. Fakat bunların ticari bankalardan farkı belirsiz olduğundan son zamanlarda önemleri azalmıştır. Temelde çalışan insanlara "zor zamanlar" için paralarını koyacak güvenli bir yer sağlamak üzere kurulan bu organizasyonların son yıllardaki temel amaçları, müşterilere hizmet yerine ticari kredi sağlamaya dönüştüğü için bunlar artık geleneksel bankalardan ayırt edilememektedir. Finans literatüründe bu kurumlar kredi birlikleri ya da tasarruf birlikleri olarak geçmektedir.

Öte taraftan Türkiye ekonomisinde İslami finans çatısı altında faaliyet gösteren bu tasarrufa dayalı birlikler, yıllardır önemli bir rol oynamaya devam etmektedir. Bu faizsiz birlikler ya da tasarrufa dayalı kurumlar, hiç şüphesiz insanların ihtiyaç halinde konvansiyonel finans yerine başvurduğu çok daha iyi alternatiflerdir. Reel dünyada tasarrufa dayalı finans, bir grup insandan her birinin karşılıklı dayanışma ve işbirliğine dayalı olarak, hedeflenen finansman ihtiyaçlarını karşılamak üzere belli tutarda parayla katkıda bulunduğu bir uygulamadır. Vekalete dayalı olarak, toplam hedeflenen tutar için, eksi tasarrufları artı tasarruflarla kapatma ana amacını taşıyan bu model, sözleşmesel tasarruf kavramına benzemektedir (Dinc, 2019).

Bunlar, artı ve eksi tasarruflar arasındaki aktarımı kapatmak için kurulmuş kurumlar olarak görülebilir. Diğer bir deyişle, bu araçlar katkı sahiplerinin mali gücünü finansal güce çevirmektedir. Dolayısıyla bankaların aksine fon alıcıları ile fon sağlayıcılar aynıdır. Buna ilaveten bu model sadece bireysel tarafa hizmet etmekle kalmayıp kurumsal finans için de uygun bir araç olarak işlev görmektedir. Muhtemelen bu durum, onları bankalardan ayıran özelliktir, zira bankalarda fonları alan taraf ile fon sağlayan taraf farklıdır. Buna ilaveten şirketlerin katılım finansı ilkelerine dayalı işlem yaptığı, dolayısıyla artı tasarrufları toplamak için yarışırken onlara güç katan alternatif bir kavram olarak katılımcılar tarafından kabul görmüştür (Dinc, 2019).

Tasarruf bankaları ve emeklilik fonları konusunda Alman tecrübesinden faydalanan Türkiye'de de 1950'lerde benzer bir modelleme başlatılmıştır. 1951'de Emlak Bankası ülkedeki ilk "Yapı Tasarrufu" sistemini kurmuştur. Bu sistem bireylerin hem kendi tasarruflarını kullanıp hem de oy sandığından kredi almak suretiyle ev sahibi olmalarını sağlamıştır. Bu tasarruf sandıkları, banka tarafından tamamen Alman örneğine paralel bir şekilde oluşturulmuştur. Ne yazık ki dönemin ekonomik ve siyasi konjonktürüne bağlı olarak 1963'te bu oy sandığı sistemi ortadan kalkmıştır. Öte yandan Birleşmiş Milletler (BM) 1976'da gelişmekte olan ülkeleri, o dönemki konut sorununa yardım etmek için gerekli finansman kaynağını yaratmaya teşvik etmiştir. "Konut yardımı" ihtiyacını karşılamak için zorunlu bir tasarruf uygulamasına çağıran bu önerilere uygun olarak Türkiye de 1987 yılında çalışanların ücretlerinden belli bir tutarı alma ve bu tutarları onlara konut sağlamak için konut fonunda biriktirme uygulamasını başlatmıştır. Ancak bu sistem daha önceki Emlak Bankası uygulamasıyla aynı kaderi paylaşmış ve 1995'te kalkmıştır.

Öte yandan tasarrufa dayalı finans o günden bu yana göze çarpan bir ilerleme kaydetmiştir. 1991'de Eminevim tasarrufa dayalı bir or-

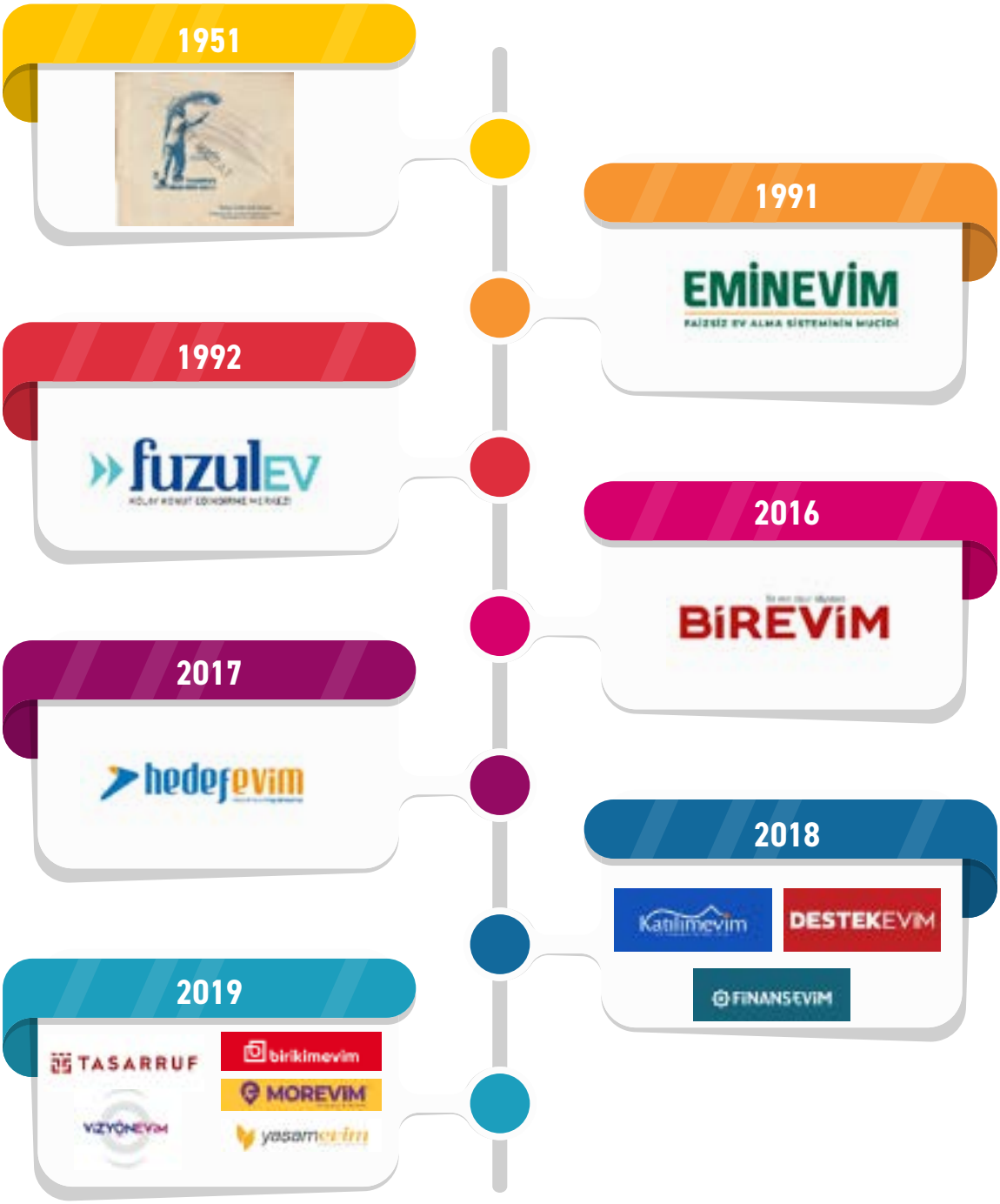

Şekil 8. Türkiye'deki Tasarruf Bazlı Finansman Şirketleri

ganizasyon olarak ortaya çıkmış ve 1992'de onu Fuzulev takip etmiştir. Yaklaşık on dört yıllık uzun bir aradan sonra 2016'da Birevim, 2017'de de Hedefevim faaliyete başlamıştır. 2018 ve 2019 yılları en verimli yıllar olup sırasıyla üç ve beş yeni aktör pazara girerek toplam sayıyı 13'e çıkarmıştır. Tasarrufa dayalı bu finansal birlikler zamanla sadece büyüklük olarak değil aynı zamanda faizsiz ve masrafsız çözümler, yenilikçi yaklaşım, güçlü sermaye, müşteri memnuniyetini önceleyen personel, şube ağı, teknolojik altyapı ve operasyonel mükemmellik standartları açısından da ilerleme kaydetmiştir. Pazardaki varlıkları sadece küçük tasarruf sahibi bireylere yönelik açığı kapatmakla kalmayıp aynı zamanda "ev sahipliği" hayallerini gerçekleştirerek bireylerin ufak tasarruflarını ekonomiye kazandırmada da bir rol oynamıştır.

Teorik olarak bu araçlar belli bir aktivite ile sınırlı olmasa da pratikte bu kurumlar konut, arsa ve işyeri dahil reel zamanlı ve az masraflı gayrı menkul alımı sağlamaktadır. Muhtemelen bu nedenle bazı çalışmalar bu sistemi basitçe faizsiz konut finansman modeli olarak tanımlamaktadır (Ersin and Duran, 2017). Ancak son yıllarda bu model, araç alımında da en çok tercih edilen yöntemlerden biri olmuştur.

Bu sektör, 2019'da hem ciro hem yapılan teslimatlar açısından rekor bir ilerleme kaydetmiştir. 2019'un üçüncü çeyreği itibariyle konut ve araçta toplam ciro ve teslimat sırasıyla 13.5 ve 4.1 milyar TL'ye ulaşmıştır. Kaydedilen teslimatların yüzde 86'sı konut için kalan yüzde 14'ü de araç teslimatı içindir. Öte yandan konut ve araç arasında ayrılan ciro 70:30 oranındadır. Aynı dönemde ciro ve teslimat açısından (konut ve araç için) toplam sözleşme sayısı sırasıyla 110,955 ve 28,618'dir. Eminevim 2019'da 21 bin 183 teslimat ile sektörün lideri olmuştur. Yıl boyunca ayrıca 150 bin teslimata ulaşarak faizsiz sistemde şu ana kadarki en yüksek teslimat sayısına ulaşmıştır.

Sektörün 2016'daki cirosu 2 milyar TL'dir. Bu sayı, 2017'de 3.5 milyar TL, 2018'de 7 milyar TL olup 2019'un ilk 9 ayında 13 milyar TL'yi geçmiştir. Sektörün en son verilerine göre, ciro 2019 yılında 15 Milyar TL'ye ulaştı. Dolayısıyla sektör Türk ekonomisine katkısını yıldan yıla düzenli olarak artırmaktadır. Tasarrufa dayalı finansın temel ürünü olan konut, bir bireyin ihtiyaçlar hiyerarşisindeki temel bir bileşen olduğundan konut finansmanı konusundaki diğer kötü seçenekler, tasarrufa dayalı organizasyonlar tarafından sunulan faizsiz imkanlardan faydalanma konusunda çoğunluğu ikna etmektedir.

Kaynaklar

ICD-REFINITIV (2019). *Islamic Finance Development Report 2019-Shifting Dynamics* (7th Ed.). Refinitiv; Islamic Corporation for the Development of the Private Sector.

IFSB (2019). *Islamic Financial Services Industry Stability Report*. Kuala Lumpur: Islamic Financial Services Board.

COMCEC (2019). *Improving the Takaful Sector in Islamic Countries*. Ankara: COMCEC Coordination Office.

DinarStandard (2019). *State of the Global Islamic Economy Report*. Dubai: DinarStandard; Salaam Gateway.

Dinç, Y. (2019). (Ed.) *Islamic Finance Report: Focus on Turkey, 2019.* Istanbul: Tasarruf Akdemi; Beta basım yayım dağtım a.ş.

Ersin, I. & Duran, S. (2017). Faizsiz Finans Dongusunun Olusturma Acisindan Adil Ekonomik Duzen Soyleminin Kredilesme Ilkeleri ve Uygulanabirliginin Degerlendirilmesi. *Electronic Turkish Studies, 12*(8), 109-132.

Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemindeki Gelişmeler ve Riskler

Mervan Selcuk
Sakarya Üniversitesi

Düşük gelir seviyesine sahip ve finansal hizmetlerden yeterince yararlanamayan kişilere yönelik olarak konut ve taşıt gibi çeşitli varlıkların satın alınmasına olanak sağlayan, organizasyon ücreti karşılığında ve faizsiz olarak finansman hizmeti sunan özel firmalar bulunmaktadır. Bu firmalar birçok Avrupa ülkesinde uygulanan Yapı Tasarruf Sandığı (YTS) sistemine benzemektedir. YTS sistemiyle finansman elde etmek isteyen kişilerden öncelikle belirli bir süre tasarrufta bulunmaları istenmektedir. Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi (TDFFS) de bu sistemle benzerlik göstermekte, belirli bir süre birikim yapmaları karşılığında araç veya konut gibi varlıkları elde etmek için finansman sağlanmaktadır. Ancak, YTS sisteminde sadece konut finansmanı elde edilebilmekte, finansman sağlayan kuruluş ile katılımcılar birbirlerine faiz ödemektedirler.

Ülkemizde TDFFS ile çalışan 13 tane şirket bulunmaktadır. Bu şirketler birbirine çok benzemekte ve yaptıkları finansman işlemleri neredeyse aynı olmaktadır. Bu yöntemin Türkiye'de yaygınlaşmasına katkı sağlayan ilk şirketin 1991 yılında kurulmasına karşın, diğer şirketlerden 10'u 2016 yılından sonra kurulmuştur. Faizlerin artması neticesinde insanlar faizsiz finansmana ulaşmak ya da faiz maliyetinden daha düşün maliyetle finansman elde etmek için bu organizasyonların finansman araçlarına yönelmişlerdir.

TDFFS organize eden firmalar katılımcılara genel olarak üç farklı finansman yöntemi sunmaktadır. Bunlar;

- Vade Ortası Yöntem
- Peşinatlı Erken Teslim Yöntemi
- Çekilişli Yöntem

Söz konusu yöntemlerle katılımcılar talep ettikleri bir aracı veya gayrimenkulü satın alabilmektedirler. Katılımcıların ilk aşamada tasarrufta bulunduktan sonra gayrimenkul veya taşıt finansmanına ulaşmaları için imkân sunan bu organizasyonlar, gelir seviyesi düşük bireylerin finansal sistemden yararlanabilmesi ve genel tasarruf seviyesini arttırması açısından oldukça faydalı görülmektedir.

Bu firmaları denetleyecek ve düzenleyecek yasal altyapı çalışmalarına başlansa da bu firmalara özel yasal düzenlemeler mevcut değildir. Ayrıca bu firmaların finansal açıdan yeterince güçlü olmaması ortaya çıkabilecek ekonomik krizlerde bu kişilerin tasarruflarının kolayca yok olmasına hatta büyük finansal yükümlülüklerini yerine getirememesine neden olacağı düşünülmektedir. Bir diğer sorun uygulamada faizsiz finans ilkelerine uyum konusunda da ciddi boşluklar bulunmaktadır. Bu bakımdan TDFFS'nin finansal sağlamlık, müşteri haklarının korunması, kurumsal yapı ve faizsiz finans ilkeleri açısından düzenlenmesi ve söz konusu faaliyeti gerçekleştirecek firmalara lisans alma zorunluluğu getirilmesi yoluyla yeni bir faaliyet türü tanımlanması ülkemiz faizsiz finans sektörünün geliştirilmesine ciddi katkı sağlayacaktır.

2019 Bir Muhasebe Yılıydı

Yunus Emre Aydınbaş
İslam İktisadı ve Finansı Doktora Öğrencisi

İlk olarak lisans müfredatındaki neo-liberal basınçla yöneldiğim İslâm İktisadı alanındaki çalışmalarım uzun yıllar 'öteki'ye endeksli türev bir yörüngede seyretti. Sonucu başından belli olan araştırmalarımın yöntemini de doğrudan etkileyen bu refleksif yörüngeden 2019 yılında nispeten çıktığımı söyleyebilirim. İlk gençliğin verdiği heyecanla benim için bir cedel ve çözümleme aracı olan İslâm İktisadı okumalarım bu süreçte vahyi, insanı, toplumu ve eşyayı anlama, anlamlandırma ve açıklama aracına dönüştü. Araştırmalarım düalist bir çerçeveden diyalektik bir evrene taşınmış oldu. Ötekine cevap verme motivasyonu yerini hakikate şahitlik etme iştiyakına bıraktı. Bu sürecin alana ait bir kavram haritasının oturmasına, mantığın oluşmasına ve eleştirel aklın çalışmasına yardımcı olduğu söylenebilir. İçinde bulunduğum akademik ekosistemdeki çeşitliliğin bu sürecin katalizörü olduğunu düşünüyorum.

2019 yılında vaktimi ve zihnimi meşgul eden bir diğer husus ise din ve bilim arasında var olduğu iddia edilen düalizm oldu. Zira İktisat fakültelerinde 'İslâm' İktisadı alanında bilimsel bilgi üretme cüretini gösterdiğinizde hesapta olmayan ama hesaplaşmanız gereken birçok meseleyle yüzleşmeniz gerekebiliyor. Bu hesaplaşmada yüzleşmek zorunda kaldığım soruların tamamına -hiç değilse kendimi tatmin edecek- cevaplar bulabilmiş değilim. Henüz birincisi kadar olgunlaşmamış bu süreç şimdiye kadar üç ilke edinmeme vesile oldu;

- İslâm İktisadı-insan ilişkisini kurarken, İslâmî olmadığını düşündüğün teorileri reddetmek adına asla dinî olan ile insanî olanı karşı karşıya getirme, zira bu durum insanı fıtratı ile karşı karşıya getirmektir, birbirine paralel iki aynadan işin içinden çıkamayacağın kadar çok sayıda görüntü meydana gelir.
- İslâm İktisadı-toplum ilişkisini kurarken toplumsal olan ile vahyi karşı karşıya getirme, zira vahiy sadece indirilen ayetlerden ibaret değildir, Allah'ın toplumların hayatlarına yerleştirmiş olduğu ayetleri daha dikkatli okumaya çalış.
- Hipotezlerine tenzilî ayetlerinden delil aramak yerine hipotezlerini tekvinî ayetlerle sına.

Akademinin mûtad vaciplerini saymazsak 2019 yılının fârik vasfı bu murakabe ve muhasebelerdi. İslam İktisadı yazınında ve dertleşecek İslam İktisatçısı veri tabanında bu hususlarla ilgili büyük bir boşluk olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. 2019 yılının bir diğer hususiyeti benim halimden önce tezimin ne halde olduğunun sorulmasıydı, doktora neticesinde ortaya çıkan ürünün mücelled bir tez olmadığını, doktora talebesinin kendisi olduğunu da 2019 yılı içinde idrak etmiş oldum.

Katılım Bankalarının Sistemleri Yerleşiyor

Veysel Alada
Kuveyt Türk Katılım Bankası
EFT ve Sermaye Piyasaları Operasyonu Yönetmeni

İslami finans içinde en önemli paya sahip katılım bankaları 2019 yılı itibariyle toplam sektördeki payını %6'ya çıkarmıştır. Buna ek olarak bir katılım bankası daha –Emlak Katılım- sektöre giriş yapmış, faaliyetlerine başlamış ve katılım bankacılığında devletin ağırlığı daha da artmıştır. Her ne kadar payda bir artış olsa da 2025 hedefi olarak belirlenen %15'lik sektör payını yakalamak için çok kat edilmesi gereken yolumuz var.

2019 yılında İslami finans hukuki alt yapısının İslam hukuku prensipleriyle paralellik sağlanması noktasında da bazı yönetmelikler çıkmış ve ciddi çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların birkaçının 2020 yılının ilk 3 ayında bankacılık kanununda ve BDDK yönetmeliğindeki değişiklikler ve eklemeler ile katılım bankaları lehine meyveleri alınmış ve sonlarına doğru da yine bazı devam eden (Türkiye Teverruk Piyasası gibi) çalışmaların neticesinde alınacaktır inşallah. Burada katılım bankalarının önceden kanunen yapılamayan ama şimdi düzelme gösteren noktalarda hızlıca aksiyon alıp mevcut uygulamalarını İslam hukukuna en uygun, esas teşkil edecek şekilde yenileyip, revize ederek hayata geçirmeleri önemli bir konudur.

Diğer bir konu eğitimi konusudur. Hâlihazırda İslami finans kuruluşları kendi iç sistemlerinde İslami finans açısından şuurun oluşturulması noktasında faaliyetleri olsa da bunu daha sürdürülebilir yapabilmek için 2 yol vardır. Birincisi iç eğitim sisteminde belli periyotlarla ve metotlarla çalışanlarının İslami finans şuuru noktasında ilkeler, uygulamalar, gerekli düzeyde fıkhi bilgi şeklinde eğitimlerin verilmesi. İkinci yol ise tüm bu alt yapıyı ve ilimleri teorik olarak almış insanların katılım bankası bünyesine alınmasıdır. İşte bu kestirme bir yoldur ki Konya Karatay ve Sabahattin Zaim Üniversiteleri 2019-2020 döneminde ilk defa lisans seviyesinde İslam Ekonomisi ve Finansı Bölümü'nden mezun vererek bu ihtiyacı karşılamaya başlayacaklardır. Bu sebeple başta katılım bankaları ve diğer İslami finans kuruluşları her yıl işe alım planlamalarında belli sayıda kontenjanı bu bölümlerden mezun olan öğrenciler için rezerv etmeleri bir gerekliliktir.

Finans sektöründe rekabet büyük ölçüde artmakta ve tanınırlığın yanında kolay ulaşılabilirlik ve iletişime geçme büyük önem kazanmaktadır. Günümüzde bunu sağlamak artık dijitalleşme ile kullanıcı dostu sistem ve uygulamalarla olacaktır. İslami finans tarafında 2019 yılında özellikle birkaç katılım bankasının bu alanda ön plana çıktığı gözlemlenmektedir.

2019 yılındaki bu önemli gelişme ve faaliyetlerin, gelecek yıllar için daha da artarak devam etmesi temennisiyle…

EĞİTİM VE ARAŞTIRMA FAALİYETLERİ

2010'dan Günümüze Gelişmeler

Zeyneb Hafsa Orhan

Türkiye'de İslam iktisadına yönelik eğitim ve araştırma alanına dair özellikle son dönemlerdeki gelişmeleri, aşağıdaki gruplar üzerinden yapabiliriz:

Yayınlar,

- Yayınlarda görünürlük
- STK (sivil toplum kuruluşu) bazlı araştırma merkezleri,
- Üniversite bazlı araştırma merkezleri,
- Üniversite programları,
- Düzenlenen organizasyonlar,
- Uygulamaya yönelik adımlar.

Yayınlar

Türkiye'de İslam iktisadına dair eğitim ve araştırma ilkin yayınlarla başlamıştır denebilir. İslam iktisadının kendisi 20. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren ortaya çıkmaya başlayan yeni bir olgu olduğundan, buna dair eserlerin Türkçede yer alması da ancak 1950'lerin ardından gerçekleşmiştir. Buna dair ilk adımlar, dünyada yayınlanan eserlerin Türkçeye tercümesi ile atılmıştır. Özgün eserlerin ortaya çıkması, Ahmet Tabakoğlu, Sabri Orman gibi isimlerin doktora tezlerini bastırmalarıyla hız kazanırken yayınlara dair asıl canlılık, bankacılık kimliği kazanan katılım bankalarının daha görünür hale geldiği, ilgili ekonomi politikalarının da artış gösterdiği 2000'li yıllardan itibaren gerçekleşmiştir.

Bu bağlamda, yapılan çalışmaların dökümü, özellikle de bibliyometrik analizi bize yol gösterici olabilir. Orhan ve arkd. (2017), alanla ilgili kelimeleri arama motorunda 1980'den itibaren onar yıllık dönemler halinde tarattıklarında şu sonuçlara erişmişlerdir: 1980-2000 arası dönemdeki çalışma sayısı oldukça azdır. Bu dönemdeki çalışmalar daha çok zekât, faiz gibi meselelere dairdir. 2000-2010 arası dönemdeki çalışmaların sayıları artmakla birlikte niteliği de ekonomi politiğe kaymıştır. 2011-2016 arası çalışmalar, öncekilere göre 7-8 katlık bir artışa sahiptir. İlaveten, çalışmaların dörtte birlik kısmı, İslami bankacılığa dairdir. Bu, 2000 sonrası dönemde dünyadaki ilgili çalışmaların İslami finans ve bankacılığa kaymasıyla da paralellik arz etmektedir. Bunun çeşitli sebepleri olmakla birlikte, temel sebeplerden bir tanesinin artan finansallaşma olgusu olduğu kanısındayız. Bize fikir verebilecek bibliyometrik bir çalışma ise Selçuk ve Yardımcıoğlu (2017) tarafından hazırlanmıştır. Çalışma, en eskisi 1976 yılında hazırlanmış 401 adet ilgili lisansüstü tezinin incelenmesine dayanmaktadır. Bulgulara göre 1990 öncesi çalışma sayısı 10 iken 1991-2000 arası çalışma sayısı ortalaması 7.2'dir. Burada en fazla çalışma 11 rakamı ile 1996 yılına aittir. 2001-2010 ortalaması ise 9.7'dir. Bu dönemdeki en yüksek rakam, 25 çalışma ile 2010 senesine aittir. 2011-2017 dönemin ortalaması 32 iken bu dönemde öne çıkan yıl, 54 çalışmayla 2015 yılıdır. Bu rakamlardan anlaşılacağı üzere, yayın ortalaması her on senelik periyotta artış göstermekte, en fazla artış ise 2011-2017 arası dönemde gerçekleşmektedir. Buraya kadar olan bilgiler, Tablo 1'den düzenli bir şekilde takip edilebilir.

Bu araştırmaya ilave olarak 2018 ve 2019 senelerindeki tezlerin taramasının tarafımızca bulunan sonuçları ise Tablo 2'den takip edilebilir. Tarama yapılırken İslam ekonomisi, İslam iktisadı, İslami finans, İslami bankacılık ve katılım bankacılığı kelimeleri taranmıştır.

Tablo 1. 1990-2017 Arası Dönemde Yazılan 401 Adet Yüksek Lisans Tezinin Dönemsel Dökümü

Dönem	DönemOrtalaması	En Çok Çalışmanın Yapıldığı Yıl ve Çalışma Sayısı
1991-2000	7.2	1996, 11
2001-2010	9.7	2010, 25
2011-2017	32	2015, 54

Kaynak: Selçuk ve Yardımcıoğlu (2017). Yazar tarafından tablolaştırılmıştır.

Tablo 2. Türkiye'de İEF ile İlgili Yazılan Lisansüstü Tezler, 2018-2019

2019		2018	
Anahtar Kelime	Tez Sayısı	Anahtar Kelime	Tez Sayısı
-İslam iktisadı / Ekonomisi	12	-İslam iktisadı / Ekonomisi	6
-İslami finans	16	-İslami finans	13
-İslami bankacılık	5	-İslami bankacılık	1
-Katılım bankacılığı	30	-Katılım bankacılığı	17
Toplam		100	

Kaynak: YÖK Ulusal Tez Merkezi, www.tez.yok.gov.tr. Yazar tarafından tablolaştırılmıştır.

Tablo 2 hazırlanırken İslami finans konusuyla birlikte İslami bankacılığı ele alanlar İslami bankacılıkta tekrar sayılmamıştır. Tablo 2'den görüleceği üzere, seneler itibariyle hemen her alt konu başlığındaki tez sayısında artış gözlenmiştir. İlaveten, üzerinde en çok çalışılan konu katılım bankacılığıdır. Bu da yukarıdaki tespitimizle uyum göstermektedir.

Özetle, Türkiye'de İslam iktisadına yönelik yayınların –akademik makale, kitap, tez gibi- özellikle 2000 sonrası dönemde ciddi bir artış gösterdiği aşikârdır. Buna paralel olarak, alanın **medya yayınlarındaki görünürlüğü** de artmıştır.

Şekil 1'de görüldüğü üzere, alanla ilgili kavram ve haberlerin hem gazete hem de dergilerde yer alışı, söz konusu dönem için düzenli bir artış göstermiştir. Bununla birlikte, gazetelerdeki görünürlük daha fazladır. 2016'dan sonraki azalış, ilgili çalışmanın 2017'nin tümünü kapsamamasından kaynaklıdır.

Yukarıdaki yayınlara ilaveten, ilgili alanda hazırlanan **raporlar** da bu kısma ilave edilebilir. Bu anlamda özellikle İslam İktisadı Araştırma Merkezi (İKAM) tarafından hazırlanan raporlar zikredilebilir. Söz konusu raporlar hem ülke odaklı hem de konu odaklı olarak hazırlanmaktadır. Gerek yurtiçi gerekse yurt dışından olmak üzere alanın önde gelen isimleri tarafından hazırlanan bu raporlar, hem Türk-

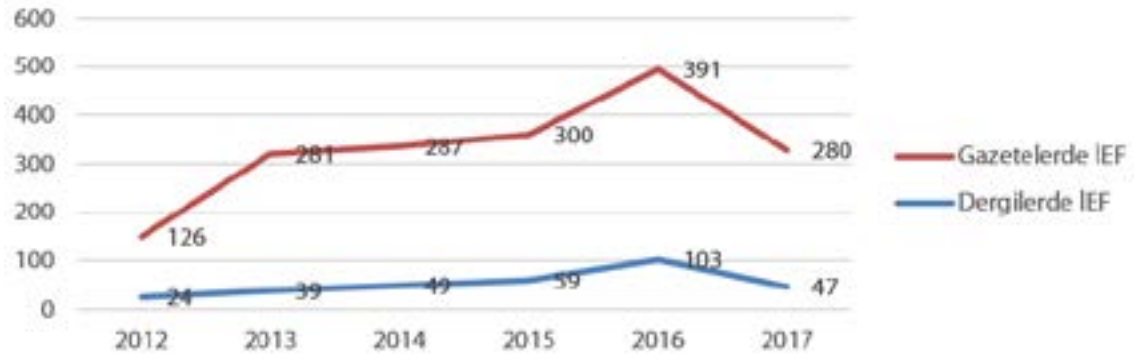

Şekil 1. Türkiye'deki Gazete ve Dergilerde İslam Ekonomisi ve Finansı (İEF) Görünürlüğü, 2012-2017

Kaynak: Kızılkaya ve Meriç, 2018. Yazar tarafından yeniden şekillendirilmiştir.

çe hem İngilizce olarak basılıp internetten de ücretsiz bir şekilde paylaşıma sunulmaktadır. Bahsi geçen raporlardan ülkelere ait olan bazıları şunlardır:

- Körfez Ülkelerinde İslam İktisadı ve Finansının Güncel Durumu, Erhan Akkaş, 2017.
- Sudan'da İslam İktisadı ve Finansının Güncel Durumu, Abdurrahman Jemal Yesuf, 2017.
- Doğu Afrika'da İslam İktisadı ve Finansının Tarihi ve Gelişimi, Kasule Taha Ahmed, 2019.

Bunun dışında, konu odaklı raporlara da şu örnekleri verebiliriz:

- Medyada İslam İktisadı Algısı, Necmettin Kızılkaya ve Yasemin Meriç, 2018.
- Asgari Ücret ve İstihdam: OECD Ülkeleri için Panel Zaman Serisi Yaklaşımı, Taha Eğri; İslam Ülkelerinde Sendikal Haklar ve Yaşanan Sorunlar, Sayım Yorğun, 2019.

Benzeri raporları, Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi (İSEFAM) de yayınlamaktadır. Bu raporların öne çıkanlarından bir tanesi, Mücahit Özdemir ve Hakan Aslan tarafından 2018'de yayınlanan ve SETA tarafından basılan Türkiye'de İslami Finansın Dönüşümünün Ekonomi Politiği adlı rapordur.

Raporlar sadece üniversiteler bazında basılmadığı için toplam sayısını belirlemek çok kolay değildir.

Yayınlar kısmına, Türkiye'de çıkarılan **dergiler** de eklenebilir. Shafiq'in (2019) detaylı incelemesine göre Türkiye'deki İslam ekonomisi ve finansına dair dergi sayısı 3'tür. Bunlar, *Turkish Journal of Islamic Economics* (TUJISE), İslam İktisadı ve Finansı Dergisi (İEFD) ve *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*'tir (IJISEF). Bu dergilerden yalnızca ilki –İKAM tarafından basılmaktadır- tamamen İngilizce çalışmalara yer verirken ikincisi İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi tarafından basılmaktadır. Üçüncü dergi ise Sakarya Üniversitesi'ne aittir. Bu dergiler arasında uluslararası endekslerde taranan yalnızca birincisidir. Söz konusu dergilerde hem yurt içinden hem yurt dışından alanla ilgili tarihi ve güncel

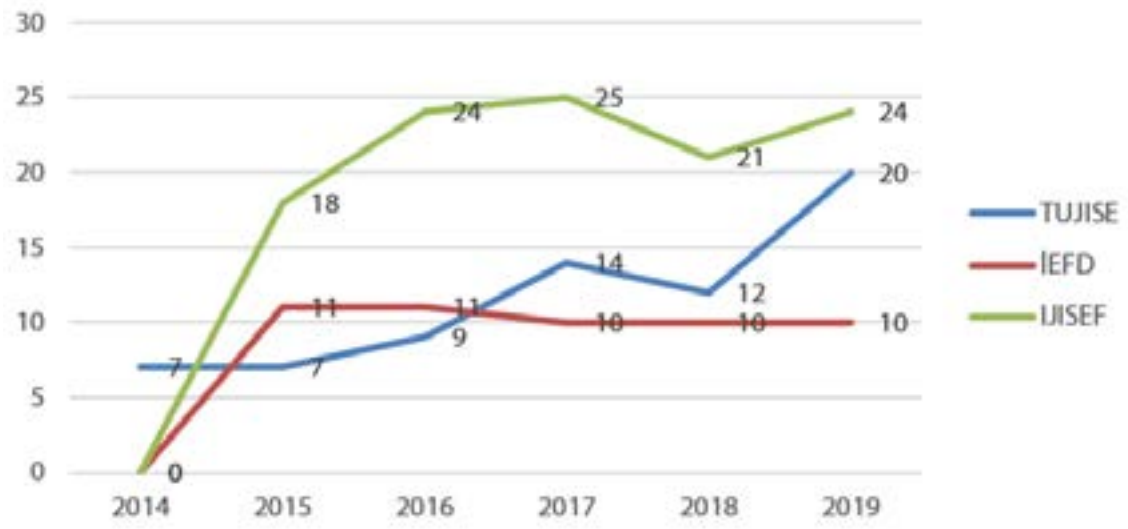

Şekil 2. Türkiye'deki İEF Alanına Dair 3 Derginin Senelere Göre İçerdiği Yayın Sayısı

Kaynak: Dergilerin internet adreslerinden yararlanılarak yazar tarafından şekillendirilmiştir.

meselelere dair akademik çalışmalar yayınlanmaktadır. Bunlara, SESRIC (İslam Ülkeleri İstatistik, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi) tarafından basılan ve içerisinde özellikle Müslüman ülkelerin sosyo-ekonomik durumlarına binaen çalışmalar yer alan *Journal of Economic Cooperation and Development* da eklenebilir. Bunlardan TUJISE, 2014 senesinden itibaren senede 2 defa basılıp toplamda 12 adet basıma erişmiştir. İEFD ise 2015 yılından itibaren yılda iki defa basım yapıp toplamda 10 adet basıma erişmiştir. Yine 2015 senesinden itibaren yayınlanan IJISEF ise senede 3 adet basım yapmaktadır. Yalnızca 2015 senesi için 2 adet basım yapıldığından toplamda erişilen rakam 14'tür. Bu dergilerin senelere göre içerdiği yayın sayısının takibi Şekil 2'den yapılabilir.

Şekil 2, dergilerde yayınlanan makale, çeviri ve kitap kritiği gibi yayınları içermektedir. IJISEF senede 3 baskı yaptığı için grafiğin en üstünde yer alması normaldir. İlginç bir ayrıntı, tüm dergiler için 2018 senesindeki yayınların, veri aralığındaki en düşük değerlere sahip oluşudur. Nihai olarak bu 3 dergi her sene Türkiye'de en azından 50-60 civarı yayın yapılmasını garanti etmektedir. Fakat bunların hepsi Türkçe değildir; Türkiye'ye dair konularla da ilgili değildir.

Yayınların son ayağı olarak, yalnızca İslam iktisadı alanına hasredilmiş gerek tercüme gerekse telif eserler basan İktisat **Yayınları**'nı zikretmek gerekecektir. Nobel Yayınları ve İKAM ortaklığı şeklinde 2017 yılında kurulan bu yayınevi, bugüne değin 46 adet kitap basmıştır. Bu sayede hem ilgililer hem de bu alanda eğitim veren ve alanlar ciddi bir Türkçe literatüre kavuşmuş olmaktadır.

Merkez, Enstitü ve Programlar

Selçuk ve Yardımcıoğlu'nun (a.g.e.) yukarıda bahsi geçen çıkarımıyla bağlantılı olmak üzere, özellikle 2011-2017 arası dönemde artış gösteren yalnız yayınlar değil, açılan araştırma merkezleri, enstitüler ve program-

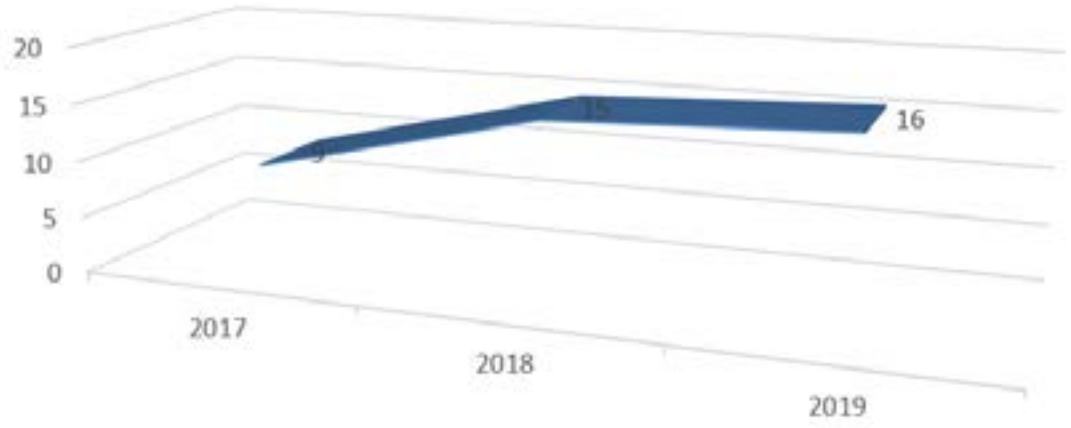

Şekil 3. İktisat Yayınlarının Yıllara Göre Yayın Sayısı, 2017-2019

Kaynak: İlgili internet sayfasından bilgiler alınıp yazar tarafından şekillendirilmiştir.

lardır da. Buna dair detaylı bilgi için Tablo 1'e bakılabilir.

Tablo 1'den anlaşılacağı üzere, konuyla ilgili olmak üzere Türkiye'de mevcutta 20 adet kurum tespit edilmiştir. Bunlardan 16 tanesi üniversite olup diğer dördü merkez ve enstitü formundadır. Bunlar listede yıldızla işaretlenmiştir. Bunların dışında bazı üniversitelerde de merkez ve enstitüler yer almaktadır. Bunlardan Sakarya ve İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'ndeki merkez İSEFAM (İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi) olarak geçerken İstanbul Üniversitesindeki merkezin ismi İSİFAM'dır (İslam İktisadı ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi). Hitit Üniversitesi, merkezini İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi (HİSEFAM) olarak adlandırmıştır. Marmara Üniversitesi'nde 2019 itibariyle yeni açılan enstitünün ismi ise MÜİSEF'tir (Marmara Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı). Fakat Marmara Üniversitesi'nde bundan önce de ilgili kurumlar yer almaktaydı. Bunların başında ise, yukarıda ismi zikredilen Ahmet Tabakoğlu'nun kurduğu Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü gelmektedir. Bu enstitü ilkin Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü adıyla 1992'de kurulmuştur. Dolayısıyla tabloya bu kurumun kuruluş tarihi girilmiştir. Kurumun ismi daha sonra 2002'de değiştirilmiş ve bugünkü haline getirilmiştir. Afyon Kocatepe'deki merkez, İslam İktisadı ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi olarak geçmektedir fakat merkezin içeriğine dair bilgi paylaşılmamıştır. Ankara'daki ilgili merkez ise ULİFAM'dır (Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi). Ardahan Üniversitesi İslam İktisadı ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi'ne sahip olsa da buna dair detaylı bilgi paylaşılmamıştır. İstanbul Ticaret Üniversitesi'nde yeni kurulan merkez, İslam Ekonomisi ve Ekonomik Sistemler Uygulama ve Araştırma Merkezi'dir. Kastamonu Üniversitesi'ndeki ise İslam Ekonomisi Uygulama ve Araştırma Merkezi olarak geçmektedir. Tüm bu zikredilenlerin dışında İKTİSAD (İslam İktisadı Araştırmaları Derneği) ve İKSAR (İslam İktisadı Araştırma ve Uygulama Derneği), konuyla ilgili kurulmuş olan iki dernektir. Buradan çıkan bir sonuç, merkez açmanın program açmaya nazaran kolay ol-

Tablo 1. Türkiye'deki İslam İktisadı ile İlgili Merkez, Enstitü ve Programlar

	Kurum İsmi	Kurum Türü	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	Uygulama ve Araştırma Merkezleri/ Enstitü
1	Afyon Kocatepe Üniversitesi	Üniversite	-	-	-	Bilinmiyor
2	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi	Üniversite	-	2018	-	2018
3	Ardahan Üniversitesi	Üniversite	-	-	-	Bilinmiyor
4	Bingöl Üniversitesi	Üniversite	-	2016	-	-
5	*BURA İslam Politik Ekonomisi Enstitüsü	Enstitü	-	-	-	2018
6	Bursa Uludağ Üniversitesi	Üniversite	-	2019	2019	-
7	Hitit Üniversitesi	Üniversite	-	-	-	2018
8	*İslam İktisadı Araştırma Merkezi (İKAM)	Merkez	-	-	-	2016
9	İstanbul Üniversitesi	Üniversite	-	2014	2014	2016
10	*İstanbul İktisatçılar Derneği, Sabahattin Zaim İslam ve Ekonomi Araştırma Merkezi	Merkez	-	-	-	2007
11	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	Üniversite	2016	2012	2014	2012
12	İstanbul Ticaret Üniversitesi	Üniversite	-	-	-	2013
13	Kastamonu Üniversitesi	Üniversite	-	-	-	2017
14	Konya Ticaret Odası (KTO) Karatay Üniversitesi	Üniversite	2016	-	-	-
15	Marmara Üniversitesi	Üniversite	-	1992	1992	1992
16	*Maruf Vakfı İslam Ekonomisi Enstitüsü	Enstitü	-	-	-	2016
17	Medeniyet Üniversitesi	Üniversite	-	2010	-	-
18	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Üniversite	-	2018	-	-
19	Sakarya Üniversitesi	Üniversite	-	2013	2016	2014

Kaynak: Çeşitli kaynaklar ve kişisel inceleme sonucunda oluşturulmuştur. Kurumlar, alfabetik sıraya göre dizilmiştir. *

* Buna dair detaylı bir inceleme için bkz. http://islamiktisadi.net/index.php/2019/09/11/turkiye-islam-iktisadi-ve-finansi-kurumlar-haritasi/

ması hasebiyle Türkiye'nin çeşitli yerlerinde merkezlerin programlara göre daha yaygın bir şekilde açılmış olmasıdır. Fakat aynı sebepten ötürü, açılan merkezlerin faaliyet devamlılığı da programlara nazaran daha fazla oynaklık göstermektedir. Zira açılan merkezlerin hepsi aynı derecede ve süreklilikte etkinlik göster(e)memektedir.

Yine Tablo 1'den görüleceği üzere, üniversiteler arasında hem lisans hem lisansüstü eğitim veren hem de merkeze sahip olan tek kurum, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'dir. Bilindiği üzere, program açma yetkisi yalnızca üniversitelere aittir. Dolayısıyla yukarıda bahsi geçen bağımsız merkez, enstitü ve derneklerde herhangi bir lisans ve lisansüstü programına rastlanmamaktadır. Lisans eğitimine sahip olan iki üniversiteden biri İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi iken diğeri Konya Karatay Üniversitesi'dir. Üniversitelerin açtığı yüksek lisans ve doktora programları ise isim ve içerik olarak farklılık arz etmektedir. Örneğin, Medeniyet Üniversitesi'ndeki yüksek lisans, finans ve bankacılık ağırlıklı olduğu için İslami Bankacılık ve Finans olarak geçerken[1] İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'ndeki isim, Türkçe ve İngilizce yüksek lisans ve doktora programları için İslam Ekonomisi ve Finans'tır. Arapça lisansüstü programlar içinse İslam İktisadı ve Hukuk başlığı tercih edilmiştir. Bu tercihin temel sebebi, fıkıh ağırlıklı hocaların varlığından dolayı İslam hukuku ağırlıklı bir program olduğunun altını çizmektir. Sakarya Üniversitesi'ndeki lisansüstü programlar için de tercih edilen isim, İslam Ekonomisi ve Finansı'dır. Aynı isim, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi tarafından da kullanılmaktadır. İstanbul Üniversitesi, merkezlerdeki isim farklılığını koruyarak lisansüstü programlarına İslam İktisadı ve Finansı adını vermiştir. Bu ismi, Necmettin Erbakan Üniversitesi de takip etmektedir.[2] Bingöl Üniversitesi'ndeki yüksek lisans programı ise İslam İktisadı ve Hukuku adını taşımaktadır. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü altında İslam İktisadı ve Finansı yüksek lisansına sahip gözükse de şu an için içeriği boş durumdadır. Bursa Uludağ Üniversitesi ise İslam İktisadı ve Katılım Bankacılığı yüksek lisans ve doktora programlarına sahiptir. Burada anabilim dalı İslam İktisadı ve Katılım Bankacılığı olarak geçmektedir.

Üniversitelerin lisans ve lisansüstü programlarının içeriği de, isimlerinin ele verdiği gibi, farklılık arz etmektedir. Nitekim yine İKAM için hazırladığımız raporda (Orhan, 2017) şu bulgulara erişilmiştir: Türkiye'deki İslam iktisadı ve finansı lisansüstü programlarında öne çıkan üç üniversiteden İstanbul Üniversitesi'nin tezli yüksek lisansı için ağırlık İslami finans ve bankacılıktayken tezsiz yüksek lisans için müfredatın ağırlığı eş derecede İslami finans-bankacılık ve İslam iktisadı üzerindedir. Aynı üniversitedeki doktora dersleri için odak noktası ise fıkıh alanıdır. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nin yüksek lisans programı için odak noktası %40 ile konvansiyonel iktisat ve finans iken doktoranın odağı da yine aynı gruptaki dersler üzerindedir. Sakarya Üniversitesi'nin yüksek lisans derslerinin ağırlığı İslam iktisadındadır. Öte

1 Buna dair tablodaki tarih, iktisat bölümünün kuruluşu için verilen tarihtir.

2 Ekonomi vs. iktisat ilişkisinin detaylarına inmek bu makalenin ve raporun amacını aşmaktadır.

yandan doktora için ağırlık, eş derecede olmak üzere hem fıkıh hem İslam iktisadı üzerindedir. Fakat bu sonuçlar, raporun hazırlandığı an itibariyle olup ardından gerçekleşen müfredat değişikliklerini kapsamamaktadır. Söz konusu araştırmada, müfredatla ilgili temel sorunlara da değinilmiş ve olası çözümler için önerilerde bulunulmuştur.

Düzenlenen Organizasyonlar

İslam iktisadının Türkiye'de eğitim ve araştırma açısından yansımasının olduğu alanlardan bir tanesi de düzenlenen organizasyonlardır. Burada organizasyonlardan kasıt, en geniş anlamda konferans, çalıştay, atölye, seminer, sunum, sertifika programları gibi geniş bir yelpazedir.

İlgili konuya dair düzenlenen ilk organizasyonların hangi tarihte nerede gerçekleştiğini tam olarak tespit etmek zor olsa da –zira çok küçük çaplı etkinlikler de söz konusu olmuştur- buna dair ilk canlanışın, meşhur âlim Muhammed Hamidullah'ın Türkiye'ye gelmesiyle gerçekleştiği söylenebilir. Nitekim kendisinden dersler de alan Sabahattin Zaim, Çerçeve Dergisi'nde şöyle bir açıklama yapmıştır: "20. asırda maddi ve iktisadi meselelerle ilgili iktisadi doktrin ve ideolojiler toplumlara yön verdiği için, Hintli âlimler de okutulan iktisat ilmini mefhumlarını, uygulanan politikalarını ve kurulan müesseselerinin İslam'ın değer hükümleri ile tahlil edebilmenin yollarını aramışlar, İslam'ın iktisadi sahadaki görüşlerini bu yönden ifade etmeye çalışmışlardır. Bu sebeple klasik fıkıh ilmi yanında İslam iktisadı mefhumunu ortaya atmışlardır. Ülkemizde bu mefhum ilk defa Hindistanlı âlim Muhammed Hamidullah Hocanın Paris'ten gelerek İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ndeki İslami Araştırmalar Enstitüsü'nde verdiği derslerle başlamış ve çalışmaları "Modern İktisat ve İslam" adıyla basılmıştır." (Zaim, 1997).

Bunların ardından organizasyon anlamında asıl canlılığın yaşandığı dönem, 1980 sonrası liberalleşmenin etkilerinin yoğun bir şekilde hissedildiği 1990'lardır. Örneğin, İSAV (İslami Araştırmalar Vakfı) bünyesinde 1990'lar ve 2000'lerin başlarında Tartışmalı İlmi Toplantılar yapılmış, bu toplantılar bünyesinde teorik tartışmaların yanı sıra güncel pratik konular ve sorunlara dair tartışmalar da yapılmış ve bunlara çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Bu tartışmalar sonrasında kitaplaştırılmış olan bir husus şudur: Fıkhi Açıdan Finans ve Altın işlemleri, İslam Hukukuna Göre Alış-verişte Vade Farkı ve Kâr Haddi.

İlaveten, ilki 1996'da, ikincisi de 2015 yılında yapılan İslam Ticaret Hukuku Kongresi kapsamında güncel meselelere dair tartışmalar yapılmış ve sorunlara çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Kongre kapsamında ele alınan bazı konular şunlardır:

- Şirket ve yönetimi,
- Finans ve borsa,
- Sigorta.

2000'lerden sonra kurulan ve Tablo 1'da yer alan kurumların düzenlediği organizasyonlar ise canlılığı daha da artırmıştır. Bunların başında da **konferans ve kongreler** gelmektedir. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 2014'te başlattığı Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Konferans (IIEFC) serisini 4 sene üst üste gerçekleştirmiştir. Sakarya Üniversitesi ise ICISEF ismini verdiği Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Kongresi'ni 2014 yılından itibaren 3 defa düzenlemiştir. 2016'da ise bu iki kurum tarafından ortakla-

şa düzenlenen konferans/kongre, İstanbul Üniversitesi'nin de katılımıyla Türkiye'de her sene bir tane ortak konferans düzenleme temasına çevrilmek istenmiştir. Fakat bu ortak konferans fikri henüz hayata geçirilmemiştir. Bunun yerine İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi 2020 yazı itibariyle dünyadaki en büyük İslam Ekonomisi ve Finansı Konferansı ünvanını elinde bulunduran konferansın 12.'sine ev sahipliği yapmayı beklemektedir.

Fark edileceği üzere, konferanslar büyük çaplı organizasyonlar olduğu için genelde üniversite bünyesinde yapılmaktadır. Bunun dışında gerçekleştirilen büyük bir organizasyon, "insani finans" vurgusuyla 2017'de düzenlenen **GPAS**'tı. Cumhurbaşkanlığı'nın himayesinde MÜSİAD (Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği), TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği) ve TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği) tarafından düzenlenen organizasyon, alanda öne çıkan isimleri ve ilgilileri bir araya getirmeyi amaçladı.

Konferans ve kongrelerin ardından gelen bir başka organizasyon türü, çalıştaylardır. Daha konu odaklı, dar kapsamlı olan bu etkinlikler, gerek üniversiteler ve gerekse diğer kurumlar tarafından yapılabilmektedir. Bu noktada öne çıkan iki kurum, Sakarya Üniversitesi ve İKAM'dır. Bunlardan Sakarya Üniversitesi, Şubat 2020'de çalıştaylardan 13'üncüsünü, kitle fonlaması mevzusu üzerine yapmayı planlamaktadır. Bundan önceki çalıştayların konularından bazısı ise şöyledir:

- İslam ekonomisi ve finansı eğitimi,
- Kamu katılım bankacılığı,
- Tekafül,
- Tasarrufa dayalı faizsiz finansman,
- Tarımsal üretime yönelik faizsiz bir finansman yöntemi,
- Kripto para birimleri,
- Karz-ı hasenin Türkiye'de kurumsallaşması.

Bunlardan birçoğu da ayrıca kitaplaştırılmıştır. Çalıştay düzenleyen bir başka kurum olan İKAM, bugüne değin 7 adet çalıştay düzenlemiştir. Bu çalıştayların konuları arasında şunlar yer almaktadır:

- İslam ekonomisi ve finansı lisansüstü programların müfredatını geliştirme,
- Kamuoyunda İslam iktisadı,
- Emek,
- Ortaklıklar.

Bu çalıştaylar da raporlaştırılmakta, hem İngilizce hem Türkçe olarak ücretsiz bir şekilde ilgililerle paylaşılmaktadır. Son dönemlerde çalıştay düzenlemiş olan bir başka kurum, BURA'dır. BURA'nın çalıştayının bir farkı, öğrencilerin sunum yapmaları üzerine kurulu bir öğrenci çalıştayı olmasıdır.

Konferans ve çalıştaydan daha ufak kapsamlı olduğu için seminer, panel, yuvarlak masa, basın toplantısı tarzı organizasyonlar, daha geniş bir kurum yelpazesi tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Dolayısıyla bunlara dair detaya girmek istemiyoruz.

Fark edileceği üzere hem toplam etkinlik sayısı hem de etkinlik çeşidi son 2-3 sene içerisinde ciddi anlamda artış göstermiştir. Buna ilaveten, etkinliklerin yapıldığı yerlerin sayısı da artmıştır.

Bu noktada son olarak şunu ekleyebiliriz: İKAM, yapılan organizasyonlara bir farklılık getirmek üzere, İslam iktisadı organizasyonlarının yaygınlaştığı İstanbul dışına çıkarak

Tablo 4. Yıllara Göre Türkiye'de İEF Alanında Düzenlenen Belli Başlı Organizasyonların Dökümü, 2013-2020

Yıl	Tür	Etkinlik Sayısı	Kurum
2013	-Çalıştay	1	-Sakarya İSEFAM
	-Konferans	1	-IRTI
	-Atölye	1	-İKAM (o zaman İLKE)
2014	-Çalıştay	2	-Sakarya İSEFAM
	-Kongre	1	-İZÜ İSEFAM
	-Atölye	1	-İKAM (o zaman İLKE)
2015	-Çalıştay	1	-Sakarya İSEFAM
	-Kongre	2	-Sakarya ve İZÜ İSEFAM
	-Atölye	1	-İKAM (o zaman İLKE)
2016	-Çalıştay	3	-Sakarya İSEFAM
	-Kongre	1	-İZÜ İSEFAM
	-Atölye	1	-İKAM
2017	-Çalıştay	4	-Sakarya İSEFAM, İÜ İSİFAM, İKAM
	-Kongre	1	-İZÜ İSEFAM
	-Atölye	1	-Sakarya İSEFAM, İÜ İSİFAM
	-Konferans	2	-Sakarya İSEFAM
	-Seminer	1	-İZÜ İSEFAM
	-Kurs	2	
2018	-Çalıştay	3	-Sakarya İSEFAM
	-Kongre	Yok	-
	-Atölye	2	-İKAM, BURA
	-Konferans	6	-İÜ İSİFAM, KİSMER
	-Seminer	3	-Sakarya İSEFAM
	-Sunum	1	-İKAM
	-Müzakere	3	-İÜ İSİFAM, KİSMER
	-Yaz Okulu	1	-İZÜ İSEFAM
2019-20	-Çalıştay	3	-İÜ İSİFAM, Sakarya İSEFAM, BURA
	-Kongre	Yok	-
	-Atölye	1	-İKAM
	-Konferans	4	-ULİFAM, Ticaret Ün., Sakarya İSEFAM, KİSMER
	-Seminer	5	-İÜ İSİFAM
	-Sunum	1	-KİSMER
	-Müzakere	2	-BURA
	-Bahar Okulu	1	
Toplam		62	

Kaynak: İKAM tarafından hazırlanmış ve yazar tarafından tablolaştırılmıştır.

Anadolu'nun farklı yerlerinde ilgililere sertifikalı **eğitimler** vermeye başlamıştır. Bu kapsamda şu ana değin Adana ve Ankara'ya gidilmiştir.

Uygulamaya Yönelik Adımlar

Eğitim ve araştırma alanında zikredilebilecek son husus, söz konusu eğitim ve araştırmanın neticesinde uygulamaya dönük ne tür adımlar atıldığıdır. Nitekim bir önceki bölümden hareketle fark edileceği üzere, Türkiye'deki İslam iktisadına yönelik eğitim veren, araştırma yapan merkez ve enstitülerin isminde "araştırma" ve "uygulama" genellikle birlikte yer almaktadır.

Bu anlamda ilkin, Sakarya Üniversitesi'ndeki bir grup akademisyen tarafından kurulan İKSAR'dan bahsedeceğiz. İsmi de İslam İktisadı Araştırma ve Uygulama Derneği olan bu dernek, 2018 yılında kurulmuştur. Amacı, karz-ı hasene (faizsiz/güzel borç) dayalı mikrofinans hizmeti sunmaktır. Dernek tarafından bugüne değin 61 bireysel, 2 de kurumsal destekçi sayesinde 200.730 bin tl para toplanmış, 42 kişi de bu paradan yararlanmıştır.

Uygulama alanında ödüle de layık görülen bir başka oluşum, MÜSİAD'ın karz-ı hasen sandığıdır. Tıpkı İKSAR gibi dernek formatında kurulan bu sandık, 2016'da hayat bulmuştur. Amacı, MÜSİAD'a üye olan kişiler arasında sandığa da üye olanlardan aidat toplayıp ihtiyacı olan üyelere faizsiz borç vermektedir.

Kaynaklar

Akkaş, E. (2017). Körfez Ülkelerinde İslam İktisadı ve Finansının Güncel Durumu, İKAM Ülke Raporu, No. 3.

Eğri, T.,ve Yorğun, S. (2019). Asgari Ücret ve İstihdam: OECD Ülkeleri için Panel Zaman Serisi Yaklaşımı; İslam Ülkelerinde Sendikal Haklar ve Yaşanan Sorunlar, İKAM Raporları 10, Araştırma Raporları 4.

İKSAR, http://iksar.org.tr/

Kasule, T. A. (2019).Doğu Afrika'da İslam İktisadı ve Finansının Tarihi ve Gelişimi, İKAM Ülke Raporları 4, Raporlar 9.

Kızılkaya, N., ve Meriç, Y. (2018). Medyada İslam İktisadı Algısı, Necmettin Kızılkaya ve Yasemin Meriç, İKAM Raporları 7, Araştırma Raporları 2.

MÜSİAD, Karz-ı Hasen Sandığı, http://web.musiad.org.tr/tr-tr/haberler/baskan-haber/karz-i-hasen-sandigi

Orhan, Z. H. (2017). Türkiye'de İslam İktisadı ve Finansı Lisansüstü Programları Müfredatı, İKAM Araştırma Raporu, No. 1.

Orhan, Z. H., Karadoğan, S., Turan, M. (2017). Türkiye'de İslam İktisadı Tecrübesi: Teorik ve Pratik Birikimler, içinde İslam İktisat *Düşüncesi: Birikim ve Yönelim*, ed. Sercan Karadoğan, Maruf Vakfı Yay., İstanbul.

Selçuk, M., ve Yardımcıoğlu, F. (2017). İslam Ekonomisi ve Finansı Alanında Türkiye'de Yazılan Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi, *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 3, ss. 63-78.

Shafiq, A. (2019). İslam İktisadı ve Finansı Sahasında Çalışma Yapan Dergi ve Yayınevleri Üzerine Bir Değerlendirme, İKAM Raporları 8, Araştırma Raporları 3.

Turan, M. (2019). Türkiye İslam İktisadı ve Finansı Kurumlar Haritası, http://islamiktisadi.net/index.php/2019/09/11/turkiye-islam-iktisadi-ve-finansi-kurumlar-haritasi/

Yesuf, A. J. (2017). Sudan'da İslam İktisadı ve Finansının Güncel Durumu, İAKM ülke Raporları-2, Raporlar 4.

YÖK, Ulusal Tez Merkezi, www.tez.yok.gov.tr

Zaim, S. (1997). Zaim, S. (1997). İslam ekonomisi ve İslam ülkeleri işbirliği sahasında son 25 yıldaki gelişmeler, Çerçeve *Dergisi*.

İslam İktisadına İlgi Artıyor

Muhlis Selman Sağlam
İslamiktisadi.net Site Editörü

İslam iktisadı ve finansı çalışma alanı özellikle son yıllarda artan bir ürün verme eğilimdedir. Bu doğrultuda çıkan kitaplar, düzenlenen etkinlikler, sempozyumlar, sunumlar vs. derken 2019 yılı neredeyse baştan sona dolu bir takvimle geçmiş bulundu. Bu süreçte sivil ve üniversitelere bağlı araştırma merkezleri gündemi belirleyen kurumlar oldular. Yapılan çalışmalar incelendiğinde içeriklerin ekseriyetle finans ile ilişkili olması ise giderek finansallaşan bir küresel sistemden bağımsız düşünülemeyecektir. 2019 yılı içerisinde bu alanda yer alan bir diğer platformun da web siteleri ve sosyal medya olduğu söylenebilir. Bu anlamda bu platformlar hem yukarıda sayılan etkinliklerin duyurulması ve değerlendirilmesi için bir ortam oluştururken, bundan bağımsız olarak alanla ilgili içeriklerin üretildiği bir mekân da olmuştur. Burada bahsedilen ikinci fonksiyonun daha kıymetli olduğunu düşünmekteyim.

Ancak belirmek gerekir ki 2019 yılı sosyal medyanın ve web sitelerinin bu sorumluluğu hissetmeleri anlamında zayıf geçmiştir. Diğer bir ifadeyle, İslam iktisadı ve finansı alanında içerik paylaşan bu platformlar incelendiğinde, 2019'un finansallaşma bağlamında genel akımına bir uyumluluğun olduğu söz konusudur. Ancak uyum o derece ön plana çıkmıştır ki bir noktadan sonra bu mecralar, yapılan etkinliklerin, çıkan kitapların veya raporların duyurulduğu bir podyum görevi görmeye başlamıştır. Bunu söylerken internetin, sosyal medyanın bu yönünün kullanılmaması gerektiğini söylemiyorum. Yapmak istediğim şey özellikle dijitalleşen bir dünyada çok geniş kitlelere ulaşma imkânı olan bu platformların, alana yön verecek içerikleri üretmek ve var olanları paylaşmak gibi bir sorumluluğunun olduğunu hatırlatmaktır.

Küresel anlamda finansallaşmanın artan trendi içerisinde, İslam iktisadı ve finansı çalışmalarının giderek sadece finans çalışmalarına dönmesi, kavramsal, felsefi, teorik ve tarihsel çalışmaların giderek azalması bir bakıma bizi istenmeyen bir sona götürecektir. Peki, sosyal medya ve web sitelerinin burada ne gibi bir sorumluluğu olabilir? Şunu unutmamak gerekir ki bu çalışmaları gerçekleştirecek geleceğin araştırmacılarına bu çalışma alanlarının sevdirilmesi gerekiyor. Dolayısıyla web siteleri ve sosyal medya hesapları bu tarz çalışmaları gündeme getirerek yoğun bir finansallaşma içerisinde farkındalık oluşturmaktan sorumludur. Finansal meseleler hakkında içerik yine üretilebilir, zaten içinde bulunduğumuz trend içerisinde bu içerikleri üretenler her zaman var olacaktır. Ancak özellikle İslam'ın sahip olduğu İlahi, metafiziksel, ahlaki, uhrevi bir takım dayanakları temel alma iddiasıyla gerçekleştirilen çalışmaların finansallaşma trendi içerisinde kaybolması ne derece istenen bir durumdur?

İslamiktisadi.net sitesi editörü olarak yapabileceğim en faydalı çalışmanın bu farkındalığı oluşturmak olduğunu düşünüyorum.

2019 İslam İktisadı Yayınlarının Altın Yılı Oldu

Emrah Yağmurlu
İktisat Yayınları Editörü

İslam iktisadı literatürüne kısa bir bakış hem dünyada hem de Türkiye'de bu alanda artan ivmeyi açıkça gösterecektir. Peki, bu artış yeterli midir? Ana akım iktisat literatürü göz önüne alındığında İslam iktisadı literatürünün çok az bir yer kapladığını söyleyebiliriz. Fakat bu alanda artan ivmenin hem dünya hem de ülkemiz için güzel günlere işaret etmekte olduğunu söyleyebiliriz. Peki, literatürün somut hale geldiği yayıncılık dünyasında nasıl bir tablo ile karşı karşıyayız?

2019 yılına İslam iktisadı yayınları bağlamında bir göz attığımızda, karşımıza yatağını arayan nehir metaforu ile belirteceğimiz bir durum çıkmaktadır. Son üç yıldır özellikle İktisat Yayınları'nın öncülüğünde yabancı literatürdeki önemli yazarların eserlerini Türkçe'ye kazandırma yönündeki aktif süreç 2019 yılında da devam etti. Bu anlamda İslam iktisadı ile ilgili çalışma yapan zaten az saydaki yayınevinin enerjisi bu yöne kanalize edilmiş oldu. İslam iktisadını ana gündem maddesi yapan ve bu sektördeki başat oyuncu olan İktisat Yayınları, bu anlamda kendisinin de büyük katkı sağladığı bu dolgunluğu görüp, 2019 yılı sonunda telif eserlere doğru rotasını çevirmiştir.

Bu bakımdan İslam iktisadı yayınlarının temel sorunlarından birinin yabancı literatüre olan bağlılığı olduğu söylenebilir. Fakat bu alanda faaliyet yapan yayınevlerinin temel sorunu diyebileceğimiz asıl sorun okuyucuya ulaşma konusudur. Okuma oranlarının düşük olduğu, uzun yıllar ana akım iktisadın hüküm sürdüğü ve yayıncılık sektörünün birkaç yayınevi ve dağıtımcı tarafından domine edildiği Türkiye'de İslam iktisadı yayınlarının kendine bir alan açması anlamında önünde ciddi zorluklar bulunmaktadır. Bu durum bugün İslam iktisadı yayınlarını, sadece birkaç üniversitede açılmış İslam İktisadı bölümlerindeki hoca ve öğrenciler ile birlikte katılım bankaları personelinin tükettiği dar bir alana mahkûm etmektedir.

Bu durumunun nedenlerinden biri de bu alanda yapılan telif eser azlığı ve var olan eserlerdeki hâkim akademik dildir. Bu anlamda yine İktisat Yayınları bu cendereden çıkmak adına vatandaşının ihtiyaçlarını da göz önüne alarak iki yeni dizi oluşturmuştur. Sonuç olarak yukarda bahsedilen yapısal sorunlar ile birlikte ana akım iktisadın hegemonik gücü Türkiye'de İslam İktisadı yayınlarının önündeki en önemli engellerdir. Tüm bunlara rağmen 2019 yılı basılan kitaplarda artışın ve çeşitlenmenin olduğu bir yıl olarak tarihe geçti. Ayrıca 2019 yılı için alandaki en güzel gelişmelerden biri olarak Albaraka Türk'ün kurmuş olduğu yayınevini sayabiliriz. Bu anlamda yeni kurulan Albaraka Yayınları'nın alana ciddi katkılar sunacağı açıktır.

2019'DA İKAM

İslam İktisadı Araştırma Merkezi (İKAM), "adil bir dünya ve bereketli bir iktisat" düşüncesini gerçekleştirmek amacıyla yola çıkmış bir kurumdur. İKAM, "İslam iktisadı" düşüncesinin külli bir şekilde inşası için çalışmalar yapmaktadır.

7. İslam İktisadı Atölyesi Gerçekleştirildi

Bu amaçla İKAM, 2019'da "İslam İktisadında Para" başlıklı 7. İslam İktisadı Atölyesini gerçekleştirdi. 10 farklı ülkeden 200 katılımcı ile gerçekleştirilen atölyede modern kapitalist anlayışın karşısında İslam iktisadındaki paranın yeri, rezerv bankacılığı, katılım bankacılığının kredi arzı, İslami para politikası, büyüme ve para ilişkisi, para politikası etiği gibi konularda tebliğler sunuldu. Ayrıca, önceki atölyelerde olduğu gibi 7. İslam İktisadı Atölyesi'nde sunulan tebliğler İktisat Yayınları'ndan Türkçe ve Routledge yayınlarından İngilizce olarak yayımlandı.

İslam İktisadı Ödülleri Sahiplerini Buldu

2018 yılından itibaren İslam İktisadı Atölyesi öncesinde düzenlenen törenle verilen İslam İktisadı Ödülleri bu sene de sahiplerini buldu. İslam İktisadı Ödülleri, alandaki çalışmaları teşvik etmek üzere her yıl İKAM tarafından; İslam İktisadı Araştırma Ödülü, İslam İktisadı Uygulama Ödülü ve İslam İktisadına Katkı Ödülü olmak üzere üç dalda verilmektedir.

İslam İktisadı Araştırma Ödülü, yapmış olduğu değerli çalışmalar ile alana yaptığı katkılardan dolayı İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi öğretim üyesi ve aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Meclisi eski üyesi Prof. Dr. Sabri Orman'a takdim edilmiştir.

Uygulama Ödülüne, üyeleri arasında dayanışmayı öngören Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği Karz-ı Hasen Sandığı layık görülmüştür. 4 ayrı fon ile kurulmuş olan sandık kurulduğundan bu yana fon miktarını başarılı bir şekilde arttırmıştır. Sandık, Karz-ı Hasen uygulamalarına örnek teşkil etmektedir. İslam İktisadı Uygulama ödülü, MÜSİAD Karz-ı Hasen Sandığı adına MÜSİAD Genel Başkanı Abdurrahman Kaan'a takdim edilmiştir.

İslam İktisadına Katkı Ödülü ise yaşamı boyunca İslam iktisadı alanına yapmış olduğu katkılar ve yayımladığı çok sayıda değerli eser dolayısıyla İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Ahmet Tabakoğlu'na takdim edilmiştir.

Çalıştaylarda Karzı Hasen ve Ortaklıklar Ele Alındı

İKAM yapmış olduğu çalıştaylara 2019 yılında da devam etti. Bu bağlamda çalıştaylar dizisinin altıncısı olan "Karzı Hasen Çalıştayı" gerçekleştirildi. Doç. Dr. Süleyman Kaya "Karz-ı Hasen'in Fıkhi Boyutu ve Tarihi Tecrübesi" hakkında, Arş. Gör. Dr. Mücahit Özdemir ise "Karz-ı Hasen Modelleri: Dünya ve Türkiye Uygulamaları" konusunda sunum gerçekleştirmiştir. Çalıştayın son oturumunda Bekir Sami Nalbantoğlu MÜSİAD Karz-ı Hasen Sandığı'nda, Ali Can Yenice İKSAR'da ve Abdullah Talha Genç ise KAMPERDER'de mevcutta yürütülen Karz-ı hasen uygulamaları hakkında bilgi ve tecrübelerini katılımcılarla paylaştılar. Çalıştayda Karz-ı hasenin fıkhi boyutu ile beraber Türkiye'deki uygulamalarından ve kurumsallaşma zemininden söz edilmiştir.

2019 yılı içerisinde gerçekleştirilen bir diğer çalıştay "İş Ortaklıkları Çalıştayı" olmuştur. Mevzu hukuk ve İslam hukuk doktrini çerçevesinden iş ortaklıklarının genel durumu çalıştayın konusu olarak ön plana çıkmıştır. Çalıştayda Necmettin Kızılkaya "Teorik ve Tarihsel

Boyutlarıyla İslam Hukukunda İş Ortaklıkları" başlıklı tebliğini sunmuştur. İkinci oturumda Mustafa Halil Çonkar "Günümüzde Hukuki ve İktisadi Açıdan İş Ortaklıklarının Mevcut Durumu" başlıklı bildirisini sunmuştur.

İslam İktisadı Temel Eğitim Programları Yaygınlaştı

2019 yılı İKAM için aynı zamanda İslam İktisadı Temel Eğitim Programlarının başladığı yıl olmuştur. Bu yoğun eğitim serisi İslam iktisadı alanında çalışmalar yapan araştırmacı adayları için bir giriş eğitimi olarak düzenlenmektedir. Programın amacı İslam iktisadı alanında çalışma yapmaya başlamış veya başlamayı düşünen araştırmacı ve araştırmacı adayları için bu kavramı her boyutuyla anlaşılır kılmaktır. Bu program sonrasında ilgili alanda çalışmaya başlamadan önce araştırmacının zihinde; İslam iktisadı kavramı, günümüze kadar süregelen serüveni, temel ilkeleri ve uygulanabilir bir sistemin bileşenleri, ilgili alanın sektörde karşılığı olan katılım bankacılığı genel hatlarıyla inşa edilmiş olacaktır. Ayrıca bu alandan çalışmaya aday araştırmacıların, izlenecek metodolojiyi anlamaları, İslam iktisadının fıkhi temellerini kavramaları ve güncel iktisadi meseleler karşısında İslam iktisadının bulunduğu yere ve sunduğu çözüm önerilerine vakıf olmaları amaçlanmaktadır.

Yıl içerisinde İslam İktisadı Temel Eğitim Programları farklı illerde üç kez uygulanmıştır:

- 3-4 Mayıs 2019, İstanbul
- 16-17 Kasım 2019, Adana (Doğu-Batı Bilim Sanat Derneği işbirliği ile)
- 30 Kasım-1 Aralık 2019, Ankara (İslam Düşünce Enstitüsü işbirliği ile)

Eğitimlerde "İslam İktisadının Doğuşu ve Gelişimi", "İslam İktisadının Metodolojisi", "Güncel İktisadi Sorunlar Karşısında İslam İktisadı", "İslam İktisadının Temel İlkeleri", "Katılım Bankacılığına Giriş", "İslam İktisadi Sisteminin Temel Bileşenleri", "İslam İktisadında Zekât Kurumu", "İktisat ve Ahlak" ve "İslam İktisadının Fıkhi Temelleri" dersleri verilmiştir.

Ufuk Açıcı Konferanslar

2019 yılında İKAM'ın gerçekleştirdiği faaliyetlerden bir diğeri, alana ilgiyi arttırmak için gerçekleştirilen konferanslar olmuştur.

Bu minvalde, Oxford Üniversitesinde İslam iktisadı çalışmaları yapan Dr. Adeel Malik ile "İslam'ın Bakış Açısından Sosyal Adalet: Günümüze Yansımaları" konferansı düzenlenmiştir. Malik, konferansta İslam dünyasının ürettiği sosyal adalet bağlamındaki önemli fikirleri ele alarak, bu fikirlerin çağdaş siyasi ve ekonomik ilişkilerini geniş çerçevede değerlendirmiştir. İslam'daki sosyal adaletin önemini hem teorik hem de tarihsel açıdan ayrıntılı olarak anlatmış, tarihin görünür ve görünmez değişimi arasındaki bağlantıyı örneklerle açıklamıştır. Bir diğer konferans İstanbul Şehir Üniversitesi'nde İslam iktisadı çalışmaları yapan Prof. Dr. Ahmet Faruk Aysan ile "İslam İktisadının Geleceği" başlığıyla düzenlenmiştir. Konferansta İslam iktisat anlayışının hem sorunları hem de baskın anlayış karşısında gelecek tasavvuru tartışılmıştır. Katılımın yoğun olduğu programda İslam iktisadının hem hukuk hem de iktisat anlayışı bağlamında geleceği üzerinde durulmuştur.

İslam İktisadı Bibliyografyası Genişledi

2019 yılında İKAM'ın yürüttüğü projelerden olan "İslam İktisadı Bibliyografyası" da zenginleştirilmiştir. 5 dilde toplam 10435 eseri bünyesinde barındıran bibliyografyada makale, kitap, kitap bölümü başta olmak üzere farklı türlerde eserler kullanıcıların hizmetine sunulmuştur.

İslam İktisadı alanındaki en kapsamlı veri tabanı olan İslam iktisadı bibliyografyası, bu alanda çalışan araştırmacılara ilgili kaynakların listesine ve bir kısmının bizzat kendisine de erişim noktasında imkân sağlamaktadır. Araştırmacılar, özellikle güncel literatürü takip etmek açısından bu veri tabanı üzerinden son kırk yıldan yayımlanmış çalışmaların listesini güncel bir şekilde elde edebilme imkânı bulmaktadırlar. Site üzerinden genel arama yapılabildiği gibi, başlık, anahtar kelime, yazar adı, yayın yılı, eser türü gibi filtrelemelerle arama yapma imkânı da bulunmaktadır. Bibliyografya genel itibariyle Türkçe ve İngilizce dillerinde yayımlanmış eserlerden oluşmakla beraber Arapça ve Malayca başta

olmak üzere diğer dillerde yayımlanmış eserlerle de zenginleştirilmesi amaçlanmaktadır.

TUJISE, Alanın En Etkin Dergisi Olmaya Başladı

İKAM İslam iktisadı çalışmalarına, çıkardığı TUJISE dergisi ile akademik yayın alanında da destek vermektedir. TUJISE, İslam iktisat düşüncesinin anlaşılmasına sağlamak, alanda yapılan çalışmaların gelişimine katkıda bulunmak amacıyla ampirik, teorik, disiplinler arası, literatür taraması gibi farklı niteliklerdeki makaleler yayımlamaktadır. Ayrıca her sayıda kitap incelemelerine de yer verilmektedir. Yılda iki kez yayımlan dergi, ESCI, EBSCO Host, Directory of Open Access Journals, SOBİAD, ResearchBib, Index Copernicus ve Asos indekslerinde taranmaktadır.

2019 yılının Şubat ve Ağustos ayları olmak üzere, derginin 6.1 ve 6.2'nci sayıları yayımlanmıştır. Her iki sayıda da 5'er makale ve 5'er kitap değerlendirmesine yer verilirken yıl boyunca toplamda 10 makale ve 10 kitap değerlendirmesine yer verilmiştir. Yayımlanan çalışmalar iktisattan, faizsiz finans modellerine, katılım bankacılığından, asgari ücrete geniş bir perspektifte şekillenmiştir.

Araştırma Raporları Güvenilir ve Taze Bilgi Üretiyor

İslam İktisadı Araştırma Merkezi, yayın faaliyetlerini ayrıca çıkarmış olduğu raporlar ile de devam ettirmektedir. Bu minvalde 2019 yılında 2 araştırma raporu ve 2 ülke raporu olmak üzere 4 rapor yayımlamıştır.

İslam İktisadı Emek Raporu, İKAM raporlarının onuncusu olarak yayınlanmıştır. Raporda Kırklareli Üniversitesi'nden Taha Eğri, asgari ücret ve istihdam konusunu ele alırken, İstanbul Üniversitesi'nden Sayım Yorğun ise İslam ülkelerinde sendikal haklar ve bu alanda yaşanan sıkıntıları değerlendirmiştir. Rapor iki bölümden oluşmaktadır. "Asgari Ücret ve İstihdam: OECD Ülkeleri İçin Panel Zaman Serisi Yaklaşımı" başlıklı ilk bölümde OECD ülkelerinde asgari ücretin istihdam üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Çalışmada 1997-2017 dönemi için panel zaman serisi yöntemiyle gerçekleştirilen analizlerde hem model hem de ülke düzeyinde katsayılar tespit edilmiştir. İkinci bölüm ise "İslam Ülkelerinde Sendikal Haklar ve Yaşanan Sorunlar" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde İslam dünyasındaki sendikal haklar ve bu haklarla ilgili uygulamalar incelenmiştir. Çalışma bir yandan İslam ülkelerinde sendikal haklara

ve uygulamalara yönelik durum tespiti yaparken sorunları tartışmayı ve çözüm önerileri gündeme getirmeyi amaçlamıştır.

Araştırma raporlarının ikincisi ve İKAM raporlarının on birincisi "İslam İktisadı ve Finansı Sahasında Çalışma Yapan Dergi ve Yayınevleri Üzeri Bir Değerlendirme" başlığıyla yayınlanmıştır. Bu rapor; akademik dergilere, hâlihazırdaki araştırma merkezlerine ve yayınevlerine odaklanarak özellikle son yirmi-otuz yıl içerisindeki İslam iktisadı ve finansı disiplininde ortaya çıkan araştırma hacmini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma İslam iktisadı, bankacılık ve finans üzerine yayımlanan muhtemel tüm dergiler hakkında detaylı bilgi içeren ilk geniş kapsamlı rapor olmuştur. Araştırma sonucunda bu disiplin içinde yayınlanan dergilerin sayısının yaklaşık olarak 73 olduğu saptanmış ve bu sayının önceki tüm araştırmalarda bildirilen sayıdan oldukça fazla olduğu ortaya konmuştur.

İKAM'ın 2019 yılında çıkarmış olduğu ülke raporlarının ilki Doğu Afrika raporu olup, "Doğu Afrika'da İslam İktisadı ve Finansının Tarihi ve Gelişimi" başlığıyla yayınlanmıştır. Bu çalışma, Doğu Afrika'nın İslam iktisadını ve finansını benimsemek adına çıktığı yolculuğun izini sürmektedir. Çalışma, incelenen dört ülkeden her biri için İslam iktisadı ve finansı tarihine, İslami finansal kurumların ana akım sektörle karşılaştırılmasına, İslami finans eğitimi ve araştırma faaliyetlerinin durumuna ve zekât ve vakıf sektörlerinin önemli noktalarına dair incelemeler sunmaktadır. Çalışma sonucunda genel olarak bu bölgedeki İslam iktisadı ve finansının, başlıca İslami bankacılık sektörü üzerinden ele alındığı görülmektedir. Çalışma, bölgedeki İslam iktisadı ve finansının temel etkenlerini saptamaktadır. Bu etkenlere önemli ölçüde kalabalık bir Müslüman nüfus ve etik yatırım fırsatları için gösterilen talep de dâhildir.

Ülke raporlarının ikincisi Bangladeş raporu olup, "Bangladeş'te İslami Bankacılık ve Finans Alanına Genel Bir Bakış" başlığıyla yayınlanmıştır. Bu çalışma, Bangladeş'in İslam iktisadını ve finansını benimsemek adına çıktığı yolculuğun izini sürmektedir. Bangladeş Güney Asya'da bulunan dördüncü en büyük Müslüman ülke olma özelliğine sahip bir ülkedir. Bu ülke, aynı akran grubu içerisinde bulunduğu çevredeki ülkeler ile karşılaştırıldığında, takdire şayan bir ekonomik ve toplumsal başarı elde etmiştir. İslami bankacılık varlıkları açısından küresel düzeyde sahip olduğu pay nispeten düşük görünmekle birlikte, bölgesel düzeydeki payı cesaret verici bir görüntü sunmaktadır.

İktisat Yayınlarından 2019'da 20 Yeni Kitap

İslam İktisadı Araştırma Merkezi kapsamında faaliyetlerini sürdüren İktisat Yayınları faaliyetlerine 2019 yılında hız kesmeden devam etmiştir. Bu yıl içerisinde 20 kitap yayımlamıştır. Ayrıca sonraki yıllarda yayımlanacak 25 kitap da yayıma hazırlanmaya devam etmiştir.

Adil Bir Para Sistemine Doğru, Ekonomide Devletin Rolü: İslamî Bir Bakış, İslam ve Ekonomi-Politik Sistemler, İslam'da İktisadi Kuruluşlar ve Yoksullukla Mücadele, Yönetişime İslamî Bakışlar, Zekâtın Kurumsallaşması: Dünya Uygulamaları ve Türkiye İçin Model Önerisi, İslam İktisadında Metodoloji: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, İslam İktisadının Kısa Tarihi, İslam İktisat Düşüncesinin Olgunlaşması (17. Yüzyıl), Muhammed Hamidullah: İslam İktisadında Öncü Bir İsim, Müslüman Arap Yazarların İktisat Düşüncesi (19. Yüzyıl), Ahlâklı Olmak ve İnsanın Esenliği Üzerine Görüşler: İslam İktisadı-

na Bir Katkı, İktisadın Geleceği: İslamî Bir Bakış, İslam İktisadı Üzerine Söyleşiler, İslam İktisadının Ekonomisi, İslam İktisadının Temelleri: Kurumlar ve Kuramlar, Sabahattin Zaim ile İktisat Toplum ve Siyaset, Katılım Bankacılığında Risk: Kâr-Zarar Ortaklığı Enstrümanlarının Analizi kitapları bu minvalde 2019 yılı içerisinde çıkan kitapların listesini teşkil etmektedir.

İktisat Yayınları'nın faaliyet alanını genişletmeyi hedefleyen İKAM, 2019 yılında İSEFAM ile yayım anlaşması imzalamıştır. Bu doğrultuda bundan sonraki süreçte İSEFAM tarafından çıkarılan kitaplar, proje çıktıları ve lisansüstü tezler İktisat Yayınları tarafından yayımlanacaktır.

Ayrıca Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği (İGİAD), İKAM aracılığıyla çeşitli üniversitelerde İslam İktisadı ve Finansı bölümlerinde okuyan lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerine, derslerinde okutulan İktisat Yayınları kitaplarını hediye etmiştir. Bu vesileyle akademik alanda çalışan öğrencilere destek olunması amaçlanmıştır.

Sunumlarda

2019'da İKAM'da taze ve önemli çalışmalar ile ilgili sunumlar yapılmaya devam edildi.

İKAM, kitap konuşmaları dizisinin üçüncüsünü Fatih Savaşan, Şakir Görmüş ve Mervan Selçuk ile gerçekleştirdi. Prof. Dr. Fatih Savaşan "İslam İktisadı Üzerine Söyleşiler" kitabının oluşumu ve yazım sürecindeki deneyimlerini paylaşırken, Prof. Dr. Şakir Görmüş ve Mervan Selçuk "Zekâtın Kurumsallaşması" kitabı hakkında değerlendirmelerde bulundu.

İKAM Sunumları dizisinin üçüncüsü "İslami Mikrofinans Model Önerileri" başlığıyla Mücahit Özdemir tarafından gerçekleştirilmiştir. Sunumda, mikro finans uygulamalarının İs-

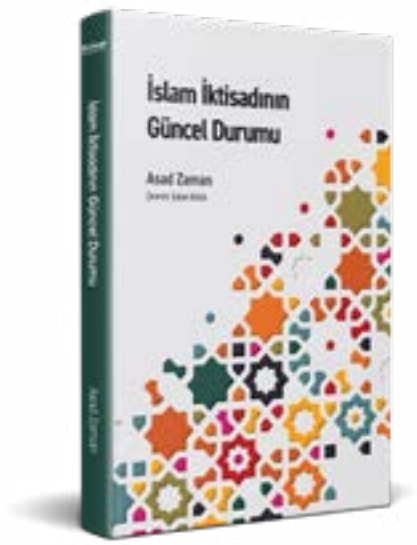

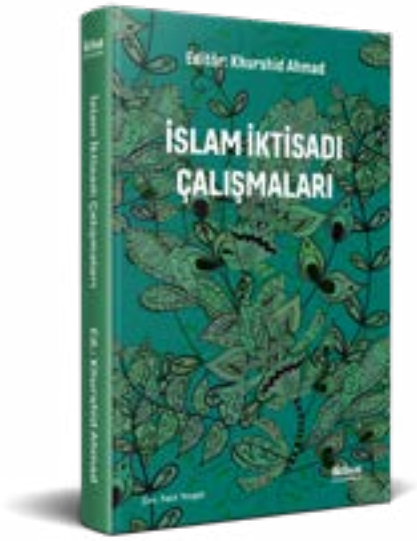

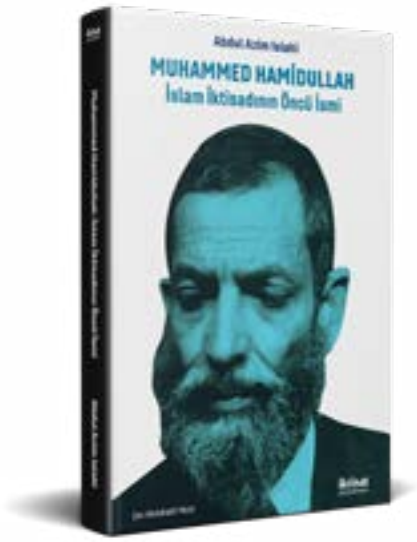

lami bankacılıktaki konumu hakkında çeşitli noktalara değinilmiştir. Dördüncü sunum ise "İslami Bankalarda Bilgi, Finansal Performans ve Kurumsal Yenilik" başlığıyla Erhan Akkaş tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, bilginin makro ve sektörel boyutta önemli bir faktör olduğu ve İslami bankaların oluşumu sürecinde ontolojik ve epistemolojik olarak farklı bir yol izlediği belirtilmiş, dolayısıyla İslami bankaların bankacılık sistemi içerisinde organik kurumlar olmadığına, ancak bu bankaların kurumsal yenilik bağlamında değerlendirileceğine değinilmiştir.

Genç Araştırmacılar İKAM'da Buluşuyor

Genç Araştırmacılar buluşması ile Türkiye'de İslam iktisadı alanında farklı üniversitelerde yüksek lisans ve doktora derecelerinde çalışma yapan genç kuşak araştırmacılar ile bir araya gelip çalışmalarını paylaşma ve iş birliklerini geliştirme imkânı bulmuştur.

Danışma Kurulu Görüşleriyle İKAM'a Işık Tutuyor

İKAM 7 Aralık 2019 tarihinde danışma kurulu toplantısının dördüncüsünü düzenlemiştir. Alanda tecrübeli isimlerden oluşan Danışma Kurulu üyeleri İKAM'ın 2019 yılında gerçekleştirmiş olduğu faaliyetleri değerlendirmişler, 2020 ve ilerisi için görüş ve önerilerini sunmuşlardır.

Ziyaretler Yıl Boyunca Devam Etti

Son olarak 2019 yılında kurumsal ziyaretler de sürdürülmüştür. Bu minvalde, Al Maali Dubai'nin Fas'taki yöneticileri Dr. Wail Aaminou ve Dr. Ahmed Tahiri Jouti; Türkiye Katılım Bankaları Birliği Genel Sekreter Yardımcısı İsmail Vural ve Destek Birimleri Koordinatörlüğü Yöneticisi Halis Çelenk; ICIFE Başkan Yardımcısı Abdul Razaq Dzuljastri; Al-Huda İslami Bankacılık ve Ekonomi Merkezi (CIBE) Afrika Bölgesel Koordinatörü Tanzila Javed; Kyoto Üniversitesi'nden Prof. Dr. Shinsuke Nagaoka ve Uganda İslam Üniversitesi'nden Taha Kasule İKAM'a ziyarette bulundu. İKAM ise 2019'da Sakarya Üniversitesi, KTO Karatay Üniversitesi ve Necmettin Erbakan Üniversitesi'ne nezaket nezaket ziyareti gerçekleştirmiştir.

İSLAM İKTİSADI BİBLİYOGRAFYASI

İslam İktisadı Bibliyografyası akademisyen ve araştırmacılara İslami İktisat alanında yeni çalışmalar üretmesi için zengin içerikli bir ortam sağlamak amacıyla oluşturuldu.

Son yüzyılda, basım işinin gelişmesi, kitapların çoğalması, bir konu ya da bir yazar hakkında bir kişinin her şeyi bilmesini imkân dışına çıkarmıştır. Böylece, her konu için türlü bakımlardan hazırlanmış bibliyografyalar çalışmayı kolaylaştıran, verimli kılan başlıca kaynaklar haline gelmiştir.

İslam İktisadı alanı ilerleme ve genişlemeye devam ederken alanda bazı sorunlarla karşılaşılmıştır. Dergiler yayın standardını yükseltmiş ve alan genişledikçe yapılan çalışmalar yetersiz hale gelmeye başlamıştır. Yapılan araştırmalarda güncel eserler haricinde aranan eserleri bulmak zorlaşmıştır. Bu durum yeni çalışmaların üretilmesini de zorlaştırmıştır. Bu çerçevede İslam İktisadında mevcut çalışmaların açıklamalı bir bibliyografyasının, alandaki araştırmacıların kaynaklara erişimini ve tasnifini kolaylaştıracağı görülmektedir.

Proje kapsamında oluşturulan çevrimiçi veri tabanı, özellikle 1970'lerin ortasından günümüze kadar yayınlanmış olan literatürün büyük bir kısmını içermektedir.

İKAM'ın açıklamalı bibliyografyası, özellikle son kırk yıl boyunca yayınlanmış olan İslam İktisadı ve Finansı alanındaki tüm literatürü içeren bir veri tabanıdır. Eklenen kaynaklar arasında kitaplar, kitap bölümleri, dergi makaleleri, raporlar, konferans kağıtları ve tezler bulunmaktadır.

Proje, başta İngilizce, Türkçe ve Urduca, Arapça, Fransızca olmak üzere dünyada İslam iktisadı alanında yayımların yapıldığı dillerinde yayınlanmış eserleri kapsamaktadır. Proje veri tabanında şu an yaklaşık 11300'e yakın eser bulunuyor. Bunların çoğu makalelerden oluşmaktadır. Toplam 4878 makale ve 2952 kitap ve kitap bölümlerinin ardından kalan çalışmalar ise raporlar, bildiriler, tezler gibi eserleri içermektedir.

Bibliyografya web sitesi Türkçe ve İngilizce olarak iki dilde kullanılabilir. Siteyi ziyaret edenler farklı filtreler kullanarak girdiği anahtar kelime, başlık gibi kriterler ile yakın ilişkili eserleri bulabilir.

İKAM, bu veri tabanın yeni eserleri dahil ederek genişletmektedir. Fransızca, Almanca, İtalyanca, Endonezya dilinde ve Malayca gibi diğer dillerde yazılmış eserlerin eklenmesi çalışmaları devam etmektedir. İslam iktisat müktesabatının bir merkezde toplanması araştırmaların derinleşmesini de temin edecektir.

İSLAM İKTİSADI BİBLİYOGRAFYASI YENİ ESERLERLE ZENGİNLEŞTİ

5 DİLDE TOPLAM 10435 ESER

biblio.ikam.org.tr

4878
Makale

2952
Kitap

726
Kitap Bölümü

1800'den fazla
Diğer Eser

İSLAM IKTISADI
.net

İslamiktisadı.net, faaliyetlerini İslam İktisadı Araştırma Merkezi (İKAM) bünyesinde yürüten bir web site projesidir. Sitenin amacı, farklı kategoriler altında yapılan özgün paylaşımlarla İslam iktisadı ve finansı alanın gelişimine katkı sağlamaktır.

Sitede İslam iktisadı ve finansı alanındaki güncel haberler ve etkinlik duyuruları, kitap değerlendirmeleri, kitap önerileri ve haberleri, özgün söyleşiler, tartışma ve araştırma dosyaları ve daha fazlası okuyucuyla paylaşılmaktadır.

Haber kategorisi ile ziyaretçiler alanın gündemini yakından takip etme imkânı bulurken, etkinlik kategorisi ile ziyaretçilerin İslam iktisadı alanında gerçekleşecek her türlü etkinlik ve faaliyetlerden haberdar olması amaçlanmaktadır. Kitap kategorisi ile alana ait literatür yakından takip edilebilmekte ve kaynak kitaplar hakkında değerlendirme yazıları okunabilmektedir.

Araştırma kategorisinde alanla ilgili kaleme alınan makale, rapor, proje çıktıları daha sade bir dil ile ziyaretçilerle paylaşılmaktadır. Azalan müşarekeden, murabahaya, paranın tarihsel gelişimin-

den Medine pazarına, İslami muhasebeden kamu maliyesine kadar geniş bir perspektifte araştırma dosyaları ilgilileriyle paylaşılmaya devam etmektedir.

Tartışma kategorisi altında İslam iktisadı ve finansı alanında ilgi çeken meselelere eleştirel bakan metinler paylaşılmaktadır. Alanında uzman kişilerin görüşlerine yer verilerek meselelerin farklı boyutlarıyla ele alınması amaçlanmaktadır. Tartışma kategorisi altında kitlesel fonlamadan, medeniyet kavramına, politik ve popüler kültürden, mutluluk ekonomisine, israftan, eşitsizliğe çok geniş çerçevelerde yazılar paylaşılmaktadır.

Söyleşiler kategorisinde, İslam iktisadı alanına katkıda bulunmuş, deneyimli araştırmacılar ile yapılan söyleşilerle alana ilgi duyan genç araştırmacıların tecrübe elde etmeleri amaçlanmaktadır. "Farklı Açılar" söyleşi serisi ile de İslam iktisadı ve finansı alanına emek veren farklı pozisyonlardaki araştırmacıların tecrübeleri okuyucuyla paylaşılmaktadır.

2019 yılında siteye eklenen "Nedir? Kimdir?" kategorisinde ekonomik istikrar kalkanı paketi projesinden, orta sınıf kavramına, vade farkından, metafizik kavramına, 24 Ocak Kararları'ndan insani geçim ücretine kadar pek çok dosya konusu ilgilisiyle paylaşılmıştır.

İslamiktisadı.net sitesi 2020 yılında İslam iktisadı alanında en sık ziyaret edilen blog site olmayı, 2021 yılında İslam iktisadı alanında gündem oluşturan bir bilgilenme kaynağı olmayı, 2022 yılında marka ve imaj ile ana akım iktisadi tartışmalara eleştirel katkılar yapan bir mecraya dönüşmeyi hedeflemektedir.

İslam iktisadı ve finansı alanında;

- Güncel haberler ve etkinlik duyuruları
- Kitap değerlendirmeleri
- Kitap önerileri ve haberleri
- Özgün söyleşiler
- Tartışma ve araştırma dosyaları
- Ve daha fazlası

Katkıda Bulunanlar

Lütfi Sunar

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Sosyolojik teori, sosyoloji tarihi, şarkiyatçılık, İslamcılık, tabakalaşma alanında çalışmaları bulunmaktadır.

Ahsan Shafiq

Marmara Üniversitesi'nde doktora çalışmalarını sürdürmektedir. İslam İktisadı Araştırma Merkezi (İKAM)'da kıdemli Araştırmacı ve kurumun ESCI kapsamındaki seçkin dergisi Turkish Journal of Islamic Economics (TUJISE)'in de yardımcı editörüdür.

Mücahit Özdemir

Sakarya Üniversitesi, İslam Ekonomisi ve Finansı EABD'da araştırma görevlisi ve İSEFAM'ın müdür yardımcılığı görevini sürdürmektedir. Aynı zamanda Sakarya'da kurulan İKSAR Derneği'nin yönetiminde bulunmaktadır. İslami Mikrofinans konusunda çalışmalar yapmaktadır.

Zeyneb Hafsa Orhan

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İşletme ve Yö- netim Bilimleri Fakültesi İslam Ekonomisi ve Finans Bölümünde öğretim üyesidir. Temel çalışma alanları İslam iktisadı ve finansı, karşılaştırmalı konvansiyonel finans ve bankacılıktır.

Taha Eğri

Kırklareli Üniversitesi İktisat Fakültesinde doktor öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Temel çalışma alanları kurumsal iktisat, Ortadoğu ekonomileri, asker-ekonomi ilişkisi ve islam iktisadıdır.

Hakan Kalkavan

İstanbul Medipol Üniversitesi Ekonomi ve Finans bölümünde görev yapmaktadır. Temel araştırma konuları; iktisadi düşünce, İslam ekonomisi, din-ahlak-iktisat ilişkileri ve iş ahlakıdır.

Ayhan Yatbaz

Manisa Celal Bayar Üniversitesi'nde öğretim elemanı olarak görev yapmaktadır. Çalışmalarını finansal muhasebe, İslami muhasebe ve İslami finans alanlarında yürütmektedir.

Mervan Selçuk

Sakarya Üniversitesinde doktora eğitimine devam etmekte ve araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Zekatın kurumsallaşması alanında çalışmalar yapmaktadır.

Melih Turan

Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Ekonomi Politiği alanında doktora öğrenimine devam ediyor. Profesyonel ve akademik çalışmalarını katılım bankacılığı, finansal teknolojiler ve İslam iktisadı ve finansı alanlarında sürdürüyor.

Hakan Aslan

Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde (İSEFAM) araştırma görevlisi ve merkezin müdür yardımcısı olarak görev yapmaktadır. Sigorta alanında çalışmalar yapmaktadır.

Ayhan Karahan

Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği yönetim kurulu başkanıdır. Tekstil ve hazır giyim sektörü üzerine iş hayatına devam etmektedir.

Muhammed Yusuf Çalışan

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı lisans bölümü 4. Sınıf öğrencisidir. Üniversitenin öğrenci kulüpleri bünyesinde alan çalışmaları yürütmektedir.

Yunus Emre Aydınbaş

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Uluslararası Finans doktora programında araştırmalarına devam etmektedir. Ayrıca Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak vazife yapmaktadır.

Veysel Alada

Kuveyt Türk Katılım Bankası'nda EFT ve sermaye piyasaları operasyonu yönetmeni olarak çalışmaktadır. Ayrıca İstanbul Üniversitesi'nde İslam İktisadı ve Finansı alanında doktora eğitimine devam etmektedir.

Muhlis Selman Sağlam

İstanbul Üniversitesi İslam İktisadı ve Finansı alanında yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Ayrıca İKAM bünyesinde İslamiktisadi.net web sitesi editörü olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Emrah Yağmurlu

Yıldız Teknik Üniversitesi'nde Kültürel Çalışmalar alanında doktora eğitimine devam etmektedir. Ayrıca İKAM bünyesinde, İktisat Yayınları editörlüğü görevini sürdürmektedir.

TÜRKİYE'DE İSLAM İKTİSADI 2019

Yaşadığımız günler İslam iktisadı çalışmaları için bir dönüm noktası olma potansiyelini bünyesinde barındırıyor. Dünyanın durmadan yaşadığı iktisadi krizler bu anlamda yeni model ve sistemlere olan ihtiyacı açığa çıkarmış durumda. İslam iktisadı tüm dünyaya yeni bir bakış ve felsefe oluşturabilir. Bunun için önceki birikimlerini iyi değerlendirebilmeli ve yenilikçi perspektifleri benimsemekten vazgeçilmemelidir. Bu raporda, 2019 yılı itibariyle bu alanda yaşanan gelişmeler son 20 yılın perspektifinden değerlendirilmektedir. Raporda iktisadi düşünceden, finansal kurumlara, araştırmalardan yayınlara kadar 2019 yılı içerisinde alanda yaşanan önemli gelişmeler değerlendirilmiştir. Yaşanan tecrübelerin değerlendirip geleceğe .yönelik bir bakış üreten bu rapor yıllık olarak yayımlanacaktır

İLKE ilim kültür eğitim vakfı | ikam İSLAM İKTİSADI ARAŞTIRMA MERKEZİ

Aziz Mahmut Hüdayi Mh. Türbe Kapısı Sk. No:13 Üsküdar / İst.
ilke.org.tr +90 216 532 63 70 bilgi@ilke.org.tr ilkevakfi